

DISSERTATIO INAUGURALIS JURIDICA,

DE

RE MEDIIS

ABBREVIANDARUM

LITIUM,

QUAM

EX CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI ET AMPLISSIMI

RECTORUM COLLEGII,

IN ILLUSTRIS LUDOVICIANA,

PRESIDE TRIUNO DEO,

PRO SUMMIS IN VTRIQUE JURE HONORIBUS

ET PRIVILEGIIS DOCTORALIBUS

RITE AC LEGITIME CAPESSENDIS,

AD DIEM 30. AVGVSTI

H. 19. C.

EXCELLENTISSIMIS ACADEMIÆ

PATRIBUS

PUBLICE VENTILANDAM EXPONET

GODEFRID. LAMMERTZ,

COLONIENSIS AD RHENUM.

GISSÆ-HASSORVM,

LITERIS JOHAN. REINHARDI VULPII, ACADEM. TYPOGR.

1703.

EXPOSITIO IN AUGUSTI JURIS

REMEDII

LIBRUM

AVTHORE

JOHANNI COLLEGI

PHYSICIS

ACADEMIE

ALUMNO

JOHANNI HAMMERTZ

1703

ncere poss
L. i. de or
quodam th
se comm
mediis ab
sue facun
diffundit, s
diuturn
Joh. Pet. S
appellat. M
probe perpe
ere liqueb
orum prop
conf. 142. n
mill. P. i. l
wopere inc
dum legis co
tandum p
nam ut ing
in princ. Co
criminaliun
que nunc
Imperiali
rima L. P
serv. 141. n
2. Proc. C

PRÆFATIO.

 uotidianum est, illos, qui, conscribenda Disputationis Inauguralis curam gerunt, potissimam in materiâ quadam rariori seligendâ operam navare, in quâ præcipuè vires ingenii exercere possint, per L. i. ff. de in integr. rest. L. i. de appell. L. i. de orig. jur. Quare cum diu multumque de illustriori quodam themate, quod dignitate pariter suâ, atq; utilitate sese commendaret, cogitarem, tandem occurrit illud de Remediis abbreviandarum litium meletema, hujus enim sive fecunditatem, quâ per omnes universi juris partes se diffundit, sive utilitatem, eo quod ex litium multitudine & diuturnitate metuendus totius Reipublica interitus; Joh. Pet. Surd. decis. 120. n. 8. per L. sicut. C. de tempor. appellat. Morla in emp. jur. part. 1. tit. 4. quæst. 2. n. 9. probè perpendamus, cæteris facile omnibus palmam præripere liquebit, non enim tantummodo Actorum & Politicorum proprium esse debet, consilio lites abbreviare, Port. conf. 142. num. 76. & Rutger. Ruland. in tract. de Commiss. P. 1. lib. 2. c. 20. n. 2. verum & Magistratui maxime incumbit tam auctoritate quam auxilio per modum legis condenda lites finire, tollere, minuere, L. properandum 13. C. de judiciis Petr. Heig. part. 2. qu. 7. n. 1. nam ut inquit Anton. Faber lib. 9. Cod. for. tit. 22. def. 1. in princ. Conqueruntur omnes de litium & civilium & criminalium diuturnitate, ubique ferè gentium; tantaque nunc ubivis litium est multitudo, ut nec in Camera Imperiali, nec in aliis inferioribus Judiciis saluberrima L. Properandum. servari queat. Gail. 1. Observ. 141. num. 7. Myns. 2. obs. 48. Schvvanm. lib. 2. Proc. Cam. c. 4. num. 6. Fateor quidem complu-

res dari materias, quæ si non majorem, insignem tamen usum obtineant; cum verò hæc præplacuerit, ceteras quas vel de actionibus præjudicialibus, vel de jure Novercarum, vel de jure præferentiæ initio meditabar, lubens neglexi, & quanquam materia hujus difficultati me vix respondere posse non ignorarem, onusq; hoc nimium, quàm quod ferre humeri valerent, videri potuisset, elegantiam tamen ejusdem considerans eam pro dignitate suâ & posse meo excolere atq; elaborare sanctè proposui. Enim verò cum Wetzlarum concessissem, ut apud Augustissimum Tribunal partibus ibidem mihi demandatis fangerer, non pauca intervenerunt, quæ intentionem meam & propositum me invito interverterent. Quod si igitur ego nec amplitudini materiae, nec sublimitati ejus ubique satisfecero, id apud æquos rerum arbitros valiturum esse confido, & licet præsentis tempore litigia ad æternum propagari videantur, inò de æterno moveantur, secundum illud Poëta:

De summolis summa bono.

interim, quomodo humana litigia humano more abbreviari, tolli, minui possint, breviter conscribam, & discurrendo explanabo, quod sit Officium Magistratus seu Judicum, Personarum judicii, Partium & Advocatorum, in litium multitudine abbreviandâ, minuendâ, tollendâq; ; litium dispendia, notationes, causas tam speciales, quàm speciatissimas indagabo, deinde remedia aliquot una cum aliis scitu tam jucundis quam proficuis explanabo. Sed tu DEUS conatum hunc meum ita rege & dirige, ut hæc vergant ad corrigenda & finienda hujus seculi innumera litigia, SS. Imperii conservationem, justitiæ defensionem, injustitiæ propulsationem, sui cujusq; tributionem & nominis divini gloriam. At verò

Lites quas præsens ætas, nec postera toller,

Tu tolle adventu, Christe Benigne, tuo.

CAP. I.

CAPUT I.

De Origine Nomine & Divisione litium.

Delitium abbreviatione dicturus operæ pretium esse duxi, de origine & nomine nec non definitione litis initium facere, quibus præcognitis securior erit mali litigiosi cura, cum enim doctrina sive instructiva, sive reformativa à vocabulorum cognitione & definitione incipit, *gl. in L. libertinum. n. 5. C. de oper. liber. Mant. de conject. ult. vol. lib. 1. tit. 1. n. 1. Aristotel. lib. 1. de Cælo, c. 11. & lib. 2. Soph. Elench. c. 2.* tum quia turpe est prius determinare, quam terminos intelligere, tum quia natura ab elementis incipit, *Angel. conf. 110. Prosp. Farinac. l. 1. proc. crim. quest. 36. num. 1. & 2. Joh. Baptist. Mag. de rect. patr. rat. p. 1. c. 2. num. 1. Scalig. exerc. 359. sect. 1.* Neglectus enim vocabulorum, rerum parit incertitudinem, sicut e contra intelligentia cognitionem, *Oldend. class. 4. act. man. Jac. Rick. tract. de unione prol. c. 1. num. 1. Rutger. Ruland. de Commiss. lib. 1. cap. 2. War. de Erenb. lib. 1. de fœd. cap. 3. n. 2.* Sicut autem definitio primum in omni arte præceptum, ita duplex ὀνομαστικῆς, sive nominis, & περιγραφοῦς, i. e. rei, quorum illa continet etymologiam, & polysimiam vocabulorum, hæc proprietatem rei ostendit, *Piccol. in Com. pol. pag. 1023. Arist. lib. 2. post. cont. 72. ἀρχὴ ἐστὶν πέντων Cic. 1. off. Dd. in L. 2. §. appellata est. de reb. cred. Decian. conf. 123. num. 81. volam. 3. Pet. Fab. 2. semest. cap. 2.*

Spann. *tr. de nov. op. nunc. num.* 136. Nomen LITIS diversi diversimodè derivant, Alii enim litem quasi LICET dicunt, sc. media lit. T. mutatâ, eò quòd omnis concertatio ad licitum & illicitum se habet, ut effectus ad causam, *Vultej. lib. 1. I.R. cap. 31. num. 2. Gæd. ad L. 36. n. 4. de V.S.* Sed hac eadem notationis ratione lis à licio derivari posset, quod litis eventus sit æque dubius ac fragilis ac licium, h. e. filum, sive stramen, *Gell. lib. 16. noct. att. c. 10. Adr. Turneb. lib. 3. advers. c. 23. Coras. lib. 7. miscell. c. 3. num. 2. per L. quod debetur. 51. de pecul.* Alii litem à limine deducunt, quod antiquissimæ & primæ lites de limitibus sive terminis in agro positis ortæ fuerint, germ. **Marckstein** / qui fossis etiam distingui solebant, *Frontin. de qualitat. agror. c. 1. Montan. de fin. reg. cap. 2. Heig. p. 1. qu. 2. num. 46. Isidor. L. 18. etymolog. Borch. tr. d. transf. c. 3. num. 3. Gilhaus. in arbor. jud. c. 6. p. 2. §. 10. num. 5. per c. forus. 10. §. lis. x. de V. S. auth. habita. C. ne fil. pro Pat. ubi Dd. L. arbor. 19. Comm. divid.*

Alii, quibus & ego assentior, litem à Germanico **liden** sive **leyden** non incommodè derivari conjiciunt, secundum vulgare apud Saxones litigantium: **liden / was Urthel und Recht mitbringt** / *Psalms. 9. v. pen. in versione Lobwass. commendata à Sleid. lib. 15. Comm. fordern für dein Gericht die Heyden / daß sie da Recht und Urtheil leyden. fac. 1. diem. 27. §. 2. ibi: a quo animo ferre debet, de Recept. arb.* Latinos litem hoc concertationis genus vocare, tametsi ejus significationis causam profusus ignorent, ait *Ant. Mar. Spelta lib. 2. Della Pazzia dilett. c. 10. Joh. Gorop. Becan. lib. 4. Hierogl. p. 53.* Cimmeriis Lit dolorem & tormentum denotat; qua de re factum, ut gravissimum hominis tormentum litem vocarint, hinc forum à ferendo dictum, quod habent Magistratus activè, & litigantes passivè. *Vultej. in l. 1. num. 7. C. de jurisd. Gilhaus. in arb. jud. cap. 1. num. 2.* Sic Julianus Apostata de Christianis *ὑπέτεγον τὸ ναὸν παθεῖν*, vestrum est injurias perferre. *Marcell. lib. 22. P. Greg. Tholos. lib. 47. synt. jur. un. c. 1. n. 9.* Denique in simili Vasallum à Westphalico **Vaselen / unrecht Such vaselt nicht** / & ligium quasi **Lidig Mann** h. e. patientem, sibi dictum videri ajunt *Lud. Grempius, & D. Rosenth. tr. feud. c. 2. concl. 4. n. 7. Bocer. d. 4. disp. feud. et si verborum etymologia, ut ait Valla, plerumque sit fallax & fri-*

vola,

vola, nisi fidei fundamento nitatur; attamen quoties interpretatione res, de qua queritur, eger, aliquando, ut *Quintil.* ait, usum necessarium habet. *Parlador. lib. 1. rer. quot. c. 14.* Ergo eligat, quam sibi quisque velit notationem litium, quia non semper magis gnopere consideratur, *Vasq. lib. 3. illustr. controu. c. 3. num. 20.* *Warem. de Erenb. lib. 1. de fed. c. 3. num. 39.* non enim puerorum Reges, sed Leges sequendæ, in quibus assequendis aliquando divinare licet, *Zaf. in L. si duo. §. Marcell. ff. de iurejurand.*

Polysimia, & significatio vocabuli litis duplex est: una *vulgaris*, altera *juridica*: Vulgariter & frequentius litis vocabulum sumitur pro rixa, seu controversia inter duos pluresve extra iudicium mota, *L. servus. 20. ibi. rixa ex litibus & contentione nata, de V. O. L. 1. de iurejur. L. 21. in fin. de reb. cred. L. 1. §. 1. de litig. L. 25. §. si aut. 7. de petit. hered. Gæd. ad L. 36. num. 3. & 4. de V. S. Ovid. lib. 2. de arte am.*

--- *Dos est uxor lites;*

Et ibi: Nulla fere causa est, in qua non fœmina litem moverit;

Item: Semper habet lites, alternaque iurgia Lectus,
In quo nupta jacet minimum dormitur in illo.

Juvenal. Satyr 6. v. 267.

Qui capit uxorem, litem capit atque dolorem,

Qui caret uxore, lite caret atque dolore. Prov. 21.

sic *Romæ* inscriptum reperitur: *Heu Uxor! etiam mortua litigas?* *Felicio Macrinus*, qui cum Uxore 39. annis vixit sine iurgio, lite, & offensâ. *Plin. lib. 7. epist. ad gemin. Camerar. cent. 1. medic. histor. c. 51. in f. Ovid. lis est cum formâ magna pudicitia*, cuius litigii dubitationes & decisiones refert *Herr. Kornm. tr. de iure Virg. c. 99. And. Schœffer in diss. fœnæ habi. de hoc vers. c. 1. n. 7. Ovid. 1. metam. Hanc Deus & melior litem natura diremit; Cic. lib. 4. de rep. Marcel. lib. 5. de indi. gen.* Non iurgium levior res est, siquidem inter propinquos dissensio, inter inimicos lis appellatur. *Controversia est*, quando aliquis molestatur sive agendo, sive excipiendo, sive de iure, sive de facto, sive in iudicio, sive extra iudicium, etiam ante litem contestatam *Dd. in L. sed si lege. §. si ante litem, de petit. hered. L. non solum. §. si statum. de Procurat. Alex.*

conf.

conf. 177. col. 1. vol. 5. Unde si quis promittat controversiam non movere, committitur stipulatio, sive agendo, sive excipiendo, tam ante, quam post litem contestatam. *L. cui necessitas, pr. de lib. causa. L. si controversia. C. de evict. L. congruentius. C. de patr. pot.* Usque aded, ut & controversiæ nomen molestiam, quam de facto quis alicui exhibet, complectatur, *Gl. & Dd. in L. Lucius, §. tres, ad Trebell. Dec. resp. 57. num. 11, vol. 1. & resp. 67. num. 17. vol. 2. Du. Pruckm. conf. 41. num. 36. & conf. 50. num. 215.* molestia enim controversiæ æquiparatur, & tam ante, quam post litem contestatam dicitur, *Alex. conf. 52. col. 1. vol. 2. Bart. in L. si prius pr. opp. §. num. 3. de novi op. nunc.* inquietationem judicialem vocat molestiam; Latiores itaque lite est controversia: quia judicialis & extrajudicialis dicitur, *Job. ab Indag. in L. Lucius, §. tres, ad SC. Trebell. Corn. conf. 267. vol. 4. Bald. in L. causas. C. de transact. ubi ait: controversia sine lite esse potest.* Hæc de vulgari litis significatione.

Juridica iterum duplex est, *laxa & adstricta.* Laxa, sive generalis, est res qualibet controversa, in judicio vel extra illud; *Varro lib. 4. de ling. lat. Cuiac. obs. 9. c. 21. Ferr. in præexerc. lib. 2. c. 1.* Adstricta, sive specialis significatio litis, de qua in judicio tantum agitur, *L. liber. 31. §. litem, ff. de neg. gest. L. 3. §. si per. ff. de act. Empt. & hæc est, de qua potissimum hic agere intendo & significat aut actionem, sive causam, tam personalem, quam realem, L. 36. de V. S. L. 15. §. si prope. ad SC. Turpil. L. causas vel lites 16. C. de transact. L. 2 ff. jud. solvi. Sichard. ad L. 4. n. 9. C. de Pact. Unde lis & actio pro eodem dicuntur, *L. lis. 4. ff. de judic. L. cum servus. 104. d. re judic.* Ita dicitur: litem esse *L. 4 de judic.* litem audire, litem in judicium deducere *L. si mater. 11. §. hoc. de except. rei jud. litem æstimare, L. semper. 15. §. hoc. 7. ff. quod vi aut clam, litem inferre & liti se offerre quis dicatur, vid. *Mynsing. 4. Inst. tit. 13. num. 1. & 2.* Quanquam alias magna sit distantia inter litem & actionem; *Actio enim est jus, rem controversam, quæ mihi debetur, in judicio persequendi, princ. Inst. de Act. lis vero est ipsa res controversa, seu controversia de certa aliqua re, atque jus minime appellari potest L. 31. §. 2. de neg. gest.* aut lis significat instantiam, sive judicium, quæ est actionis exercitatio à litis contestatione incipiens, in definitivam certo triennii tempore (intellige de**

de jure Civili) coarctata, c. foris. de V. S. L. *properandum*. 13. C. de jud. ubi utraque significatio L. 2. C. de juram. calumn. L. un. C. ut in cert. temp. crim. quest. termin. unde litis contestatio est initium Instantiæ, Bald. Salic. Paul. Cast. Alex. & Jas. in L. *properandum* 13. §. 1. C. de Jud. vel etiam actus contradictorius, litis contestationem repræsentans, *Asin. in prom. pract. c. 3. num. 38. Jac. Schult. obs. for. 7. n. 8.* quamvis instantiæ vocabulum propriè sumptum pro continuatione processus in iudicium deducti, opponatur liti. L. *et si post edictum*. 73. §. 2. de jud. L. 8. §. 3. de fidej. perempta enim instantiæ non statim perimitur lis, sed ex integro adhuc litigari potest, L. 73. §. 2. de judic. L. 11. §. pen. ff. de Instit. act. L. 39. in f. ff. de pact. dot. c. coram extr. de rescript. deinde quoque hoc discrimen inter litem est & instantiam, quòd quando appellatur, duæ efficiantur Instantiæ, una eademque verò maneat lis. Sic causa accipitur pro Instantia, cum lis completa & sopita est arg. L. 4. C. de pact. Bartolus opinatur causam nominari ante & post litem contestatam, litem verò post litem contestatam tantum, Bartol. in L. causas. 16. C. de transact. per text. ibid. causas, vel litem amplius, 15. rem rat. haberi. L. Vinum. 22. de reb. cred. arg. auct. qui semel. C. quom. & quand. jud. sed alii, rectius responderi asserunt: particulas disjunctivas interdum copulativè proferrj, ut hîc L. 4. C. de V. S. sicut è contra copula Et resolvitur etiam in disjunctivam Vel. L. pen. C. de V. S. Felin. c. 2. n. 34. extr. de rescript. Zang. de except. c. 1. n. 3.

Sumitur & pro iudicio L. 14. §. 1. de alien. jud. mut. L. 13 princ. & §. 1. C. de jud. propriè tamen loquendo lis & iudicium differunt. Hoc enim est inter tres personas, iudicem, actorem, & reum: Illa verò duntaxat inter Actorem & Reum, eandemque iudex decidendo demum tollit.

Postremè pro re controversâ, & in iudicium deductâ accipitur, l. 47. de R. V. L. 8. de eo quod cert. loc. notanter dixi: in iudicium deducta; quoniam res controversa, seu, quod idem est, controversia circa rem, fit tam extra quàm in iudicio: postquam verò eadem controversia in iudicium introducta est, demum lis appellatur. *Marant. specul. jur. part. 5. n. ult.* Imo multied erroris devenerunt, ut opinentur controversiam inter actorem & reum motam ante illius contestationem non posse vocari litem, ast

illum errorem manifestat *L. 73. §. pen. de jud.* insuper eundem patefacit & hæc ratio, quod si lis ante sui ipsius contestationem non existeret, non entis nulla sunt accidentia.

Deinde lis interdum dicitur mota, interdum accepta; mota, sive controversia, quando Reo in jus vocato libellus conventionis offertur, *L. 4. C. de pact. L. 1. C. de jud. §. ult. Instit. de pæn. tem. litig. L. non solum. 39. §. si sit in. 5. ff. de Procurat. Nov. 112. §. 1. auth. lit. C. de litig. L. pen. §. ult. C. de except.* At hoc factio lis nondum contestata, igitur & ante contestationem lis dicitur catachresticòs Zang. *tr. de except. c. 1. n. 3. Bocer. class. 5. disp. 19. th. 9. ubi ait*: litem dici, antequam colligator in jus vocetur; Veriustamen est, litem propriè dici cum facta sit litis contestatio, & iudicium acceptum, *L. un. C. de lit. cont. l. 16. ff. rem rat. hab. L. 1. C. de jud. Dd. in L. causas. C. de transact.* vocant magis communem. *Mar. in sp. q. 5. n. 64. Gail. 1. obs. 74.* quicquid dicat *Alciar. 2. disp. 24.* lis enim tum primum moveri dicitur, quando contestatur, quo velut ad anchoram recursus est, *c. ex parte 2. ext. de V. S. ubi gl. Abb. & alii com.* antea verò non quidem lis est, sed potius præparamenta quedam ad litem sunt, *Abb. in c. super questione. extra de officio delegati.* in quam *Sen. Bald.* venustè loquitur in *L. un. §. simili modo. 3. C. de lat. lib. tollend.* figuram iudicii propriè dici à litis contestatione inclusive, sed ante litis contestationem non propriè dici figuram iudicii, quia nondum sit iudicium, sed iudicii præludium, *Fr. Pfeil. conf. 160. num. 18.* Ratio, quia lis contestata, & iudicium acceptum pro eodem dicuntur *L. cum. 31. pr. de reb. cred. L. 2. de Usur. L. 40. princ. de per. hered. L. propter. 20. de R. V. L. 1. C. de jud. L. 15. rem rat. hab.* At iudicium à litis contestatione incipit, nullumque iudicium ante litis contestationem, igitur lis etiam propriè dicitur post iudicium cæptum, sive litem contestatam, *L. 1. C. de jud. Nov. 112. c. 1. pr. Gail. 1. obs. 74. num. 2.* Deinde litis contestatio à Jctis vocatur litis exordium. *c. super 27. ubi gl. verb. litis. ext. de off. & pot. jud. deleg. & ibid. Felin. n. 6.* quod communiter approbatur à legistis in *L. properandum Cod. de jud. L. un. C. de plus pet. ibi gl. verb. inchoatam. L. cum fundus 31. de R. C. L. ediles. 25. §. item sciendum, ff. de adil. edict.* non, quod ab eo controversia, sed

sed lis pri
L. edia
Syno
L. 16. C. de
f. de Arbit
de neg.
de Edend.
(7). quere
L. 25. L. 37.
C. de iur. &
m. L. 1. C.
Synp. (11)
corfa Itali
Platen / An
Republ. Ang
Händel se
Caula
à nonnullis
quã iudicium
nã ead. cau
in coron. num
pecies reru
Barrol. in L.
iur. quor. Bri
n. 2. Sed h
dicium dedu
tenent com
Curt. Jun. in
hinc Causis
quis 6. Cod.
quod qui ca
discept. extr.
benevoloru
dicitur esse,
hoc Targium
sbo hic acc
causa & lis i

sed lis primum incipiat, arg. c. ex parte. 30. ext. de V. S. Donell. in L. edita num. 17. C. de edendo. Hæc de Polysumia.

Synonyma LITIS vocabula sunt: (1) causa, §. 33. 7. de action. L. 16. C. de transact. L. 1. §. 1. de testib. (2) litigium, L. 49. princ. ff. de Arbitr. (3) iurgium, c. 10. ext. de V. S. (4) disceptatio, L. 34. de neg. gest. L. 3. C. de Ord. Judic. (5) contentio. arg. L. 1. pr. de Edend. L. 24. de dol. mal. (6) quaestio L. 2. Cod. ut. lit. pend. (7) querela L. 7. L. 8. & passim t. t. de inoff. testam. (8) actio, L. 25. L. 37. de O. & A. (9) negotium, L. ult. C. de error. Advoc. L. 7. C. de jur. & fact. ignor. (10) controversia, L. 25. §. 7. de hered. petit. L. 10. C. de acquir. vel retinendâ poss. L. 10. C. de long. temp. prescript. (11.) res controversa, Calvin. lexic. Jurid. voc. res controversa. Itali vocant: *Contrasti*, *piati*, Galli: *Plaiderie*, Batavi: *Platen*/ Angli *Pleas*, & *placitare* pro litigare, Thom. Schmit. de Republ. Angl. c. 9. Germani: *Streit*/ *Zader*/ *Zanck*/ *Rechts* *Zândel*/ *re*. Faber in thes. voc. Lis.

Causa à casu dicta, negotium controversum significat, & à nonnullis facti species nuncupatur, aut materia iudicii, super quâ iudicium radicatur, L. postquam. 3. C. de pact. t. r. C. ne liceat in unâ ead. caus. c. forus. 10. extr. de V. S. Calvin. lib. 1. proc. jud. cap. 5. in coron. num. 2. ubi tot causarum distributiones facit, quod sunt species rerum in iudicium deductarum. L. petitor. ff. de liber. caus. Bartol. in L. imperium. de iurisdic. Aliâs causæ vocabulum τὸ ἀσκησιον. Briss. in Lex. lib. 3. de V. S. verb. causa. Zanger. d. cap. 1. n. 2. Sed hîc cum Cicerone causam definimus rem ipsam in iudicium deductam, tam ante, quàm post litis contestationem, ubi tenent communiter scribentes, teste Dec. in urb. de jud. num. 4. Curt. Jun. in L. more. n. 83. de iurisd. Mandos. ad cons. Rom. cons. 412. hinc Causidici, qui causas, sive lites tractant in iudicio, L. quisquis 6. Cod. de postul. Jurgium dicitur, quasi juris garrum, eò quod qui causam dicunt, jure disceptant, c. forus gl. verb. jur. discept. extr. de V. S. Cicer. 4. de republ. ubi inquit: Si jurgant, benevolorum est concertatio, lis inimicorum, & non jurgium dicitur esse, Joh. Magon. de rectâ patr. rat. p. 2. c. 46. n. 2. Porro hoc Jurgium ad uxorem, cujus consilio fiunt hæc omnia. Quæstio hic accipitur pro dubitatione, nam antè dijudicationem, causa & lis in iudicium deducta dubia est, arg. L. quod debetur. 51.

de pecul. § I. Lucius 78. §. fin. ad SCt. Trebell. Zanger. de except. v. 1. num. 4. ubi omnia lites, causæ, quæstionis vocabula generaliter accipit; aliàs quæstio fit extra iudicium. Marant. p. 5. spec. aur. num. 68. quod magis dubium dicit Phil. Com. conf. 267. vol. 4. quasi quæstio dicatur lite contestatâ, ante verò, quàm lis contestetur, querimonia dicatur. text. § gl. in L. 3. C. fin. reg. Abb. Panorm. in c. quia iud. n. 8. v. 6. extr. de prescript. Hermagoras apud Cic. 1. Rhet. c. 2: quæstionem vocat, quæ habet in se controversiam in dicendo positam, sine certarum personarum interpositione, vid. L. qui fidem. ff. de transact. ubi gl. dicit: Si quis quæstionem non petere promisit, quomodocunque petat, incidit in pœnam, sive ante, sive post litem contestatam, Camill. de comprom. §. 2. gl. 1. n. 17. Negotium dicitur, quasi negans otium, C. forum. §. negotium. de V. S. Procurator ad negotia potest in iudicio, & extra illud tractare negotia litium. Mar. Spec. aur. p. 5. in f. Cam. Borell. de compr. §. 2. gl. 1. n. 25. discordia dicitur ante litem contestatam, gl. in c. ex parte d. 2. de V. S. Lanfr. de arb. ult. rim. quæst. 12.

Ulus in synonymis his litium vocabulis singularis est, ut si statuto caveatur, quod causæ suspendi debeant, si advocati ex causâ publica absint; aut si quis pro auctore promittat refundere expensas, si in causâ, lite, quæstione, aut controversiâ succumbat; an statuto, vel stipulationi locus sit, sive ante, sive post lites contestationem advocatus absit, aut absolutio fiat vel à totâ causâ, vel saltem ab instantia: certè statutum obtinebit, ex superiori litigiosarum vocum enucleatione, Job. Bapt. Asin. in pr. jur. Civ. §. 1. c. 1. num. 16; Zanger. de except. c. 1. n. 6. ubi alium subjicit usum, ut dijudicetur, quando inducatur vitium litigiosi, & litispententia; Felin. in c. super. 27. col. 4. num. 6. extr. de off. deleg. sic quæstio, cum sit prolata à lege, dicitur tantum lite contestatâ: Secus si proferatur ab homine L. 2. § 3. C. fin. reg. Bald. in L. amplius ff. rem rat. hab. Blanc. de compr. quæst. 1. n. 7. Unde inferitur, si illa verbalis, vel quæstio reperiantur in statuto, non posse quem arctari ad compromittendum, nisi lis esset contestata, cum de proprietate illorum verborum non dicatur verificari statutum, nisi lite contestata, Cuman. conf.

conf. 17. Blanc. d. quest. 1. num. 7. hæc de synonymis, nunc ad definitionem.

Est itaque *Lis* (pro ut hic sumitur, sc. pro re contentiosa in iudicium deducta, sive processu) Legitima actuum ad disceptationem rei controversæ in iudicio perficiendam necessariorum series. Ratio definitionis desumi potest *ex L. 4. in fin. de interrog. act. junct. c. 10. de V. S. Setzer. de juram. lib. 5. cap. 7. num. 4.* litem vocat rem in iudicium deductam, vel id quod interest. *r. r. de in lit. jur.* Sic LL. 12. *tabb.* rei vel litis arbitratorum tres dantur.

Sicut autem lites sunt variæ, ita etiam variè & diversimodè distribuuntur. Et quidem primò lites aut sunt publicæ aut privatæ; lites publicæ sunt, quæ statum reipublicæ potissimum concernunt extra forum; non eo modo quo iudicium publicum dicitur, in quo de causâ publica, publicæ utilitatis tuendæ ac conservandæ gratiæ in foro disceptatur, *Vultej. lib. 2. §. R. cap. 25. n. 11. L. infamem. 7. §. r. r. ff. de publ. jud. L. 1. §. 3. de prævaric.* aut jure Canonico, qto omnia litium judicia dicuntur publica, *Clar. lib. 5. sent. §. 1. vers. hæc tamen. gl. in c. infames, 6. q. 1.*

Lites privatæ sive forentes, quæ in iudicio tractantur, eæque feudales, civiles, criminales, mixtæ, &c. *§. in summa. 11. ibi: criminaliter agere, vel civiliter, Instit. de injur. L. fin. C. eod. tit. Ang. conf. 257. cap. 3. quest. 11. can. 3. §. hoc autem. Mascard. vol. 1. de prob. concl. 463. num. 2. §. vol. 2. concl. 898. num. 10. Menoch. de arb. jud. quest. cap. 265. Zas. conf. 29. lib. 1. Myns. Resp. 20. num. 2. §. seqq.* ubi mixtas addit, participantes de Civili, & Criminali. Lites feudales à merè civilibus distinguuntur, quia secundum consuetudinem Longobardorum & mores Italiæ decidi debent, *Laur. Sylvai. de feud. cogn. q. 1. num. 57. Heig. p. 1. q. 1. num. 66. 2. feud. 1. ubi textus feudalis pro lege in suâ litium materiâ. Wesenbec. conf. 93. n. 2. Vigel. in meth. feud. c. 1. reg. 3. Fachin. lib. 7. cont. c. 2. Menoch. in 11. recup. poss. rem. 15. num. 562. ubi ait, has consuetudines per multa seculâ approbatas & longo usu observatas esse. Mich. Grass. lib. 2. com. op. verb. feud. q. 11. secundum quas extra Imperium Romanum in Italia, Gallia, & alibi lites deciduntur; Guid. Pap. dec. Grat. 180. Boer. in Conf. Bitur. de feud. §. 3. gl. 1. Wesenbec. in proem. feud. n. 4. Vult. lib. 1. de feud. c. 1. n. 6.*

Lites civiles sunt, quando per viam actionis ad commodum privatum parti litiganti applicandum agitur. *L. licita, §. quod illicitè. de publ. vectig. Mar. dis. 1. num. 2. p. 4. Sapia. in L. imperium, n. 17. de jurisd. Boer. dec. 309. n. 2. Gail. 1. Obs. 65. Zang. de except. c. 1. num. 8.*

Lites Civiles subdividuntur diversimodè, sc. in ordinarias, quæ secundum ordinarium juris processum tractantur; & extraordinarias, sive summarias, quæ sine longo litis sufflamine peraguntur, *Zang. de except. cap. 1. n. 17. Gail. 1. obs. 7. n. 5.* Dicuntur autem lites summaria dupliciter: primò, ratione ordinis Judicarii, ubi neque libello, neque litis contestatione opus est, *clém. sepè. de V. S. 2. d. 0.* summaria litis cognitio appellatur separatim, solius probationis intuitu, quando videlicet semiplenæ probationes, præsumptiones & indicia sufficiunt; præsertim, si agatur de re modici præjudicii; *Gail. 1. obs. 160. n. 3.* Personales, & reales; personales, quando quæritur de alicujus statu, aut obligatione, quæ alias præjudiciales dicuntur, ne liti jam motæ per novam, & alteram litem præjudicium fiat, *gl. in L. 1. §. 1. de R. V. L. 1. §. 1. ff. famil. ercisc. L. fin. Cod. de petit. hered. Reyger. disp. 4. proc. Jud. th. 24. König in pr. c. 43. num. 4.* Major enim lis, sive quæstio, minorem ad se trahit, seu prius judicandum de lite sive quæstione majore, antequam ad minorem perveniatur. *L. scio. 4. de in integ. restit. l. rei maj. 21. de except. Crav. cons. 280. vol. 2. Fui v. Pacian. lib. 1. de probat. c. 58. n. 73. Zang. de except. p. 2. cap. 9. n. 4.* Reales sunt, quæ ratione domini intenduntur, suntque rursus petitoria, quando ipsa res vindicatur: aut possessoria, quando de nudâ & solâ rei possessione litigantes disceptant, *L. locatio. 9. (alias incipit licitatio) §. quod illicitè. de publ. & vectigal. Vult. lib. 2. c. 25. n. 11.* ubi notandum, quod lites in petitorio inchoatæ absorbent possessorium adhuc instituendum *Aldobr. int. dec. Rot. Rom. omnium novissimè p. 2. dec. 269. n. 5. per. c. cum dilectus. extr. de causa prop. & poss. Goed. vol. 3. cons. marp. 32. n. 22.*

Possessorium est vel ordinarium, vel summarium; ordinarium est illud, in quo servato juris ordine per exhibitionem libelli, litis contestationem, & probationem ordinariam de possessione litigatorum disceptatur, *Menocho: remed. recuper. possess. 4. n. 270. Andr. Clud. rer. quotidian. cap. 4. n. 37.* Summarium, sive, quod
idem

Idem est, summarissimum exindè dicitur, quia de possessione celeriter & summarie non servato juris ordine in eo proceditur *Petr. Frid. Mindan. de interdict. c. 13. num. 8.* quod etiam momentaneum vocatur, *Græv. lib. 1. concl. 7. n. 2.* aut summarissimum Afinarium, *Borgn. Cavalcan. part. 2. decis. 23. n. 105. & seqq.* Vindicias quoque nonnulli ex antiquis id appellitarunt, *Gail. 2. obs. 5. num. 4.* Hisce id est interim, quod scilicet interim is, cui possessio est assignata, possideat, donec in ordinario possessorio super eâ plenius cognoscatur, *Job. Yanez. Parlador. lib. rer. quotidian. cap. 10. n. 14.* Lusitanis: auxilium chartæ tuitivæ regalis, *Græv. dict. conclus. 7. n. 2.* Gallis *Recredentia* vel casus novitatis, *Rebuff. ad const. regn. Gall. tom. 3. tit. de mater. possess. art. 1. gloss. 1. n. 10.* Italis, nova provisio, *Menoch. in prelud. recup. possess. Belgis* remedium provisionale, *Gail. dict. observ. 5. n. 3.* quocumque autem nomine tandem indigetur, ubique id eo tendit, ne litè pendente super proprietate, vel possessione in petitorio vel possessorio ordinario, partes interim ad arma veniant, se invicem turbando, enfemque pro libello ostendendo, *Contard. ad L. diffamari. num. 17. C. de ingen. manumiss.* unde & nihil aliud est, quàm preparatio, sive informatio ad finem alterius iudicii statutum, aptitudine momentaneum, veluti etiam quandoque vocatur processus informativus, *Gail. dict. obs. 5. n. 3. Joseph. Ludov. Perusin. part. 1. decis. 20. num. 2.* Notandum autem possessorium summarissimum, neque ordinario, neque petitorio præjudicare. *Natta conf. 121. n. 2.* unde & sententia in summarissimo lata interlocutoria dicitur, non definitiva. *Gail. 1. obs. 7. n. 6. Rauchbar. part. 2. quest. 6. n. 7.* hinc formula sententiæ: **daß Beklagter bey der Possession des streitigen Hauses** (vel si agatur de iuribus ac servitutibus) **bey der Possession vel quasi der articulirten Gerechtigkeit / bis so lange er von Klägeren durch ein ordentliches possessorium, oder petitorium daraus mit Rechte ensetzt / billich gelassen und geschützet wird/te.**

Lites Criminales minime dici debere, ait *Muscov. tr. de iurisd. n. 76. & 139.* Sed contrarium verius asseritur; lites etiam criminales dici, *Goed. ad L. 36. n. 5. de V. S. Cujac. lib. 9. obs. 21. Heig. p. 2. qu. 11. num. 8.* Germanicè **peinliche Sachen** per L.

transigere, C. de transact. l. 15. §. 4. ad SC. turpil. l. 14. de accusat. l. 5. C. de jurisd. Pet. Denais. de jure meri Imp. pag. 5.

Suntque lites Criminales quæ delicta vindicant publicè, hæc quoties pœna corporis afflictiva delinquenti infligitur, vel pecuniaria sicut applicatur *gl. in l. 2. princ. de Sepulchr. viol. Zanger. de except. c. 1. n. 8. Myns. resp. 7. n. 9. Gail. 1. obs. 65. §. 1. de PP. c. 15. n. 24. Ruland. de commiss. p. 1. lib. 2. c. 3. num. 7.* priores explicat lites: **so Leib Seraff auff sich führen / posteriores, welche keine Leibstraff nach sich führen; Cammerger Ord. p. 2. tit. 28.** utrinque dicuntur **Peinliche Sachen** / non solum quæ pœnas corporis afflictivas continent, ut existimant *Frid. de Process. lib. 1. c. 9. n. 22. & Cothm. resp. acad. 1. num. 194.* Sed & leviores, infamiam, relegationem, confiscationem bonorum, & similes. **P. 3. O. art. 110. ibid. an seinem Leib / Leben / und Ehren peinlich gestrafft.** *Reinking. de regimin. sec. & eccl. class. 2. cap. 14. num. 49.*

Ufus hujus distinctionis est: quod si plures lites in unum coincidunt iudicium, prius Criminales quam Civiles sint terminandæ. *L. pen. & ult. C. de ord. jud. Fachin. 1. contr. 43. in f. sicut & lites possessionis prius decidendæ quam proprietatis l. 37. de iud. l. 3. C. fin. regund. Myns. §. prejudiciales. num. 17. Inst. de Act. Trentl. vol. 1. Disp. 12. th. 13.* petitiorum enim antè institutum, absorbet possessorium; sic lites civiles, quando graves & arduæ sunt, sapiunt naturam litium Criminalium, quibus æquiparantur. *Bald. in l. parentes. ff. de test. per l. propter litem 21. §. 1. de excus. tut. Zanger. tr. de except. c. 1. n. 15. & seq. ubi explicat: quænam lites sint arduæ, ex Joh. Bapt. Afm. in pr. cr. §. 1. c. 6.*

Utræque lites Civiles & criminales rursus subdividuntur in temporarias & spirituales; spirituales dicuntur, quando cumque agitur de re quadam spirituali, vel annexa spirituali; ut sunt lites de articulis fidei. *L. omni invocat. C. de SS. Eccles. de sponsalibus, matrimonii. l. 16. & pen. C. de Episc. aud. c. accedentibus; extr. de excess. cler. Covarruv. tom. 1. p. 2. §. 12. num. 2. de infantibus expositis, l. nemini. 24. C. de Episc. aud. de lenocinio parentum vel dominorum, l. si lenones. 12. Cod. eod. de legitimitate. c. 5. extr. de qui fil. sunt legit. c. tuam. extr. de ord. cognit. lites usurariæ, de juramentis & Decimis, de beneficiis ecclesiasticis,*

facilis, quæ
ben. Ab
item jus Sep
de jure patr
um rerum, n
Myns.
quique lites
& reus est
familia. ff.
mixtarum

De ca
e.

Cognitis
vitione
que præmiss
tur lites, uti
de privatis
publicarum
arum. Lim
que lites ori
leu actionum
partes sc. Ad
num, procul
tium.

Frustra
si adinvent
formetur ju
modo in illa
disputandi li
admittit, eas
pr. c. 1. ref. &
judicibus, in

factis, quibus annexum est jus patronatus, **das Kirchen-Lei-
hen.** *Abb. Panorm. inc. consulere, 38. de Simon. Zanger. c. 1. n. 14.*
Item jus Sepulturæ. *gl. in C. quanto extr. de judic. Ces. Lambert.
de jure patr. q. 9. pr. art. 9. n. 2. & seqq.* Cùm scilicet de jure tali-
um rerum, non de facto litigatur. *arg. cap. per tuam. extr. de ord.
cogn. Myns. cent. 1. obs. 67. Wesenbec. in par. C. de Episc. aud. n. 2.*
denique lites mixtæ dicuntur, in quibus quilibet litigator actor
& reus est, *L. judicium. 10. ff. fin. regund. L. inter cohered. 44. §.
familia. ff. famil. circisc. Zang. d. c. 1. num. 9.* ubi tres alios litium
mixtarum modos refert.

CAPUT II.

De causis litium forensium proximis ex personâ judicis orientium.

Cognitis itaque, notatione, definitione, divisione & subdivi-
sione litium, originem sive causas proximas indagare, his-
que præmissis remedia specialia applicare necessum erit, cum igitur
lites, uti supra dictum, dividantur in publicas & privatas, &
de privatis duntaxat litibus hic discurrere proposuerim, ratione
publicarum Lætionis Cupidum ad Publicitatis sc. *Reinking. Musc.
Arum. Limne.* & alios brevitatis studio remitto. Speciales ita-
que lites oriuntur vel ratione *personarum*, vel ratione *causarum*
seu *actionum*, personarum aut principalium, uti sunt judex &
partes sc. Actor & Reus, aut accessoriarum, veluti Advocato-
rum, procuratorum, notariorum & cæterorum in judiciis versan-
tium.

Frustraneæ itaque sunt omnes litium abbreviandarum cau-
sâ adinventæ consuetudines, statuta, sive remedia, nisi prius re-
formetur judex, qui ab Advocatis & causidicis modò in hanc,
modò in illam rapitur opinionem & sententiam, & in infinitum
disputandi licentiam concedit, non semel, sed sæpius dilationes
admittit, easque ex levissimâ causâ, ut ex *Vigel. tr. de rat. jud. c.
for. c. 1. ref.* & ipse *Justinianus* culpam protelationis litium tribuit
judicibus, in *L. properandum, C. de judic. ibi: nullus tam audax*

invenitur, qui possit invito iudice litem protelare. Judicium enim indulgentia improbitati vililigatorum favens, callum verustatis obducit; & in curiâ, & in omnibus penè foris litigantium moribus, eorumque cognitorum ignominiosis quasi increpationibus ita venditur, ut cunctatores non pœniteat enunciare, quod justitia sit constans & perpetua voluptas jus suum cuique promittendi, *Guil. Bud. in for. pag. 515. § 447.* Unde causæ justitia vel injustitia potissimum in discretionem judicis consistit uter ex litigatoribus foveat justio rem litem, quæ nisi dirimatur per Prætorem, dabit ansam, & faces armorum, ita ut à verbis tandem descendatur ad verbera, *arg. L. pen. ad L. Corn. de Sic. ibi: nisi forsitan tumultus aliter sedari non possit. L. 1. C. ne quis in suâ caus. Coler. de proc. exec. p. 1. c. 5. n. 107.* ita pro captu judicium fata sua lites habere conqueritur *Andr. Scheffer p. 2. qq. pract. 13. n. 31.* ut mirum non sit hunc quidem à iudice, ut propitio quodam Jove, extolli, illum verò deprimi; Hinc passim in iudicium injustitiam duriusculæ apud autores occurrunt investivæ: iniquum iudicem non iudicis, sed imputi latronis modo, velut officinam nequitiæ, per avaritiam & sordes bonum alterius jus invadere, vanaque iudicia pretio aut gratia nundinari, *Alex. ab Alex. lib. 5. gen. dier. c. 14. in f.* quod injustus iudex jura fœde prostituat, nemini suum tribuat, bonos lædat, justitiam negligendo pessimè vivat, causas bonas & malas confundat, lites suscitet, foveat, augeat, veritatem supprimat, mendacium excogitet, quæstum appetat, æquitatem vendat, dolos fraudesque nectat, ac penitus justitiam evertat, *Sibr. jur. lub. p. 1. sect. 14. n. 27.* Quamvis *Job. Berber. in pract. p. 1. rubr. 37. de concuss. n. 5.* deliramentum reputet, iudices de injustitia redarguere. *Farin. p. 3. oper. Crim. q. 111. n. 2.* Solent quidem iudices ferè omnes debentque hanc sibi potissimum curam sumere, ne lites tam longas fieri patiantur; sed non semper in illorum arbitrio & facultate positum est, *ut inquit Ant. Faber. lib. 9. Cod. for. t. 22.* Occurrit hic quæstio, an multitudo iudicum lites tollat, vel multiplices: multi, ad promptam juris & litium expeditionem plures statuendos esse iudices, censent, uti sunt *Machiavellus. lib. 1. com. cap. 7. Petr. Greg. lib. 4. de republ. cap. 5. num. 46. c. de quibus. dist. 30. c. prudentium. de off. deleg. L. ult. C. de fideic. Thesaur. dec. 246. num. 4. An. Sola. ad const. ant. rub.*

*sub. de concl. in caus. gl. 1. n. 7. fol. 1516. Heig. pag. 1. q. 10. n. 8. & 9. de pœn. caus. 51. n. 63. Knich. in com. jur. Sax. verb. jus. cap. 3. p. 258. ubi rationes pro confirmanda eorum sententia afferunt. Alii autem, quibus & ego assentiendum puto, multitudinem Magistratuum seu judicum lites multiplicare opinantur, ex rationibus (1.) quia exinde lites multò longiores & frequentiores efficiantur, quam olim factæ sunt, *Greg. Thol. lib. 47. syntag. c. 33. n. 18.* (2.) Princeps multos Magistratus aut judices instituens vel multos judicum gradus sive ordines statuit, vel multas eorum pari gradu & dignitate constituit; si prius, judicia multiplicatis per hoc instantiis, longiora & confusiora effici, nullus ignorat; si posterius, tantum abest, ut tanta Judicum turba jus melius & promptius reddat, ut etiam longiorem litium seriem, & sumptus afferat, *secundum illud Horatii:**

Segnius expediunt commissa negotia plures.

quem *vers. allegat gl. in L. 3. de adm. tut.* tutelam melius per unum administrari, quàm per plures. Germani dicunt: **Vies le Kôche versalzen den Brey;** *Rul. tr. de commiss. p. 1. lib. 2. c. 24. n. 7.* quia, ubi multitudo, ibi nihil honestum esse potest; *§. pen. in auth. de referen.* cum multitudo principantium sit noverca justitiæ. *fac. à Canib. de exec. ult. vol. p. 2. n. 17. per L. fin. de rer. div. & autorit. Thucyd. lib. 6. in orat. Hemocr.* Nonnullam litium protrahendarum ansam præbet, si officia sunt venalia, & nummis quasi venduntur officia licitantibus, sed indoctis communiter qui diffidentes ingenii viribus subsidium à pecunia mutantur, & rursus eadem vendunt justitiam ut innuit *Duro di Pasch. in Aul. pol. th. 351. Antimach. d. lib. 3. theor. 35.* quia indoctus est aureum mancipium, servus cupiditatum & eorum quæ possidet. *vid. sim. de Prat. de interp. ult. vol. lib. 5. inter. 2. dub. 2. n. 2. Knich. in praf. Com. Sax. p. 12.* ubi praxiarchas taxat, quibus justitia cordi est post nummum, & sententia mutatur in contrariam. *c. accusatores. vers. testes. 3. caus. qu. 5.* Tanta apud aliquos vis est in donis & muneribus ad obtinendum aliquid ab altero, vincendumque litigium. *Herman. Lather. lib. 2. de censu. c. 6. n. 21.* Hæc Simonia est omnium malorum occasio, & totius nequitiae principium & terminus. *Ant. Zanatar. de pr. Mediol. n. 36. per Auth. ut jud. sine quoque suff. §. 1. proinde Alex. Se-*

ver. Imp. Ego, inquit, non patiar mercatores potestatum, quos si patiar, damnare non possum, Keller. lib. 2. de off. jur. pol. c. 1. Vasqu. lib. 1. illust. controu. cap. 42. & seq. Cirill. in sum. crim. rub. 33. de poen. jud. malè jud. §. fin. n. 9. cas. 197. hos judices rapaces, violentos, & sordidos appellat. Gig. de crim. lese Maj. tit. de product. qu. 2. quod justitiam vendens, aut aliter eam pervertens Sathanae minister nuncupandus erit; De c. tr. crim. lib. 8. c. 36. munera enim excœcant oculos judicum, & omni jure prohibita sunt, Exod. 23. vers. 8. Deut. 16. vers. 19. 1. Reg. 8. Levit. 19. vers. 15. Proverb. 17. & 24. vers. 23. Ecclesiast. 20. vers. 31. Psalm. 26. ubi **Lobwasser** de corruptis judicibus asserens: **Das ist all ihr Lust und Begier / daß man die Hånd mit Geld ihn schmier.** Jacob. 2. vers. 9. c. quatuor. 11. q. 3. c. non sal. 14. qu. 5. c. judices. 1. q. 1. L. solent. 6. §. non. de off. procons. L. plebiscitum. 18. de off. pres. L. venal. C. quand. provoc. non est necesse. Cothm. resp. 1. n. 370. Cic. 2. de orat. & 4. Verr. inquit: omnium rerum turpissimum, maximèque nefarium est ob rem judicatam pecuniam accipere, pretioque habere fidem ac religionem, *Heur. Samar. lib. 1. p. 2. Socin. de vis. lib. 11. n. 36.* nam *deviat à vero corruptus munere judex.* Et jus Civile est, quod neque inflecti gratiâ, neque perfringi potentiâ, neque adulterari pecuniâ possit, etsi enim nummus interdictum vincat, etsi regnet & imperet, attamen ab omni malo defendit, *Petr. Rebuff. in proem. conc. Papa cum Franc. Reg. Gallie.* Et quod avaritia sit justitiæ contraria, pulcherrimum Verris exemplum testatur apud *Cic. orat. 7.* ubi ille Prætor jura Siculorum, & legitimè procedendi ordinem non solum perturbavit, sed planè & Siculis & Civibus Romanis eripuit, atque omnem controversiarum cognitionem omisso, quod ajunt, medio, invitis litigantibus sibi arripuit, an zelo justitiæ? non creditur, quia avarus erat. *Brederod. de appellat. p. 1. tit. 3.*

Non solum autem judices vel officiales munera accipientes, verum & afferentes culposi sunt. Quid enim magis sordidum, & sinceritati ac integritati magis contrarium est, quàm judicem oblati ei muneribus corrumpere, & jus, justitiamque nundinari? *Cothm. resp. 1. n. 330.* Ita econtra judex qui accipit munus vel precium, ut id faciat, ad quod obligatus est lege justitiæ, turpiter agit, lites invertit, & contra justitiam peccat, c. non sum. 14. q. 5.

Molin.

Molin. de
aliud d
accepta de
vincia offi
proprie fu
cunque in
rumpendi
d. L. 6. §. 1.
scrip. in 6
hac tamen
que pauca
re evinci p
tamen non
consilium,
esculenta &
um, & mi
minus in ju
non permit
in minimis
majora opt
ob hisce ju
cap. 12. §. 32
tur verba: 2
teiter Sa
rörde/ Te
sich selbst
denck en m
Eugenius P
judici lite
Sic Philipp
rogavit: an
innuerent,
Cic. 1. ad A
was Erum
deles socii
pillo non ju
c. Camill.

Mokn. de justit. disp. 83. col. 2. Et hæc de muneribus. De *Xeniis* aliud dicendum; hæc autem variè sumuntur, & quidem propriè accepta denotant munuscula, quæ honoris causâ officialibus Provinciae offerebantur, de quibus in *L. 6. §. 3. ff. de off. procons.* impropriè sumpta denotant esculenta, quæ muneris instar quibuscunque in officio publico constitutis dantur absque animo corrumpendi, sed ex merâ liberalitate; *L. 18. ff. de off. pres. junctâ d. L. 6. §. 3. ff. de offic. procons. cap. statutum, §. insuper. extr. de re-script. in 6.* & hæc judicibus accipere licet: *d. leg. 6. de off. procons.* hac tamen discretionè additâ, ut non alia intelligantur quàm quæ pauculis diebus absumi possunt. Et quanquam utroque jure evinci possit Xenia in hoc significato sumpta permixta esse, attamen non in omni republ. penitus spernendum illud *Carpzovii* consilium, in *prax. Crim. part. 2. quest. 93. n. 61.* Licet, inquit, esculenta & poculenta videantur esse calcar expediendarum litium, & minurula gratitudinis Symbola, ob quæ nil magis aut minus in judicio aut executione faciendâ procedatur, attamen non permittendum, ut vel hoc judices capere possint: nam & in minimis est affectio, & ex minimis, si permittatur, facilis ad majora opranda & capienda est via; quare melius ac tutius est, ut ab hisce judex, verus justitiæ Sacerdos, absteineat. Adde *Mylerum* *cap. 12. §. 32. n. 59. & 60. Ordin. Cam. part. 1. t. 57.* ubi hæc leguntur verba: **Nuch von den Partheyen/ oder jемands anders/ keiner Sach halben/ so im Gericht hanget/ oder hangen würde/ kein Gab/ Geschenck/ oder einigen Nutzen durch sich selbst/ oder andere / wie das Menschen Sinn erdencken möchten/ zu nehmen/ oder nehmen zu lassen.** Sic *Eugenius* Papa corruptionem esse credidit, quicquid offerebatur judici lite pendente, *Joh. Sarisberien. lib. 5. de nug. Curial. c. 15.* Sic *Philippus* rex castrum alioquin munitissimum oppugnaturus rogavit: an asinus pecuniâ onustus ascendere posset? quod cum innuerent, vicinus inquit. *Fr. Senens. lib. 2. de reg. instit. tit. 3. Cic. 1. ad Attic. epist. 13.* Qui habet in nummis, **macht recht was krumm ist.** Unde Propheta exclamat: Principes tui infideles focii furum diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos, *Esa. c. 1. Camill. Borell. de comprom. §. 3. gl. 4. num. 96. Damh. in pr. Crim.*

c. 129. num. 6. conqueritur: quod tempore suo iudices non p[er]niantur.

Est & alia litium causa, iniquitas, sicut æquitas contra est legis anima, sine quâ cadaver est Corpus Juris. *Besold. lib. 2. polit. cap. 2. f. 622.* Unde Margarita Austriaca Mantuæ Ducissa sapienter dixit: capita & paragraphos non sufficere ad animam gubernationis politicæ, sed æquitatem esse animam legum; quia nonnulli ex iudicibus magis equum coloratum, quam æquum diphthongatum noscunt; & quidam equum verulum & annosum cum generoso litigaturi equo permutavit, atque ita titulum de permutationibus singulari litium glosâ illustravit. *H. Lath. L. 2. de Censu. c. 6. n. 37.*

Licet æquitas, quæ non est jure scripta, sed ex indigesto motu, & affectione animi apparet, contra jus scriptum minime sit sequenda, *Dd. in L. 1. C. de LL. Abb. in c. fin. de transact. Menoch. lib. 1. pres. quest. 80. nu. 32. Gail. 2. obs. 23. n. 26.* attamen quidam Indocti & magni *Gynæci* causarum statum ad quamlibet imaginariam æquitatem detorquent *Hering. de fidej. c. 5. n. 116. Zas. cons. 10. n. 34. lib. 1.* Aliâ ratione solent quandoque peccare iudices, qui non audent offendere voluntatem alicujus litigatoris, & ideo conjiciunt partes in necessitatem supplicandi, *Joh. Per. Ala. tr. de adv. & caus. Christ. p. 1. q. 86. in f. p. 115.*

Proinde nulli in jure casus dari possunt, quales pro amico *Dd.* appellant, in quibus sc. gratificari possint iudices cui parti velint; sed sicut verum est non nisi unum; ita & justum, respectu ejusdem objecti. *Ant. Thesaur. dec. 206. & decis. 89. Treuil. p. 1. dist. 1. th. 1. lit. B.* ubi docent, quomodo in ambiguis, cum per nostram inscientiam, opinionum contrariarum æqualitatem, vel aliter respectu nostri, atque ita per accidens, jus incertum est, media sit eligenda via, vel dividendo rem æqualiter in partes, vel compellendo eas ad amicabilem compositionem *c. assert. de presump. L. 29. de hered. instir. l. 26. de testam. tut. Dec. con. 176. Zas. in L. 2. §. exitus. n. 12. de V. O. Menoch. 3. remed. vet. poss. n. 339.*

Judices inique judicare, litesque protelare dicuntur, quando non merita causarum, sed personarum respiciunt, non quod ratio dicet, sed occasio affectet, non quid lex sanciat, sed quid mens cupiat, animam non ad justitiam, sed justitiam ad animam declinant.

In.

Inelinent quidem Judices in mitiorem partem, nec tamen usque ad modum se gratiosos exhibeant, *Capol. ad L. si fugit. num. 30. C. de serv. fugit. per c. cum aeterni. de re judic.* quia judices lege clementiores esse plane dedecet, §. oportet. *auth. de jud. Pruckm. conf. 16. num. 13. vol. 2.* Sic judices supremi aliquando perumpunt leges, h. e. dispensant, ut ait *Aug. Morla. in emp. jur. p. 1. tit. 15. num. 4. Pruckm. conf. 10. num. 73. vol. 2.* aliquando inhihent, ne audeat litigator litem coram primo iudice prosequi, & ita lites ad immortalitatem usque protrahantur, non enim deberet peti aut decerni inhibito, nisi esset justissima & præcedat aliqua causæ cognitio. *L. iudex. C. comminat. epist. program. Perus. in c. 1. num. 14. de appell. Jason. in L. nec quicquam. num. 30. vers. 8. de off. proc. Rol. a Valle. con. 77. num. 24. lib. 2.* nec obstat, quod dicitur, solvi iudicium vetante eo, qui magis imperium in eadem jurisdictione habet. *L. iudicium solvitur. ff. de jud.* quia illud procedit quoad jus superioritatis, **der Fürstl. Lands Obrigkeit halber** / scilicet quoad iustitiæ administrationem in civilibus, tunc enim causæ cognitio spectat ad inferiorem. *Masver. de judic. num. 22.* Sic lites coram inferiori iudice coeptæ superiorem se intrmittere posse ait *Toming. conf. 65. num. 11.* Sed male, per *L. nemo. C. de jurisd. omn. jud.* quod si enim superior Magistratus interrumpat cursum inferioris, ad videndum, an in processu reperiat gravis quædam difficultas, & difficilis gravitas, hoc lites admodum retardat, præsertim si litigatores sint pauperes, quia divites difficultatem præ-tendunt, ut apud superiorem diutius litem protelare possint. Unde inferiora tribunalia vacant, & superiora ita occupantur, ut non possint expedire litigia & processus.

Sequitur negligentia ne dicam somnolentia quorundam iudicum, quæ si simplex fuerit, levissimæ culpæ adnumeratur, *Alciat. ad L. magna negligentia. num. 1. de V. S. cap. 14. q. 4.* Negligentia iudicis est litium causa, nihilque aliud in genere, quam cum negligit facere quod debet, vel cum aliquid facit, quod non debet. *Navarr. in compend. verb. iudex. num. 47.* unde sæpissime proveniunt excessus subditorum, inquit *Job. Sarisber. de nug. Curial. c. 10.* & ita iudex negligens facere iustitiam, delinquit in Deum, & in principem, & in partem. *L. si quando. C. de testibus. Paris. de Puteo. tr. Synd. verb. lis sua. cap. 1. num. 6.* Sic iustitiam negligit

negligit iudex, nec imponit finem liti, verum lites novas serit, & perniciosiores prioribus, qui vel obscuram, vel incertam profert sententiam, veluti faciunt quidam delegati ad hoc ut multiplicatas accipiant sportulas, *Ordolph. ad L. fin. num. 128. de R. V.* & sententia perplexa lites non tam dirimunt, quam litem litibus resolvunt. *Bud. in for. p. 342. § 480.* nam è verbis ambiguis sententia, ansam novae litis eripere saepe evenit. Multi quoque reperiuntur iudices, qui pro animi sui levitate vel ambitione, ne scilicet ex mora deliberandi imperitiores videantur, re non satis pensata verè tumultuarias & confusas sententias praecipitanter ferunt, dum mane accepto processu, vesperi litem terminant, quos *in c. pond. 50. distinct. Dom. acriter increpat. ut in c. ecclesia S. Mar. col. 16. de const.* quia iudicia festinata poenitentiam pariunt, & praecipitantia inimica & noverca est iustitiae, iniustitiaeque notam habet, errores generans, quos magnae poenae, magnaeque comitantur calamitates, *Pruckm. conf. 19. num. 36. vol. 1. Cothm. resp. 55. num. 87. & resp. 82. num. 83.* Quemadmodum enim velox iniquitas ad nocendum occasionem quaerit, omnia praecipitat, litiumque mater est, ita lenta virtus & cunctatrix non ante iudicat, quam honestum & decorum inspexerit, *c. inter hac. 3. q. 6. Specular. tit. de Advocat. §. hic dicendum. col. 2.*

Deinde imperitia iudicum & Officialium, proximalitium forensium causa est; nonnulli enim iudicum sunt tardioris, nonnulli velocioris ingenii. *Ant. Palaz. pag. 3. del. gov. distato c. 25.* ita, ut tardi & imperiti, aliquando etiam periti propter peccata dubias lites dirimere nesciant. *Bald. in c. quia procur. col. 6. de elect. olim respondere poterant sibi non liquere de causa L. 13. §. ult. de recept. arbitr. L. 36. de re jud. quod hodie non licet. Trentl. p. 1. disp. 12. th. 17. lit. d. & deplorandum sane est, quod in multis Germaniae iudiciis inferioribus hodiernum homines ignavi & indocti è fece plebis in iudices adsciscantur, id quod improbat. *Pet. de Andl. lib. 1. de Imp. Rom. cap. 12. Const. Carolina. in art. 1.* Nam hoc genus hominum operas suas Reipubl. locat, non tam ut saluti communi, sed sibi & proprio interesse consulat. At *Franc. Munnotz. tr. ratioc. cap. 27. num. 7.* ait, iniquè agere, imò mortaliter peccare eos, qui iudices, assessores, vel officiales ignavos, imperitos eligant, *add. Kell. lib. 2. de off. jur. pol. c. 1. Joh.**

Garfias

Gasias de expens. c. 21. num. 20. ubi inexpertos & ignavos vocat; qui licet ingenio polleant, & experimento docti esse videantur; attamen quoad decisionem causarum, & iudicii ordinem, multa adversus leges, & juris institutiones committunt, quæ alias à jurisperitis minimè fierent, & hæc omnia in maximum partium litigantium dispendium & perniciem cedunt. Causa hujus mali litigiosi, ex imperitia iudicum profiliensis, non minima in eo latet, quod hodie dum communiter hic in Germania concessio territorio etiam concedatur iurisdictio; *Curt. fun. in L. 1. de jurisd. omn. jud. Rol. à Valle. conf. 42. n. 3. vel. 2. Menoch. lib. 3. presumpt. 97. num. 13. Rosenth. de feud. cap. 5. quest. 6. num. 1. & seqq.* ubi distinguendo explicat. At inter illos, quibus territoria cum iurisdictione conceduntur, plures etiam privati, idiotæ, indocti, qui non intelligunt quid jus, quid iurisdictio. *Pollet. lib. 5. hist. for. Rom. c. 17.* Nec obstat aut juvat, quod Dd. iudicem imperitura & illiteratum admittant, in *L. pen. C. de jud. ibi: ut & audiant literes, easque dirimant*, ratio, quia assessorem literatum adhibere potest. *Schneid. in par. num. 2. Inst. de excus. tur. vel curat. Felin. in c. sciscit. col. 6. de rescript. Roder. in man. jud. c. 7. num. 15.* ubi dicit: hodie posse esse iudices, etiamsi legere, nec scribere sciant. *Felin. in c. cum inter. col. 3. vers. de concessione Archi. Episcopi in f. de re judic. dicit*: Constituto in dignitate, si nesciat scribere, id non imputari in vitium sed aliorum sapientum consilio uti posse; hæc omnia autem maximo collitigatorum malo contra leges & rationes fieri palàm est, quia iudex per se, & non per Vicarium, item secundum leges & consuetudines, non ex affectu & arbitrio suo iudicare debet. *L. nemo. 4. C. de jurisd. omn. jud. §. 1. Inst. de officio jud. c. 3. q. 7.*

Quomodo autem Legum imperitus, idiota, bardus, & stupidus ut ait *Pollet. lib. 5. hist. for. Rom. c. 17.* mechanicus, miles, rusticus, secundum leges iudicare, justum ab injusto discernere potest, cum homine imperito nil sit injustius, nullus enim bene iudicabit, si leges, quibus iudicare debet, ignoret, *gl. in c. fin. extr. de re jud.* imperiti enim plerumque sunt stolidi, superbi, & vani. *Lips. in not. ad pol. c. 7. fol. 30.* Unde *Augustin. lib. 19. de C. D. c. 6.* ignorantiam iudicis, calamitatem innocentis esse ait: *Obrecht. disp. 2. de jud. th. 251.* Non igitur Lex illa impe-

ritis judicandi potestatem concedit, sed si & rei militaris, five artis mechanicæ simul & juris peritiã habeant, *d. L. 17. C. de jud. ibi*: pro sui & legis scientiã hujusmodi altercationibus finem imponant. *L. 6. §. ult. C. de jurisd. L. ult. C. de re milit. 12. Coraf. 5. miscell. 19. in f.* Hinc meritò à Principibus & Dominis territorialibus literati & eruditi judices constitui deberent, qui saltem essent Licentiati juris. *Thol. lib. 4. de republ. c. 6. n. 11. §. c. 8. num. 10.* Juris-Consulti enim debent esse Trebatii, i. e. integri, boni, & prudentes viri, *Myns. pr. Instit. de codic. num. 3.* & legum auctoritate suffulti, *Masc. concl. 1136. num. 24. vol. 3.* & justitiæ professio Legum peritos judices ordinare jubet, quia vix potest negligere qui novit æquitatem, nec facillè erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. *Cassiod. lib. 8. epist. 18. P. Thol. lib. 24. de republ. c. 6. num. 2. Keller. lib. 1. de off. jur. pol. c. 1. per. §. fin. in præm. Instit. §. L. jurisperitos. de excus. tit.* Graviore defectus duntaxat attigimus, minimis superfedendo, sicut enim in corpore modicus defectus non facit, ut corpus judicetur morbosum: ita nec modicus animæ defectus quoad seculares efficit, ne non prudens aliquis ideo videatur. *Bartol. in tr. test. n. 84.*

CAPUT III.

De Partibus litigantibus, & quatenus hæ lites procreant & protrahunt.

Vigelius in *lib. sing. de lit. cont. cap. 2. lib. 3. Dial. legal. pag. 459.* in dem Richter Büchlein & passim, solam litium causam in ignoratione litis contestationis consistere, male opinatur. *Anton. Faber. lib. 9. Cod. for. tit. 22.* animadvertit, præcipuas litium causas omninò duas esse; (1.) quod litigandi consilium plerique suscipiant quasi necessarium, qui si ad transigendum invitarent adversarium, vel ab eo invitarentur, facile negotium sine lite dirimerent. (2.) quod litigantes litem adeò tepidè tractare soleant, ac si ad eos non pertineat, quia sæpius post trimestre & longius spatium ea demum faciunt, quæ si vellent, primâ die præstare possent. Nos autem plures litium causas culpæ partium accidentes eruemus, & quid. m (1.) hominum malitia & legibus

legibus & litibus aniam dedit, secundum illud: Mali mores bonas leges pariunt; tantaque passim litium sitis exerevit, ut nullum pactum, nullum testamentum, nullusque fermè contractus reperiatur, ex quo argumenta verisimilia ad litium propagationem erui non possint. Hipp. à coll. de incr. urb. c. 12. in f. est autem malitia propriè, cum quis datâ operâ male agit & litigat, estque bonitati & honestati contraria. L. 1. de 7. 7. unde cum in litigando & judicando summa bonitas requiratur, & malitia exulet, ab ipsa bonitate iudex vir bonus & honestus appellatur. L. continuus. 137. §. cum ita. 2. de V. O. L. vir bonus. ff. iud. solv. L. pen. de procurat. L. sed si unus §. pref. de injur. gl. inc. potant. verb. celer. de locat. L. 4. famul. hercisc. bonum enim & malum, tanquam contraria in eodem subjecto simul esse nequeunt, uti nec verum & falsum. C. omnes. de poenit. dist. 1. §. Leg. si quis legat. ad L. Corn. de fals. sic Christus de Nathanaële dixit: verè hic Israëlita est, in quo dolus non est. Job. 1. **Auff gut alt teutsch** / ut inquit: Adam. Kell. lib. 2. de off. jur. pol. c. 6. arg. L. 7. §. dolo. ff. de pact.

Malitia particulariter accipitur pro calliditate, versutiâ & dolo, test. Cic. 4. Tusc. lib. 1. §. 3. Off. ubi ait: non aperti, non iusti, non viri boni, versuti potius, fallacis, malitiosi. L. quisquis. C. de postul. L. 2. C. de LL. confer L. und. ad L. Aquil. L. 5. de cond. furt. L. interdum. de vi & vi arm. L. si quis. de act. empti. ubi propter malitiam non adeuntis hæreditas transmittitur. Hinc qui damnium atque lites contra aliquem molitur, dolum adhibere dicitur. Bald. in L. qui fortuit. C. de pign. act. dicitur etiam calumnia, & est propriè alicujus in litibus per fraudem & frustrationem vexatio. L. si calvitur. 233. de F. S. l. 1. §. 1. ad S. C. Turpil. Selzer. lib. 2. de juram. c. 1. num. 2. aliis falsum dicitur. Rodin. in lib. de orthograph. quando scilicet malitiosa juris interpretatione, salvis legum verbis sententia justa intervertitur & malitiâ usurpationis detorquetur. i. e. **Wann dem Rechten ein hölzerner Tassen angebrähet wird.** Secundum illud: bonorum extortor, legum distortor. Selzer. de juram. lib. 2. c. 1. num. 3. Malitia vero sequitur ex adulatione. Luc. de Pen. in L. quemadmodum. C. de agricol. & cens. lib. 11. vers. 127. §. seq. Mascard. de probat. vol. 1. concl. 56. n. 2. Calumniator dicitur omnis, qui adversus ea agit, quæ manus suæ subscriptione sigilloque ante confirmarat. Zaf. ad L. 1. §. edit. v. 40. de edend.

de edend. *Cothman. conf. 30. n. 280. Pruckm. conf. 50. num. 569.*
 § 575. ubi ait: Calumniam semper turpitudinem & infamiam con-
 junctam habere. L. x. §. calumnia. de his qui not. infam. Calumnia
 alia publica, quæ palam, directò, & apertè committitur, inten-
 dendo falsa crimina, & alios litibus vexando, L. i. §. calumniari.
 ad SCt. Turpil. l. i. §. per calumniam. si mul. vent. nom. in poss.
Harpr. tr. crim. §. in sum. 10. num. 88. L. sancimus. C. de pœn. pe-
tendoque indebita. L. penult. ff. ne quis eum qui in jus voc. alia pri-
vata, quæ clam, obliquè, & per indirectum, ut si quis malitiosè
quid comminiscatur, vel quasi audita ab aliis miffitat, & in aures
aliorum susurrat. Germ. Ohren-Bläser / hoc & hoc audiui, &
quanquam nec ego credam, tamen relata refero. Pestilentissim-
um sane & perniciosissimum hoc genus hominum, de quibus
conqueritur, Speckh. 2. qq. jur. cl. 3. qu. 7. in pr. falso proxima est
variatio, è qua lex dolum & calumniam præsumit, Innocent. in c.
Pastoralis. ante sin. verb. tempus. de except. & variatio arguit suspic-
ionem falsi. arg. L. eos qui. ff. de fals. ubi Bartol. adeo ut varians ple-
ctatur pœnâ falsi. Farin. tr. de test. q. 66. num. 320. Actores pec-
ptereaque ad juramentum calumniæ adiguntur, quo litis dispendio
afficiuntur, si litem injustam movisse deprehendantur, L. i. §. 2. C.
de iurejur. propter calumn. L. i. §. t. t. de calumniat. L. cui. 39. §. 1. de
lib. caus. L. auxilium. de minor. c. calumn. de pœn. litigantes enim
hodiernum potius de calumnia committenda, quàm evitanda ju-
rant, veluti conqueritur And. Gail. lib. 1. obs. 85. num. 4. Socin.
in c. ceterum in 6. de iur. cal. Reorum proprius ille mos est, ut
perpetuis apertisque frustrationibus, & tergiversationibus acto-
rem fatigando morentur litem, & condemnationem malevolè
effugiant. Unde proverbium: Reorum est fugere. L. propter. §. §.
si quid. ubi gl. verb. fugiente. Jas. n. 3. §. Dd. C. de iud. Pruckm.
conf. 19. num. 76. vol. 2. Ant. Faber. lib. 9. Cod. tit. 22. quod
committitur, dum quidam sunt profugi, quidam emantores, qui-
dam certaminis detrectatores, quidam planè desertores litis, jam
adultæ ac vergentis. Bud. in for. pag. 429. de quorum tergiversatio-
ne atque malitiosâ morâ vid. Jason in L. si eum. 10. §. qui. ff. de injur.
num. 9. §. seqq. ubi Castr. num. 3. si quis cant. jud. list. per I. edit.
 §. si is. ibi. gl. verb. accipiendo. ff. de nox. act. L. sed ut. ff. ex quib. caus.

maj. in int. Dein omnes ferè litigantes sunt heteroclitici & per-
 vicaces, ut semel vinci nequeant, rebellante semper vitio naturæ
 perversæ; ut neutra pars velit liti cedere, aut videri transactio-
 nem rogasse, sed esse rogata, ut protrahendo litigium adversari-
 um fatiget, & tandem ultrò transactionem urgeat; *Guicciard.*
pol. hypom. 88. Germ. **Ich will ihn wol müde machen** / *P.*
Erid. lib. 3. de cont. caus. c. 2. n. 1. Keller. lib. 2. de off. jur. pol. c. 7. cæ-
 terùm nulla malitia ab hominum conversatione alienior est, quàm
 perfidia, & est illa improbitas, adversus quam solam nulla da-
 tur custodia, nam Jureiurando, aliàs unico adversus malitiam re-
 medio, maximè abutitur vir perfidus, qui malum facinus com-
 mittit, & lites ex litibus ferit inficiendo *Ordclaph. ad L. fin. n.*
497. & seq. de R. V. hinc illud: *si fecisti, nega.*

Nonnulli colligatoribus suis meliores Advocatos, instru-
 menta, & testes malitiosè subtrahunt, ut litem vincant, *Joh. Pet.*
Ala. tr. de adv. & caus. Christ. p. 1. q. 44. & seqq. Quam sanè
 malitiam detestantur omnes, *Cyn. & Paul. in L. providendum. C.*
de postul. Cagnol. L. 2. n. 204. de Orig. jur. Navar. in manual. c.
25. n. 28. vers. 4. temerarium enim est super re liquida & clarà
 contendere, non agnoscendo bonam fidem. *L. quoties, §. nec uti-*
que. de admin. tut. Rol. à Vall. cons. 6. n. 48. lib. 1. Est & hæc liti-
 gantiam malitia ut Advocatis non narrent veras facti circumstan-
 tias, sed multa inculcent quæ ad litem non pertinent, nescien-
 tes quantum momenti habeat minima facti mutatio. *Graff. lib. 3.*
dec. aur. cap. 8. n. 8. vers. 8. p. 1.

Interdum solent contrahentes confiteri se recepisse aliquam
 pecuniæ summam, quam non receperunt, unde litigia oriri solent.
 Sed malitia est Creditorum litigiosa, quia non possunt in foro ani-
 mæ repetere nummos non numeratos, *Inn. in c. quia plerique, ubi*
Abb. n. 18. de immunit. Eccles.

Litium quoque causa est falsitas, quæ veritatem imitatur &
 lites ex litibus producit. §. 1. *in pr. ubi gl. in Auth. de inst. caut.*
& fid. L. cum filiis. §. heres. de legat. 2. c. g. Falsus creditor pro-
 dit, qui se talem esse simulat, & debitorem litibus molestat, cum
 talis non sit. *L. falsus. 43. de furt.* Falsus venditor, rem eandem
 duobus vendens, aut rem alienam scienter distrahens. *L. qui duo-*

lvs. 21. ad L. Cornel. de fals. Damhoud. in pract. crim. c. 120. falsus Procurator, i. e. simulator, qui fingit & asseverat falsa litigia, vel qui negat se esse Procuratorem alterius. *L. si is qui, 75. de furt L. si quis servo, 18. de solut. &c.* Sic falsus tutor, falsus modius, falsum testamentum. *L. Paulus, 221. de V. S.* Falsus debitor dicitur, qui absentem & inscium fidejussorem in instrumento scripsit, nominavit, *L. qui veluti. C. ad L. Corn. de fals. L. ult. vers. iniquum. C. de conven. fisci deb.* Falsus testis &c. *L. 1. ad L. Corn. de fals. eiusmodi falsum etiam est, mendacium. L. 1. §. 1. ad Sct. turpil. & hoc secundum Felin. in c. cum dilem. de accusat.* est peccatum gravius fornicatione & perjurio. Alia litium forensium causa est paupertas; si enim litigantes debitum, aut depositum, reddere nequeant, lites fingunt, paupertas enim sapius occasionem delinquendi & litigandi obrulit *Syrac. c. 27. pr.* quia est avaritiæ & expilationis incentivum, *Ant. de Guevar. in hor. princ. c. 6. n. 476.* & egestas, dum saturari quærit, facile deviat à justitia, pauper enim, eò quod in casum succumbentiæ sibi nihil auferri possit, ad litigandum invitatur spe emolumenti. Ebrietas quoque multas generat lites, sicut enim ebrii legum sunt immemores, ita faciles litium buccinatores, *Acc. in L. sin. verb. quarere. ibi: biberet. Justinian. C. in quib. caus. in int. rest. non est nec.* idque probant pocula, quæ ebrius porriguntur, (1.) ad sitim, (2.) ad lætitiã. (3.) ad voluptatem. (4.) ad ebrietatem. (5.) ad iram, (6.) ad litigium, (7.) ad furorem, (8.) ad somnum, (9.) ad morbum, (10.) ad perpetuam infamiam, *War. de Erenb. lib. 1. de fœd. c. 2. n. 111.* vide. **Reichs: Abschied** de anno 1548. rubr. **Vom Zutrincken.** Variis modis haustus ille vocatur, **ein Lhsren Trunck / Willkomms Trunck / Abschieds Trunck / S. Johannis Geleid / auff Hofrecht** i. e. reservato privato rancore animi, not. *Mart. Nig. in tr. de protest.* Unde veniunt **die Zaar: collation, Schramschlagen / poß Wunden fluchen / c.** Est quoque fomentum litium, quod alicubi privatis concedatur jus monetæ cudendæ, **daß man die Stempel vers Kauffe / oder vermierthe / Beföld. de arar. publ. cap. 6. Herm. Lat. lib. 3. de censu. cap. 10. n. 63. Ferdinandi Münzordnung de anno 1559. §. ferner auch p. 3. O. art. 3.**

CAPUT IV.

De Advocatis, procuratoribus, solicatoribus, &c. & quatenus hi procreant & protrahunt lites.

Pertractatis causis litium tam ex persona judicis quam partiunt resultantium, nunc ad personas accessorias judicii, veluti Advocatos, Procuratores, Notarios, &c. progredimur, & quidem multi eorum adeo inbiant privato commodo, ut neglecto foro justitiæ in forum utilitatis, ubi nihil honestum vel justum est, nisi quod utile, clamosi fori jurgia vendunt, *Hering. tr. de fidejuss. cap. 29. n. 31. & seqq. iisque lites pendere diu vindemia quadam est. Pet. Greg. Tholos. lib. 49. synt. c. 8. n. 11.* Consistit autem eorum malitia ut plurimum in lucro, verbositate, inexperientia, convitiis, patetis illicitis, salariis excessivis, prævaricatione &c. Et quidem (1.) ratione lucri ejusmodi Advocatos vehementer arguunt, *Cujac. lib. 8. obs. 31.* hinc pauperibus quandoque illibenter adeo inserviunt scientes inde nullum emolumentum sperandum esse, quanquam his gratis patrocinandi ipso jure obligati sint. *Felin. ad. c. 1. num. 2. de off. jud. Tiraqu. de nob. cap. 39. Gaul. 1. obs. 43. n. 11. Frid. de proc. lib. 2. c. 53. num. 3.* tales enim inserviunt GRATIS, non adverbialiter, sed in casu dativo; & hi corvis crudeliores sunt, corvi enim non nisi funus extinctum & cadaver dilacerant, illi vero vivos scalpunt & fugunt animam, *Tholos. lib. 49. Syntag. c. 8. n. 11.*

Secunda causa sc. verbositas, in eo consistit, quando mutuis sese latratibus imperunt, Deum & homines laceſſunt, maxime in litibus injustis, quas iniquorum Advocatorum pascua vocat *Cagnol. in repet. L. 2. §. post Originem n. 213. de O. 7. cum Zas. ibid. Hering. de fidejuss. c. 7. n. 598. inde canina foro latrat sacundia tota. quasi vero eruditæ jurisprudentiæ signum sit veritati fucum facere, & mendacia certatim propugnare posse, cum hic improbitas, dolus, malitia, perversitas animi ad mentiendum decipiendumque lubricitas magis requiratur, quam vera, vero Jcto digna doctrina & scientia, *Frid. Mind. in epist. dedic. lib. 1. de proc. ex. §.**

& par-

Es partes. hi sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium, discreti adversus justitiam, eruditi pro falsitate, qui sapientes sunt, ut faciant malum, eloquentes, ut impugnent veritatem; hi sunt, qui instruunt eos, à quibus fuerant instruendi, astruunt non compta, suas struunt calumnias innocentiae, destruunt veritatis simplicitatem, & obstruunt Judicii vias. *Fr. Ripa. in. tr. de peste. c. 5. n. 218. Setzer. de juram. lib. 3. cap. 3. n. 83.* qui nullam litem adeò bonam, quam non pervertere & laxare, nullamque econtra tam pravam & desperatam, quam non ornare, sustentare, & ad victoriam usque mordicus defendere conantur, inveniant. *Pet. Frid. in ep. dedic. lib. 1. de proc. ex. 9.* Tales bene possunt dici locare operas suas: at peccant mortaliter, qui scienter defendunt litem injustam, licet aliquod caput justè prosequantur, *Graff. dec. aur. lib. 3. c. 8. Parlad. lib. 1. rer. quotidian. c. 2. num. 1.* defendendo enim articulum aliquem justum non excusantur, si lis Principalis sit injusta, nam hoc modo retardatur tota causa *Cagn. in L. ea est natura. n. 14. in f. de R. 1.* Unde inter reliquos gravissimè conqueritur *Vigelius in praf. des Richterbüchleins. Sed*

Parcius ista viris tamen objicienda memento.

Sinistra enim hæc judicia non de JCris advocatis, qui insigne mæstis præsidium reis, *Hor. 2. Od. 1. Schonb. 3. pol. c. 41.* sed de avaris illis Rabulis, vulgo: **Gerichtes-Plauderer / welche fast alle Verschreibungen streitig zu machen wissen /** *Gail. tr. de arrest. c. 9. n. 17.* intelligenda veniunt, hi etenim conscientias hominum pervertunt, & judiciorum sanctitatem in cautelas, technas, atque perjuria commutant, secundum *Plat. lib. 11. de LL.* quem refert *Joh. Althus. in pol. c. 24. pr. fin. Kellers lib. 2. de off. jur. pol. c. 25. & L. 1. c. 8.* ubi ejusmodi Rabulæ non eloquentes, sed simpliciter loquentes dicuntur, & tantum quæstus gratiæ garrant, lites producunt, & penè diuturnas faciunt;

Tertia malitiæ advocatoriæ causa est inesperienza, cum inexperti Advocati plerumque confusores litium dicantur, *Nevizant. Sylv. nupt. lib. 5. n. 6.* & factum quodcumque utcumque capiunt, idque in transcurso quasi, seu ut vulgò loquimur, superficiali, unde post tantos, tantæque moræ, sumptuum & molestiarum processus instar filii undique latè fumosi necitur, & educitur;

citur, ut quod horâ saepe unâ componi posset optimè litigium, de eo anni plures firmentur pessime, *Magn. Pegel. in thes. rer. select. pag. 10. Angel. in L. 1. §. pueritiam. de postul. Ant. de Guev. im Hoff. Leuth. Wecker c. 10. Versu. Er solte sich/2c*

Quarta malitiæ advocatoriæ causa est convitiandi licentia in judiciis frequentissima; cum enim ad allegationum inopiam venerint, & commissarum sibi litium infirmitatem satis munitæ non possint, ad effrenatam deflectunt convitiandi licentiam, & vel in collitigatorem, vel in ipsum judicem, vel in antipatronum conviciando, cavillando, objurgando, maledicendo procacius invehunt. *Spech. cent. 2. cl. 4. qu. 4. n. 1. daß sie die Seber gar zu scharff spizen/* & per hoc plerumque scommata, convicia, injuriæ, retorsiones, jurgia, dissidia, lites, inimicitia, & denique omnia mala & damna cum pœnitentia causantur. *Keller. lib. 1. de off. jur. pol. c. 8.* In detestabilem hanc conviciandi licentiam prorumpere, non est boni advocati, *Oldr. conf. 53. n. 3.* nec bonis moribus convenit.

Quinta causa est pactum de quotâ litis, toto jure reprobatum. *L. sumptus 53. de pactis. ubi Dd. communiter. L. 1. §. si cui. 12. de var. & extr. cognit. L. 6. §. præterea. 2. C. de postul. L. 15. C. de Procurat. L. si contra. 20. C. Mand. L. 9. §. circa Advocatos. de off. Procons. L. 6. §. fin. ff. Mand. arg. c. precariè. 10. qu. 2. Gail. 1. obs. 44. n. 1. Cammergerichts Ordn. p. 1. tit. 46. §. dergleichen. Scharh. in L. Creditori. 5. n. 2. & 5. C. de pact. Prosp. Farinac. pr. crim. tit. de var. & div. crim. qu. 10. & conc. crim. 70. num. 1. idque ideò, ne Advocati & causidici cupiditate lucri allecti omnia moliantur justa & injusta, ut litem vincant. c. infames. §. ardentur. 3. qu. 7. L. si qui advoc. C. de postul. luntque eiusmodi pacta & conventiones planè prohibitæ, nisi post litem finitam interponantur. *Guid. Pap. dec. 110. n. 2. & dec. 190.**

Sexta causa est Ambitio & Vanitas; nonnulli enim studiosè lites differunt, ut sæpius interpellentur, & ad speciem magno concursu partium florere videantur. *Anth. Mar. Corat. tr. com. opinion. lib. 1. tit. 5. n. 56. i. e. guten Zulauff haben.*

Septima causa est negligentia, quæ sit lucri causâ in prote-landis litibus, tam simplicibus, quàm appellatoriis, persuadent namque sibi pertinere ad justitiam commutativam, ut pro ratâ

premiū labor impendatur, & lis procrastinetur. *Jas. in L. diem functo. num. 37. de off. Ass. Bald. in L. 1. opp. 2. C. de legat. Id. in c. exceptionem, pr. de except.* ubi vituperat eos, qui dolosè protrahunt lites justas. *Fel. 16. n. 40. & in c. accedens. n. 23. ut lite non contest.* & mortaliter offenditur Deus, quando lis alicujus, præsertim pupilli, minoris, &c. spe impetrandi beneficii restitutionis in integrum, negligenter protrahitur. *Natta cons. 16. lib. 1.* Nonnulli exceptiones contrarias & incompatibiles obmovent, atque ita lites involvunt. *Ala. tr. de adv. & cons. Christ. qu. 40. Covarruv. 1. var. rer. cap. 2. n. 30.* Provocant ab omni actu sive appellabili, sive non appellabili, & sive sententia sit justa, nec ne, licet etiam juraverint colligatores se non appellaturos, *P. Ala. d. tr. qu. 46. & seq.* Nonnulli suadent litigatoribus, ut contractus etiam juratos minimè servent, sed absolutionem ad effectum agendi impetrent, *Molin. tr. de just. lib. 1. diff. 150. col. 3. v. illud.* ubi ait: admitti duplex peccatum, injustitiæ scilicet & perjurii; *Ala. d. p. 1. qu. 51.* nonnulli sollicitatores accusant, & se multitudine litium excusant, uti quidam Procuratores, *C. Ala. p. 1. qu. 34.* Quidam docent litigantem ut subtrahat Adversario instrumenta & testes per Notarium exiguæ fidei, quibus litem defendere possit, *Graff. dec. aur. lib. 3. c. 9. num. 3. p. 1. Ala. de adv. Christ. qu. 45. p. 2. c. 57. n. 7.* Inter cæteras exceptiones, quibus ad lites differendas potissimum utuntur quidam Advocati, hæc valde frequens est, quòd absint à loco judicii, *gl. in c. 1. de lite non cont. & in L. emancipatus. C. de repud. bon. poss. Ala. d. tr. p. 1. qu. 64.* ubi existimat absentiam advocati non retardare processum. Quidam objiunt crimina falsa contra testes ab adversario productos, ad hoc, ut eos reddant inhabiles ad dandum testimonium, *Sot. de just. lib. 5. qu. 7. art. 3. Ala. p. 1. qu. 74.* etiam Advocati fisci interrogare solent pro fisco, non verò contra; sed malè *Cl. in pr. qu. 23. Tranq. Ambros. tr. de proc. inform. lib. 1. c. 2.* veritas enim dicenda est super tota lite, *gl. in c. fraternitatis. de test.*

Alii malitosè recusant judicem in quem exantè & conscientiam suam consenserunt, & litem coram eo inchoarunt. *L. aperitiss. verb. antequ. lis inchoetur. ubi Jas. notab. 2. C. de jud. Paul. in L. si convenit. n. 3. de jurisd. omn. jud.* quædam enim eiusmodi præjudicia ipse vidi, quod nempe aliquis super puncto coincidentem ad

re ad superiorem provocaverit, postmodum autem, puncto principali ad eundem etiam legitimè devoluto, contra eum veluti incompetentem exceperit, & non-devolutionem causæ objecerit, uti factum in *Sachen W. cont. V. anno 1701.*

Nonnulli litis victoriam promittunt *bey ihres Treus/ Seel und Seeligkeit*/ parum memores, litis eventum esse dubium, nec laborem semper sequi effectum. *c. nisi. §. quibus. de renunc.* neque victoria litis in advocato est, sed in iudice, *L. i. ff. de abolit. Farin. pr. crim. tit. de var. §. div. crim. quest. 3. art. 12. n. 284.* nulla autem eorum alia est intentio, quam ut partes de unâ septimana in aliam lactando, & lites interea procrastinando, ab his majora eliciant honoraria, *Ala. d. p. 1. qu. 14.* quod peccati genus tantò gravius efficitur, quantò fuerit frequentius ac diuturnius, veluti si 2. aut 3. annis Advocatus clientem ludificaret, *c. consideret de pen. dist. 5. Navarr. in man. c. 6. n. 14. Vit. Camb. de claus. tit. de abs. à jur. num. 10.*

Octava causa est Prævaricatio. Committitur autem hæc diversimodè, sc. quando, ad hoc ut adversario gratificet, clientem suum justè litigantem, quis jubeat aut hortetur transigere conditionibus iniquissimis, quasi causa non habeat fundamenta, & lis futura sit diuturnior, ob id studiosè protrahit litem, ut Clientis moræ impatiens, legem conventionis, quam Advocatus dixerit, suscipere quasi cogatur, qua malitia prodit clientem, & inquit gratiam à collitigatore, à quo tandem recipit munera promissa. *P. Ala. d. tr. de adv. qu. 42. p. 63.* Interdum quidam pro Jure utriusque collitigatoris patrocinantur, & inexpertos advocatos adversario adiungunt, qui prætextim duntaxat suscipiunt tutelam & patrocinium clientis Adversantis, sed revera Causidicus principalis omnia regit, disponit, & moderatur & ita furtivè prævaricatur, utrumque litigatorem defendendo. *Ala. d. tr. de adv. §. caus. Christ. qu. 42. §. 9.* reliquæ prævaricationis species passim apud Auctores, *t. t. de pravari. Vultej. 1. §. R. c. 48. Plin. lib. 18. c. 19. Sarisb. lib. 5. de nug. curial. cap. 13.* ubi prævaricari vocat vera abscondere, *Marquard. Freber. lib. 3. de existim. c. 13. n. 7. Farin. in pract. crim. tit. de inquis. quest. 4. n. 15. Menoch. lib. 2. arb. jud. quest. cent. 4. concl. 323.* ubi testantur, eiusmodi litium prævaricatores infamiam incurere & ab Advocandi officio seu munere repelli.

L. 4. § 5. de prevar. L. Athletas. §. item prevaricator. de his qui notantur infamia, Ora. Cam. p. 3. r. 53; §. ob sich aber. P. 3. Ordin. Car. V. art. 115. Et illi, qui executionem iustam impediunt, & malitiosas suadent cautelas, ad minimum committunt 600. peccata mortalia, *Ala. d. tract. qu. 91. in f. Hinc Carolus Magnus in c. de par. cap. 12. ait: pravi advocati tollantur, & tales eligantur, qui sciant & velint iuste lites terminare.* Hæc de advocatis.

Procuratores non omnes, sed aliquos, qui litium quærunt procrastinationem, *Ulpianus* appellat concinnatores litium, *Apulejus* togatos vultures, *Iust. Lips. cent. 1. ep. 8.* Corvos fori. *Joh. de Plat. linguosos, injuriosos pauperum dilaniatores. Wesenbec. in par. de postul. n. 7.* improbos, appellant. Ideoque procurator litigiosus & cavillosus pro idoneo fideiussore non habetur. *Barrol. Cost. §. atii Dd. in L. 2. pr. qui satisd. cog. Jaf. in L. 2. n. 19. pr. ff. sol. matr. &c.* Ratio est apud *P. Rebuff. in L. si ita stipulatus. col. 4. de V. S. Hering. tr. de fidejuss. c. 7. n. 591.* Quia ab eiusmodi calumniosis hominibus difficilior pecuniam, quam ab *Hercule* clavem extorseris, & quia hi calumnias **Præceos die Proceßer zu drähen und zu wenden wissen.**

Hos sequuntur litium institores vulgò Solicitatores, Solicitantes/ dicti, eò quod accelerare & sollicitare debeant lites; eorum enim multi litibus quasi negotiantur, uti mercatorum factores monetâ & rebus venalibus; mularum partium & processuum sollicitaturam suscipiunt, cum tamen aliquando facti minimam notitiam habeant. Et hi ab ipsis Procuratoribus vulgò **Brod Dieb** nominantur, quia ipsis mercedem debitam quasi auferunt & eripiunt. Hos uti odiosum genus suis coloribus depinxit *Magenh. O. 79. vid. Blum. proc. Cam. tit. 63. n. 10.* Hæc autem non de illis, qui à suis principalibus ad ipsorum causas sollicitandas ad *Cam.* cum speciali mandato missi sunt, verum de illis duntaxat, qui exinde quæstum facere nituntur, dicta velim.

Sequuntur Notarii, de quibus summoperè conqueritur *Hipp. de Marsil. rubr. de fidejuss. n. 39. Cogn. in L. librarius. n. 2. de R. 1.* quod inter multitudinem Notariorum, si unus doctus reperitur, minimum 25. indocti videantur, ubi addunt, notariorum imperitiam valdè periculosa esse, & conscientias proborum in magno discrimine ponere; item quod eorum ignorantia aliis lucrum;

eram. a
multi em
in discrim
man. conf
& lib. 1.
& eccles.
11. 12. &
tia: notat
injurato
evulgant
runt. 7. P.
rogatus,
Deus, pra
brorum r
RA. P. C
legat D. B
3. Dom.
3. Tyragn
cont. suar.
hi nemo
haac liter
rum niton
minum ab
cuius proc
non esse c
tur. Zafun
Et conscia
rum & c
ctiones.

De ca
pro
Perrach
defectu

erum, aliis damnum indebitè & malitiosè afferat : eorum enim multi efficaciam clausularum nesciunt, consequenter litigatores in discrimen ducunt, *vid. Hering. de fidejuss. cap. 7. n. 497. Pruckman. conf. 7. num. 63. vol. 2. Sixtin. lib. 2. de regal. cap. 15. num. 16. & lib. 1. de regal. cap. 4. num. 103. & 115. Reinking. de regim. sec. & eccles. lib. 1. class. 4. cap. 13. num. 21. & seq. Neviz. conf. 28. n. 11. 12. & 13. dicit*: hodiè morientium voluntates subijci imperiæ notariorum. Nonnulli horum scribunt testes jurasse, qui injurato deposuerunt, alii secreta processus nondum publicati evulgant, quidam mille alia litium protelandarum media noverunt. *¶ P. Ala. de p. 1. quest. 72. & 75.* hinc certus quidam interrogatus, quam orationem Deo quotidie faceret, respondit: Mi Deus, præserva me à rusticorum furore, cruris, ossium, & membrorum rupturâ, Medicorum ana, & Notariorum ET CÆTERA. *P. Greg. Thol. lib. 47. syntagm. c. 42. n. 5.* Plura qui desiderat, *legat D. Bernardum ad Eugenium, lib. 1. c. 9. Cassiodor. sup. Psalm. 73. Dom. Nanum Mirabellium in sua polyanth. verb. Advoc. fol. 13. Tiragu. de nobilit. c. 29. Heig. p. 2. qu. 7. pr. Camill. Bovell. in præf. cont. suar. n. 18. & seqq.* itaque super his, quæ scripta sunt, irasci mihi nemo poterit, nisi hæc sibi applicare voluerit. Ego enim hanc litem meam non facio, sed autoritate optimorum JCTORUM nitor; desuper propter aliquos aliquorum perversorum hominum abusus, Dignitatem Doctoralem & Advocatoriam, officium procuratorium, & artem notarialem, vel ipsos Doctores non esse contemnendos arbitror: utile enim per inutile non vitiat. *Zaf. in L. stipulat. §. sed si. de V. O. Gail. 1. obs. 66. & 88. num. 12.* Et conscia mens recti te clarum, veritas & sinceritas præclarum & securum reddet, adversus omnes omnium maledictiones.

CAPUT V.

De causis protrahendarum litium ex ipso processu & meritis causæ profluentibus.

PERtractatis causis protelandarum litium ex personis earumque defectibus orientibus, nunc de ipso processu & causæ meritis

ansam remorandæ litis prognerantibus discurrere, ordo & ratio instituti suadet, videmus enim dubios & injustos litigatores, statim ad litem provocare, eandemque cœptam ex diffidentia causæ malitiosè protrahere, id quod legibus vetitum & damnatum est. *L. si modo. 22. de usur. L. quisquis. 6. §. nemo. 4. C. de postul. talisque mora pro delicto habetur, licet in omittendo consistat. gl. in L. si mora ff. sol. matr. imò moram videtur facere, qui mavult litigare, quam restituere, L. nemo. 82. §. 1. in f. de V. O.* Unde processus dicitur hominum nocentium & facinorosorum refugium, innocentium verò tædium & afflictio, *P. Frid. de proc. lib. 2. c. 71. Sect. 6.* Cætera litium incommoda nullus est, qui nesciat, unde satius est litem per Mandata aut alia media compulsiva intactam servare, quam vulnerato processu remedium adhibere velle, *L. ubi C. in quib. caus. in integr. restit. Pruckm. conf. 18. n. 117. vol. 2.* Cum itaque reipubl. plurimum interfit, lites ut maturè finiantur, causas proelationis beviter enodabimus, *add. Keller. lib. 2. de off. jur. pol. c. 29.* non tamen semper processus ordinarius eò melior est, quo brevior, teste *Bod. lib. 4. de republ. c. 6. n. 7. Pruckm. conf. 17. num. 66. vol. 2.* neque enim ab executione inchoandus est processus, *L. 1. §. 2. C. de exec. rei jud. L. negantes. C. de O. & Aët. L. un. C. de prob. Coler. de proc. exec. c. 5. n. 33. lib. 1.* Causa verò litigiosi hujus processus potissimum triplex est, (1.) quia ordo nec in processibus incipiendis, nec in iisdem perficiendis observatur, *Joh. Briard. in præf. disc. jurid. Vom Justizw.* quaquam qui sine ordine procedunt, absque Deo procedere certum sit, Deus enim est Deus Ordinis, & non confusions, ergo ubi non est ordo, etiam non est Deus. *vid. Menoch. conf. 51. vol. 1. n. 1.* Altera est frequens nimis usus & abusus rescriptorum sub- & obreptitiè à Principe impetratorum. *Bud. in for. pag. 491.* Tertia causa est multitudo Procuratorum in judiciis inferioribus; rationem habet *Joh. Pet. Ala. tr. de adv. §. caus. Christ. p. 1. qu. 31.* Ut autem eò melius causas retardatæ litis perspiciamus, non pigebit totum processum breviter percurrere. Et quidem in primâ Instantia & judiciis inferioribus Actor (1.) libellum articulatam, hodiè, si velit, summarium, exhibet unâ cum supplicatione, *vid. Stadt Collnis. Gerichts Ordnung. tit. 14. §. es soll auch die Blag. (id quod in Cam. per R. I. 1654. §. dies sem*

semitehst 20. 34. abrogatum est.) (2.) Mandatur Citatio, ut Impetratus intra 6. septimanas [in Cam. intra 8. in simplici citatione, in Mandatis S. C. verò intra 4. septimanas], à die insinuationis respondeat, aut causas, quare ad hoc non teneatur, adducat, *Vult. 2. §. R. c. 27.* in aliquibus verò inferioribus judiciis processus absque prævia supplicatione decernuntur, & comparente reo demùm, si sint Mandata, in simplicem Citationem resolvuntur. Verùm *Mindan. lib. 1. de proc. exerc. c. 1.* ait, Supplicationem non minus necessariam, quàm Citationem, & litis constitutionem; Processus enim occultè factus & extractus in quavis lite suspicionem parit, *c. 1. §. porro. ut eccles. benef. Paris. conf. 57. n. 4. Dd. in L. quo tutela. §. clam. de reg. jur. Cothm. resp. 7. n. 103.* ratio, quæ clam molimur, ea callidè moliri, & non jus nostrum rueri, sed injuriam & litem in alterum comminisci existimamur. *L. 1. §. 1. §. 2. ff. quod vi aut clam.* Dein elapso termino Citationis, Citatus rarò, imò nunquam comparet, cujus contumacia accusatur, & ulterior comparendi terminus præfigitur, sub pœnâ litem pro contestatâ acceptandi. *fac. Ager. p. 1. proc. hist. c. 4. obs. 3. Myns. cent. 4. obs. 66.* & si demum compareat, dilatorias aut peremptorias exceptiones opponendo nonnisi litem differt, facta inmiscet heterogenea, modò ad probandum admittatur, & litem protelare possit, *L. peremptorias. C. sent. resc. non pos. L. ita demum. C. de procurat.* cum ejusmodi digressivæ à summâ quaestione annosas lites faciant, teste *Bud. in for. p. 474.* Turpitude quidem non est, exceptionibus, litis ingressum præpedientibus, aliquem à probando excludere, *Pruckm. conf. 49. num. 147. vol. 1. per L. nullus. de R. 7. L. 3. §. 15. de lib. hom. exhib.* Sic videmus quod ante litis contestationem, in puncto fori declinandi, sub- & obreptionis, recusandi judicem, rejiciendi actorem, libellum; uti ineptum, mandatum procuratorium, &c. sæpe plures anni conterantur, & lites protrahantur. *Keller. lib. 2. de off. jurisd. pol. c. 29.* Dein actori litiganti ad replicandum iterum terminus legalis conceditur, itidemque reo ad duplicandum, unâ cum duabus dilationibus sub comminatione, quia exceptio est favorabilior actione. *L. purè. in f. de dol. mal. except. Socin. conf. 99. col. 1. vol. 1. Curt. Jun. in L. petens. num. 14. C. de pact. tandem petit Reus se admitti ad probationem eorum quæ actor negaverat,*
ubi

ubi secundum causæ necessitatem & exigentiam Commissarii decernuntur, sed antequam procedant, quatuor dilationes regulariter petuntur, & varia Commissariorum impedimenta, seu, ut ita dicam, litium fomenta prætenduntur, ita ut annus interdum, & ultra præterlabatur, antequam rotulus fiat, & publicatio attestatorum cum copiis. Quamvis autem impertinentia, & à statu litis sive controversiæ aliena in iudicio non sint probanda. *L. si duo. §. idem. Jul. de iurejur. L. 1. §. auth. in isto. C. de iurejur. propter calumn. Dec. conf. 162. n. 1.* talisque probatio non recipienda, multo minus à iudice decernenda. *C. dilecti. de except. Chilian. Rönig. c. 69. §. Und das ist auch.* Imò iudex ne volentem audiet. *Trentl. disp. 4. th. 5. per d. auth. in isto. C. de iurej. propt. calumn. Dd. in L. 21. §. seq. C. de probat.* Nihilominus Reo sex septimæ plus minus, secundum cuiusque loci aut iudicii contuetudinem, conceduntur. **zu Einbringung seiner Probarion - Schrift/** imò tertia dilatio dari solet. His inconsulti litigatores non tam apto & composito litis instrumento probant, quam tumentis & incondita farragine sacculorum, quæ sæpe iudicium moratur, nedum causam instruit *Buda. in forensf. pag. 42.* Tandem probatio exhibetur, quæ adversariis colligantibus nunquam satisfacit, etiam si Solem ipsum ad ostendendam & eruendam veritatem in manibus gereres, uti ait *Mascard. vol. 1. q. 2. num. 24.* & denuò terminus ad excipiendum, terminus ad replicandum cum tertiâ dilatione, alius iterum ad duplicandum, dein ad triplicandum & constituendum cum tertiâ dilatione, post ad quadruplicandum, hoc factò ad quintuplicandum, taceam decuplicandum, donec interlocutoria sequatur, & iudicium interfatione, quasi tibicine fulciatur, **das der Beklagte seiner Einrede ungeachtet litem zu contestiren schuldig seye.** *Noe. Meurer. p. 3. proc. Cam. fol. 1598. Reyg. disp. 4. proc. iud. th. 33. Pruckm. conf. 49. num. 199. vol. 1. hic sæpe annus labitur, & ultra, antequam litis contestatio fiat. Pruckm. vol. 1. conf. 22. num. 26. ait: hodie rarò, imò nunquam in primo anno ad litis contestationem usque procedi, §. Gylm. rom. 3. symph. Cam. fol. 39. testatur: sæpe contingere, ut decem anni effluant, priusquam lis contestetur. Kell. lib. 2. de off. jur. pol. c. 20. Sic etiam testatur *Hartm. Vultej. vol. 1. conf. Mayp. 17. num. 6.* à die mortis ipsius, de cuius hæreditate in Camerâ agebatur, ult- que*

que ad litis contestationem elapsos esse annos ferme XXXVIII. & vol. 3. conf. 30. num. 41. ab investiturâ novâ usque ad litis contestationem annos LXXV. & ita lites plerumque ultra seculi spatium durant. *Frider. Pruckm. conf. 16. num. 47.* Lite demum contestata actor repetit articulos loco positionum, & petit, ut reus ad singula specificè respondeat, mediante juramento respondendorum, & simul defensionales sive peremptorios articulos exhibeat. *Gail. 1. obs. 79. n. 3.* (id quod hodie in Camerâ, sublato per R. noviss. libello articulado, cessat) & hinc majores litium astus, si articuli non bene formentur, quia secundum Italos: *negli articoli sono pericoli.* *Ursill. sup. dec. 7. Afflict. Ruland. p. 3. de comm. lib. 1. c. 2. num. 1.* Ad hoc reo injungitur ut ad articulos defensionales intra terminum respondeat, qui tres pluresve dilationes obtinet, modo impedimentum fonticum juramento probare videatur, *Lanfr. de Orian. in c. quoniam. n. 5. de testib. Panorm. in c. ex ratione 8. n. 11. de appell. Mascard. vol. 2. concl. 884. Rosenth. tr. Feud. c. 6. concl. 55. Gail. 1. obs. 91. n. 5.* Ejusmodi impedimenta ut plurimum sunt, & referuntur: infirmitas, carceratio, paupertas appellantis, compromissum factum de lite, negligentia Procuratoris, si judex noluit, vel non potuit in lite procedere, casus fortuitus in itinere contingens &c. *Math. de Afflict. conf. Neapol. rubr. 62. n. 3. § 4. p. 1.* Indecens quidem est illud impedimentum allegare, quod amoveri facile poterat, *Tib. Decian. conf. 46. n. 143. vol. 4. Pruckm. conf. 49. n. 47.* & nulla est impedimenti allegatio, cui impeditus facili negotio remedium afferre potest, sed id ipsum facere studiosè omittat. *Bald. in L. sed etsi. ff. quib. ex caus. maj. Bart. in L. quib. dieb. 40. ff. de cond. § demonstr.* Et hæc est omnium indubitata conclusio. *Pruckm. conf. 49. n. 52.* Sed hanc indecentiam litigatores licentiam putant, modò quintam, sextam, imò decimam dilationem obtineant, & lites protelent. In Cam. Imp. quidem salutariter provisum est, ut currente adhuc termino legali semel duntaxat ex causis fonticis prorogationem petat, & non ultra, sin secus, per interlocutoriam ad agendum certus præfigi solet terminus; verum multi hac salutari constitutione nimium abutuntur, ipse enim vidi certum quendam ad replicandum collegisse successivè XXX. menses, pro prorogatione, cui postmodum, citra pœnam Ordinationis, 6. septimanæ ad agendum pro omni termino & prorogatione concessæ sunt: multi enim,

penuriâ DD. Assessorum & multitudine causarum freti tandem dilationem petunt, donec tandem post longum tempus actoria feratur, imò eâ latâ hoc modo litem ulterius protrahere & novas dilaciones petere non erubescunt. Sic in Augustissimo Camerae tribunali ad abbreviandas lites ordinatum est, ut in Mandatis sine clausula usque ad replicas, in causis mandatorum C. C. uti & Citationis, seu applicationis ad duplicas usque, inclus. tantummodò procedere liceat, in ulterioribus autem scriptis producendis, nullus currat terminus, sed ea, impetratâ extrajudiciali venia, in prima audientia sive sessione, judicialiter produci debeant; quotidie autem videmus multos multum temporis elabi finire, antequam ejusmodi producenda extrajudicialiter exhibeant; dein pro habenda veniâ producendi ex diffidentia causæ non sollicitant, ad hoc ut litem protrahant, donec tandem post longum temporis intervallum D. Referens proprio motu talem ad iudicium remittat. Sic observavi in certa causa **W. cont. V.** ultra sesquiannum pro venia triplicandi sollicitatum fuisse, vidi quoque appellatum quendam fiducia bonæ causæ ad acta priora loco exceptionum submittere, hoc inattento appellans replicat, appellatus loco duplicarum inhaeret factæ submissioni ad acta priora, & appellans, qui est in possessione quæst. bonorum, inattentâ dudum utrinque factâ submissione, extrajudicialiter tentat obtinere veniam triplicandi, ad hoc solum ut lis procrastinetur; *St. cont. D.* Plura lubens scribere vellem, sed manum de tabula. Ad propositum, unde digressus eram, redeundo, miser litigaturus responsiones, & defensionales, sive peremptoriales articulos exhibet pharmacopolarum more, quid pro quo inmiscentium, ut loquitur *Pruckm. conf. 50. n. 445. vol. 1.* raro enim simpliciter, i. e. sine plica, ut Dd. interpretantur, respondet, *Bart. in L. 1. num. 4. de vulg. & pupill. subst. Jas. in L. 1. §. simpliciter. n. 8. de V. S.* Ergo cum paria sint, non respondere, & obscure respondere, *L. de atate. §. nihil. de interrog. L. Titia. de legat. 1. Gaël. 2. obs. 82. n. 4. (Joh. Pet. Ala. tr. de adv. & caus. Christ. p. 1. qu. 58. ait, infinitos errores committi in responsione ad petitiones, & adscribit malitiæ causidicorum, qui negant in facto verissima, & interdum instrumenta à seipsis conscripta,) hic litigans cogitur ad extrahendum instrumentum in formâ authenticâ, & erogandam*

nam mercedem, interim lites protrahuntur, & sæpe cogitur succumbere Actor non probans intentionem, quam reus & caudicus malevolè negarunt, *gl. & Abb. in clem. pastoralis, in f. de jud. Navarr. in manual. c. 25. num. 28. vers. 4. Grass. dec. aur. lib. 3. cap. 8. n. 4. p. 1.* Nonnulli malitiosè respondent, non recepi mutuum, & si recepi, illud restitui. *gl. in c. except. de R. 7. in 6. 7. mol. in c. ex renore. not. 2. de test. Covarr. lib. 1. var. res. c. 2. Ala. d. p. 1. qu. 39.* Hinc Actori ad excipiendum contra responsiones Rei terminus consuetus conceditur unà cum responsionibus ad defensionales, sive peremptoriales articulos; reo semestre ad replicandum contra exceptiones Actoris in puncto responsionum ad positionales, & excipiendum contra responsiones ad defensionales vel peremptoriales articulos, sic altera interlocutoria fertur, an responsiones in puncto positionum & defensionalium sint sufficientes, nec ne? & communiter ulterior responsio injungitur, quam reus usque ad tertiam dilationem protelat, & negat, donec Commissarii decernantur de quarum personis & qualitatibus sæpe per semestre disputatur, & tandem pro primâ dilatione probandi 6. septimanæ conceduntur; sequuntur secunda, tertia, & quarta, & 20. hebdomades præterfluunt antequam rotulus conficiatur, & copix hinc inde decernantur. Disputatio autem illa est servanda in fine litis, an pertinens sit & ad rem faciat, *Castr. in L. ad probationem. C. de probat. Curt. Sen. conf. 71. col. pen. Alex. conf. 166. n. 6. vol. 6. Menoch. lib. 1. conf. 2. num. 360.* Multi verius & tutius esse affirmant ante omnia discutere, an capitula pertinentia sint, nec ne, quam ea admittere cum clausula; *Dec. in c. dilecti. not. 4. de except. & conf. 162. n. 1. Purp. in L. 1. n. 60. si cert. pet.* His ita peractis partes utrinque exhibent deductionem probationis, in puncto positionalium articulorum, junctis exceptionibus contra personas & dicta testium in puncto probationis defensionalium, vel peremptorialium: Reus deductionem probationis defensionalium vel peremptorialium, cum annexis exceptionibus contra personas, & dicta testium, in puncto probationis positionalium. Uterque litigantium cum multis dilationibus excipit, replicat, & tandiu in scriptis agit, donec tandem ad conclusionem perveniant; sed hæc scripta planè supervacua sunt, nam Probation- **Schriften nach einem jeden Ar-**
F 2
ticular

sticul ist Narrenwerck / uti ait Keller lib. 2. de off. jur. pol. cap. 29. Cas. Guil. Scip. lib. 4. dec. 82. Nec dicam de reliquis scriptis, quæ lites in infinitum protrahunt, uti sunt additionales, additionum additionales, augmentales, supraaugmentales, supercorrectiones, **Anzeig und Bericht / Gegen anzeig und Gegen berichte / unumgängliche rechtliche Nothdurfft / unumgängliche Gegen nothdurfft / Schriffe an state mündlichen Recels**, & plura ejusdem farinae scripta, quæ non nisi partibus dispendium & sumptus, judici verò tædium afferunt, uti conqueritur *Gail. 1. obs. 95. pr. Gl. in c. tales. 23. dist.* reprehendit allegantes multa, & qui allegant multa, dicuntur pati fluxum legum. *Dd. in L. 1. §. deniq. de aqu. plur. arcendâ*; cujus mali causa interdum non tam allegantibus, quam ipsis litigantibus, adscribenda videtur, quibus persuasum est, litium patrocinium debitè suscipi non posse, nisi producta hinc inde consarcinatis allegationibus colorata sint; **gespickt und gestickt / wie ein Bettlers Mantel**. *Herm. 1. arb. lib. 2. de censu. c. 7. n. 77.* Unde DD. Camerales, manifestissimam fraudem & lites protelationem, quæ ex articulorum correctione sequitur, animadvertentes, *Anno 1593. 13. Septembr.* per commune decretum eam planè prohibuerunt, *Rutg. Rul. p. 3. de comm. ext. lib. 1. c. 7. n. 4.* Post conclusionem iterum multum temporis labitur, antequàm acta ad referendum distribuantur, distributa legantur, lecta referantur, relata decidantur, decisa publicentur, &c. Jam sibi hoc tempus, terminos, & prorogationes diligenter computemus, multos annos habebimus, quos in velificatione processus consumere necessum est. Non audivi nisi de quinquaginta annis, inquit *Comicus. M. Jacq. Faye, La remonstr. pag. 134.* litium curriculum inquit *Bud. in for. pag. 533.* ultra 4. 5. spacia porrigitur, & præclara litigatorum fors putatur, qui septimo circi Basilicani spacio confecto, hoc est, post ærumnam septennii exhaustam ad palmam pervenerunt.

Latâ demùm sententiâ colligantes non acquiescunt, sed beneficium aut Leuterationis, in rebus etiam clarissimis, aut appellationis, aut restitutionis in integrum, aut querele excessus in executione, &c. quamvis in puncto Leuterationis non declarationem, sed cassationem, seu reformationem totius processus petant,

rant, & impetrent, etiam in terris, ubi Leuteratio non fuit in usu. Quantum ad appellationem, ea fit vel vivâ voce incontinenti coram iudice, ita ut Appellans iudici ad quem Apostolos reverentiales, &c. per modum extractus protocollis exhibeat, *L. litigatoribus. 4. C. de appell. Mysf. cent. 4. obs. 12.* vel in scriptis, coram Notario & testibus *l. 1. in f. cum. L. seq. de appell.* Continent autem Processus appellatorii Citationem, Inhibitionem, & compulsoriales, mandaturq; appellato, ut compareat, aut causas, quare ad id non teneatur, intra certum terminum alleget, quod si fiat, nihilominus appellans litem protrahendæ, & executionis impedientæ gratiâ libellum articulatum exhibet, quibus vetera & nova ad nauseam usque disputata repetit, & litem antefacto modo denudò protelat, ita ut plures anni conterantur, donec tandem concludatur, & sententia feratur, quæ licet tandem feratur, nondum tamen assequitur litigans, quod iure persequitur, sed collitigans statim ad tertiam instantiam, & Cameram Imperialem provocat, Citationem, Inhibitorialem, & compulsorialem impetrat, post semestre processûs cum retroscriptis relationibus reproducit, Quomodo ulterius in hac Instantia procedatur, qui nescit, addiscat, qui scit, cogitet, non scribat. *Vid. Ord. Cam. p. 2. tit. 30. §. Wirde aber.* Unde *Heig. p. 1. qu. 10. n. 44.* conqueritur, quod hodiè iudices inferiores, in causis etiam manifestis in honorem iudicis superioris appellationi etiam superflua & temeraria deferre soleant, de quo & *Theodor. in edict. c. 55.*

Maxima igitur litium multitudo exinde in nostra irrepfit iudicia, quod processus *L. properandam. C. de iudic.* improprie observatus, imò abrogatus fuerit, ita, ut *Zanger. tr. de except. c. 1. n. 22.* dicat, in omnibus omnium iudicium iudiciis non servari & nullum hisce temporibus usum habere, quæ *Dd. de exceptione peremptæ Instantiæ* anxie & copiose disputarunt.

Ita de iure Canonico, (quod in processu observatur & iuri Civili præfertur, *Rittershaus. in proem. tr. de differ. iur. Civ. & Can. Reinking. lib. 2. cl. 2. cap. 7. n. 11. vid. Blum. proc. Cam. tit. 25. §. 10. & 78. seqq.*) instantia litem triennio non finitur, sed tempore 18. aut 29. annorum omnis litem finita dicitur, si interea temporis nihil actum fuerit. Ita ex *Castiod. refert Menoch. de arb. ind. quest. cap. 202. n. 14. Lud. Gomez. ad reg. cancell. rubr. de trien.*

orien. poss. qu. 61. verb. 4. Lancellot. de attent. p. 2. cap. 4. in praef. n. 276. quod adhuc restringunt (1.) ad beneficialia, (2.) rescriptum sub- & obreptitium, (3.) ne procedat nisi 2. concurrentibus, tantum temporis effluxisse, & de jure moventis litem nihil constare, *Lancell. d. p. 2. c. 4. n. 281.* ubi addit, contradixisse seniores Rotæ Romanæ, etiam beneficialia quod attineret, proindeque opus esse, ut 37. anni currant. *Pruckm. cons. 21. n. 85. cum. 2. seq. vol. 2.* Constat ergo instantiam triennem litium Civilium nec in Rotâ Romana, nec in Consistoriis Imperii servari, sed instantissimè procedi, tum ob litium, uti dicunt, multitudinem, *Marrant. de ord. judic. p. 5. ibi: omnia fiunt durante Instantiâ. n. 14. Myns. cent. 2. obs. 48. Gail. 1. obs. 128. n. 3.* (quanquam mihi ob multitudinem litium instantia triennalis potius restringenda, quam extendenda videatur) tum ob sententiam Dd. qui volunt regulam de peremptâ Instantiâ in causis sive litibus, quæ in consistorio Principis tractantur, non habere locum *Job. Bapt. Asm. in pr. jud. §. 1. c. 3. n. 28. Matt. de Affl. dec. 283. ubi Cas. de Ursell. in add. n. 9. Zanger. de except. c. 1. n. 22.* Imò hodie dum generali consuetudine eò deventum est, ut instantia sit perpetua, consequenter lites etiam perpetuæ & immortales. *Pet. Rebuff. in prel. comm. ad ord. Reg. Gall. Clar. §. fin. qu. 51. n. 8. Wesenb. cons. 5. n. 42.* & quidem malè, religiosissimi enim Imperatores, ne lites fierent immortales, & quia illas sæpe materiam criminibus creare noscebant, lites triennio concluderunt, *L. properandum. §. 1. C. de jud. Ordelaph. ad L. fin. num. 73. de R. V. Besold. lib. 2. pol. s. 2. fol. 627.* ubi conqueritur, Instantiarum fatalia consuetudine jam fuisse abolita; Nonnulli enthymematice concludunt: Instantia à litis contestatione incipit, ergo sequitur, cum certum tempus instantiis causarum præstitutum sit, quamvis ante iudicium coëptum, sive litis contestationem multis annis disceptaretur de quæstione emergenti, aut exceptionibus dilatoriis, propterea tamen instantiam non perire. *Jas. in d. L. properandum. ubi Sichard. n. 6. C. de judic. Bald. in L. & post edictum §. pen. de ind. Zanger. de except. c. 1. num. 20. Spec. Br. & alii.* qui affirmarunt litigatores 100. & pluribus annis sine interitu litis in ejusmodi exceptionibus versari posse; & *Spec.* asseruit olim sibi causam commissam fuisse, in quâ de personarum legitimatione 34. annis disputatum,

tuli, & si nondum contestata, in tit. de appell. §. breviter, verb. sed juxta. *Jas. in L. si insulam. num. 13. de V. O.* denique si ad lites contestationem fuerit perventum, statim lites novæ ex materiis coincidentibus infurgunt. Hinc est quod impossibile dicant, tot tantæque lites spacio triennali finiri posse: imò non foret impossibile, modo factum nudè ac rotundè recenseatur, & causa principalis statim indagetur, quæ aliàs processus reddit intricatos, prolixos, immortales & tot litigandi terminos procreat. Sæpius enina evenire videmus, ut Advocati jura colligantium ad naufragam usque disparent, invertant, & crinibus quasi detorqueant tamdiu, donec judicem seducant, & traducant in eam opinionem, in quam ipsemet Advocatus judicando non esset propensurus. *Joh. Pet. Ala. tr. de adv. Christ. pag. 1. qu. 37.* Non exigua litium fovendarum causa est, quod hodie communiter in animam alterius juret, cum tamen proprium jurisjurandi sit, ut ad ipsum tantum, qui jurat, pertineat, & nullus alieno nomine jurare queat, ob gravitatem perjurii. *Hub. Giphon. ad L. 39. §. 1. num. 15. de procurat. per L. 4. §. 34. §. 2. de jurejur.* litigator principalis enim melius causæ veritatem scire, magis ex conscientia jurare, minusque pejerare præsumitur, quam Procurator; ille de lite propria, hic aliena jurat. *Obrecht. tr. de jur. cal. cap. 6. num. 20. Herm. Lather. lib. 2. de censu. cap. 7. num. 25.* Ille Principalis conscientiosè lites tractat, hic superficialis licentiosè. Tam malè conscii seipso oculis & rubore aliquo indicant, ut ex epistolâ Tiberii apud Tac. *lib. 3. annal. ubi Schot. n. 14.* & quotidiana docemur experientia. Procuratores Cam. non adeò frequentes esse in præstando juramento restitutorio, quam appellationis, ratio est, quia hoc præstat in animam litigantis, illud verò etiam in animam Procuratoris propriam. Melius ergò ut in persona litigantes jurent, non verò in animam alterius; In Camerâ tamen Imperiali quotidie à Procuratoribus in animas Principalium, Advocatorum & proprias juramenta calumniæ præstantur. *Ord. Cam. p. 1. tit. 65. Obrecht. de jur. cal. c. 16. num. 28.* & deploranda sunt perjuria quæ ex jure nascuntur. *Seltzer. de juram. lib. 3. cap. 1. num. 1.* Sic nonnulli jurant animo fallendi, quod est improbæ voluntatis, *Φαυλῆς προαιρέσεως.* Nonnullos pœnitet jurasse, quod est imbecillis judicii, *ἀσθενῆς ἀγνοίας.* Nonnulli satisfacere nequeunt, quod est infirmæ faculta-

ritis evidens dicitur. *Seig. de Pibrac. La. 2. rem. p. 94.* ita, ut juramentum calumniæ potius tolli quam usurpari possit. *not. Bl. in l. post perf. 24. num. 1. C. de evict. Mar. p. 6. de juram. calumna num. 11.* ne multi sub justitiæ clypeo pereant. *And. Schef. parr. 2. quest. 13. num. 29. Justitia titulo vexatur egenus & insons. Georg. Emil. in proem. sac. Judicis itaque discretioni permittendum, & inveniendum est remedium, ut longo litium sufflamine opus non sit, imò judex processum, qui ambages habet, admittere non debet. *fas. in L. fin num. 5. C. de edict. D. Hadr. toll. Br. & Dd. in L. 1. de R. C. dolo enim non præsumitur carere, qui rectâ viâ non incedit, sed per anfractûs & diverticula. L. qui fiscales. C. de navicul. Bl. & Sal. in L. cum proponas C. de naut. fœn. Cravetta conf. 115. n. 5. Quod si insperata feratur sententia, ea vel per remedium appellationis, vel per querelam nullitatis, restitutionis in integr. (hæc enim executionem suspendit) vel cum horum nullum locum inveniatur, tandem per interpositam revisionem infringi conatur; quæ igitur discordantibus pax dabitur, si nec legitimis sententiis acquiescere velint? *Cassiod. 1. var. epist. 5. Brum. lib. 1. dec. Tenens. 9. num. 3.* Hæc de modis remorandarum litium dicta sufficiant.**

PARS II.

De Remediis abbreviandarum litium.

CAPUT I.

De Remediis in genere.

Quanquam vix sperandum, imò impossibile sit, talia remedia invenire, quibus litium materia radicitus evellatur, & secundum *Arist. 5. pol. p. 437.* mali litigiosi principium cognoscere, cognitumque extirpare difficulter possimus: tamen modus expediendi lites non est impossibilis. *Besold. lib. 2. pol. c. 2. f. 624.* Lisenim uti & seditio, si altius progrediatur, est incurabilis, idcirco initio est opprimenda.

*Litigiis obsta, male juridicina paratur,
 Cum lites longis invaluere moris.*

Lites ergo, quas tollere non possumus, impedire conamur, tanta enim perfectio, quæ nullas agnoscit lites, solius est DEI, ut Entis perfectissimi, *Ordelaiph. ad L. fin. num. 168. de R. V.* Sic Anabaptistæ, dum perfectionem volunt, & lites nolunt, omnium rerum confusionem inducunt, & perfectionis colore totum Christianorum orbem turbare nituntur & evertere, ut ait *Zepper. de LL. Mosaicis. lib. 2. cap. 5. in f.* Si enim omnes probi essemus, non indigeremus politiâ, legibus, statutis, Magistratibus, litibus, aut earum remediis, & si omnes essemus amici, nullus foret locus iustitiæ. *Arist. 8. eth. 1. vid. Moscherofch. im Schergen Teuffel.* Ad hoc ergo ut lites abbrevientur, appetitus noxius freno legis teneatur oportet, adulteria, furta, parricidia, rapinæ &c. cohibeantur, deceptions, quæ per contractus, usuarias pravitates, monopolia, ludos taxillorum &c. fiunt, eradicentur, tollantur exorbitantiæ in expensis nuptiarum, exequiarum, pretiosarum vestium, & similibus, vid. *Cusan. lib. 3. de conc. cath. c. 40. in f. Cyprian. in c. 23. q. 5.* Sunt autem remedia abbreviandarum litium alia divina, alia humana. Divina sunt, quæ à Deo nobis proveniunt, ante omnia ergo Deus placandus est, *Nicol. de Clemang. epist. 77. & 80.* qui facile lites tam publicas quam privatas exterminare potest, *Job. Sarsber. de nug. curial. c. 11.* Humana, quæ ab hominibus adinventæ sunt, veluti remedia, & auxilia juris, cognitio Prætoris, *L. 1. §. 2. de R. V. t. tit. de extr. cognit. edictum, pactum, transactio,* quibus lites finiuntur. *L. non minorem. 20. C. de transact. manus militaris L. qui restit. 68. de R. V. remedium arresti. Giphon. in proleg. tr. de jud. ait: se fermè triginta juris remedia adferre posse. Nic. Nigell. unum sufficere existimat, sc. veram litis contestationis explicationem, i. e. verum statum causæ indagare, eoque cognito litem decidere. Damhoud. in pr. Civ. quadrifaria litium remedia assent.* (1.) Divinum, (2.) ut litigaturi litium sumptus, molestias, & expensas sante litem cœptam extradant, (3.) remedium apud Advocatos & Procuratores. (4.) apud ipsos Magistratus & iudices superiores consistere existimant. *Giphon. in proleg. tr. de jud. remedia abbrev. lit. dividit in publica & privata, ut transactio & jusjurandum, L. 1. de iurejur. Publica duo sunt præcipua, iudicium & cognitio prætoris: illud ordinarium, hoc vero extraordinarium. L. pecunia. 278. §. actionis. 2. de V. S. Remedii ordina-*

nii & extraordinarii differentia ex supradicta distinctione processus ordinarii & extraord, desumi poterit. *L. 2 §. proinde 6. d. R. 7. c. quoniam 11. de probat. adde L. nec quiquam. 9. §. de plano. de off. proconf. L. levia. 6. de accus.* Auctor dicitur. **vom Justitiens Werck.** XV. Keller. lib. 2. off. jurid. pol. c. 29. VII. remedia abbreviandarum litium afferunt. adde *Myns. in præf. observ. Cam. ad Maximil. Caf. Trentl. vol. 1. dist. 1. thes. 2. Heig. ad §. omnes. num. 6. in præm. Instit. Muscul. de succ. conu. class. 1. concl. 2. num. 30. H. Lather. lib. 2. de cens. c. 5. num. 21.* Alia remedia affert *Magn. Peggel. in thesaur. rer. select. p. 6.* aliud affert *Medium Christ. Besold. lib. 2. pol. c. 11.* Remedium litium inter vicinos enatarum tradit *Heyg. p. 1. ill. 99. 19. num. 2. & seq. H. Lath. lib. 1. de censu. c. 17. num. 11.* ut sc. bonorum alienis territoriis interjacentium instituantur permutatio. Hæc sunt generalia litium remedia ab Autoribus sparsim recensita: nos autem propius accedendo quædam specialia litium remedia recensēbimus. Cum verò hîc de licitis tantum agere intendam, prætermittis remediis illicitis, uti sunt: **Kampfs Recht** / tentamina per ferrum eandens, **Wasser Probe** / quæ hodie abrogata, obstagium i. e. **Leistmanung** / repressalia, **das Faust und Kolben Recht** / tyrannicidium; de illis duntaxat pauca dicemus.

CAPUT II.

De Remediis Litium publicarum.

Superius lites divisimus in publicas & privatas, ideoque & hîc remedia bipartire necessum erit. Et quidem primò occurrit tyrannus, cujus avertendæ duo subnectam remedia, sc. politicum, & Theologicum. Politicum consistit in fomâ reipublicæ, ut unus splendorem & dignitatem præ se ferat, & formam status regalis: administratio verò & potestas disponendi de iis quæ universaliter ad salutem reipublicæ pertinent, sit penes optimates, nec plebi negetur aditus ad munera, officia, nec in quibusdam facultas suffragiorum. Hoc temperamentum sive remedium faciet, ne abusus introducatur, & tyrannidos periculum evitetur. *Et. in apodem. ep. 18.* Quod si jam tyrannus irrepsit, aliud remedium politicum tradit *Alber. Gentil. dist. 3. de vi Civ. in reg. semp. injusta*

pag. 107. ut obsequio nostro faciamus malos Principes benevolos, & patientiâ nostrâ frangamus feritatem eorum. Theologicum tyrannidis evertendæ remedium consistit in contritione, confessione, & patientiâ, *Barcl. lib. 6. cont. Monarch. c. 24. pag. 507.* It. in precibus. *1. Thimot. 2.* **Denen Unterthanen wird kein bequemes Mittel gelassen / wider die böse Obrigkeit zu handeln / denn dass sie dieselbe zu todt betten.** *Sarcer. in summ. 1. Sam. c. 8. Warem. de Erenb. de reg. subj. & oner. subd. c. II. num. 64.* Est & aliud litium publicarum remedium bellum, ubi enim non sufficit virtutis ingenium, ibi valet armorum præsidium. *Bald in c. olim. extr. de rescript.* ideoque bellum geritur, ut pax & justitia quærat, & quaesita conservetur. **Reichs Absch. zu Nürnberg.** Anno 1542. §. **Nachdem aber / in f.** Est & differentia religionum causalitium publicarum; cum autem de remediis ejusdem scribere mihi non fat tutum videatur, lectorem ad *Warem. de Erenb. de reg. subj. & oner. subdit. c. 1. num. 21. Rein-king. de reg. sec. & eccl. lib. 1. cl. 2. c. 7. num. 109. & seqq.* remitto. Ne tamen hanc planè præterire videar, unum alterumve remedium hîc subnectam. Primum est pax illa sancita Anno 1552. ac triennio post confirmata, quæ dira bella & litigia publica intuitu religionis ante exorta penitus sedare visa est. *Carnor. lib. 1. medit. historic. cap. 58.* Religio enim suadendo magis quam pugnando proficit. *Theod. apud Cassiod. lib. 2. epist. 28.* nemoque invitus, ut credat, cogi potest. Alterum remedium litis religiosæ est, quod statuit *Carolus V. in Comit. August. Ann. 1539.* **Den 23. Sept.** generale & liberum CONCILIUM, per quod Christianæ societati tam in Ecclesiasticis & spiritualibus, quam in politicis & civilibus negotiis publica pax & tranquillitas restituatur ac conservari possit. *Goldast. tom. 3. const. Imp. p. 514.* Attamen cum religionum dissidium nimium quantum hucusq; creverit, precibus potius & temporis successu, quam decretis synodorum & humanis consiliis huic malo quarendum est remedium. *Spring. tr. de pac. relig. c. 15. pag. 166.* Tertium est Amnestia, à Thratybulo primum inventa. *Jul. Pflug. de reform. Imp.* Sic religionis causâ in multis Europæ regnis, veluti Bohemiâ, Moravia, Polonia, Lithuania, & Sabaudia sancita est amnestia, *Thuan. in prof. oper. hist. Bodiv. 2. de republ. c. 5. num. 214. Vid. Instr. Pacis Cesareo Svecicum art. 2. &*

J.P. Cas. Gall. Monast. art. 2. Quartum remedium est interdictio turbulentarum & seditiosarum concionum. *Bodin. 4. de republ. num. 482. Besold. lib. 2. pol. c. 1. §. 8. num. 49. Instrum. Pac. Cas. Suec. art. 17.* Quintum remedium est constitutio sive statutum prohibens Clericos, Monasteria & Collegia bona immobilia, sive allodialia sint, sive feudalìa, acquirere, eaque quovis modo comparata ultra certum tempus (Colonia ultra annum & diem) retinere, idque ob damnum reipublicæ ex in eveniens. Hinc Jus amortizationis, vid. *Not. ad L. 8. C. de hered. instit.* Sic S. Rom. Imp. Status Laici inter 100. gravamina *num. 4.* petierunt, ut immobilia ab Ecclesiasticis possessa redimere possent. *Reink. de regim. Eccl. lib. 3. cl. 1. cap. 8. n. 14.* Hæc de ecclesiasticis litium publicarum remediis. Sequuntur Politica, inter quæ ponderosissimum in Germaniæ turbulentiis remedium est Ordo Electoralis, & conventus collegialis, quod innuit *Carolus IV. in pr. Bulla*, se omnem contentionum & inimicitiarum materiam tuâ sanctione amputaturum. vid. *cap. 2. 3. 7. 12. & 24. ejusd. Arr. Bulla* Hi enim sunt, qui Regem Rom. designant, *Bodin. lib. 6. de republ. c. 5.* estque designatio futuri successoris optimum ad extirpandas seditiones remedium, *Pol. Virg. lib. 20. hist. Ang. p. 411.*

Alterum litium publ. remedium est ærtior conjunctio & societas Principum, *Goldast. in pref. tom. 3. Const. Imp.* Medium hujus remedii indicat *Casf. Ens. pag. 2. th. pol. apotelesm. 36.* quo perfectum. & ad Turcici Imperii expugnationem sufficiens fœdus inter Christianos Reges & Principes fieri possit, vid. *S. de la No-ve, disc. polit. & milit. 22.* Simon *Wolder Pomer. Wie ohn sonderliche Beschwerd der Obrigkeit / auch der Unterthanen / der Christenheit Erbfeind / der Türck / zu Wasser und Land zu überziehen und zu überwinden wäre*, apud *Gold. tom. 15. der Polit. Reichs. Handel p. 505.* nihil enim aliud quam pia & æterna pax in fœdere. *Zaf. 2. cons. 1. n. 4.*

Tertium remedium est sedula præcautio, ne seditio oriatur. *War. de Erenb. de rez. subj. & oner. subd. c. 7. num. 37.* Nam omne malum nascens facile opprimitur, in veteratum plerumque fit robustius, *Cic. Philipp. 5.* nihilque in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi factio magis quam consilio opus est. *Tac. 1. hist. 16. Schönborn. lib. 6. Polit. cap. 14. Theosf. lib. 35. syntagm. c. 6. n. 24.*

& cur,

& cur
rixam p
compon
providen
loptia,
omni re
rioribus
politant
Rol. à P
1. qu. 4.
um tom
Q
pulus re
non enim
Machiav
da est lit
lib. 2. do
bus mod
affectat.
pag. 13.
Qu
ditionem
sunt, qui
c. 3. num.
qui litigio
gere possin
Ille
Ergo vit
est, qui si
na & viole
minanda p
vult comp
Capita eius
lino. Sübr
lib. 2. c. 24.
modi homi
dis. c. 3. n. 1

Et cur, inquit Ulpianus in L. 13. §. 3. ff. de usufruct. ad arma & rixam procedere patiatur Prætor, quos potest sua jurisdictione componere? Notandum enim quod ante seditionem requiratur providentia Magistratus; in concitatâ, Auctoritas & vindicta, in sopitâ, discordiarum oblivio. Justin. ex Trogo, lib. 5. Deinde in omni republ. diligenter advertenda est cautela, ne insciis superioribus Conventus aut Comitia habeantur, quod Hispanis, Neapolitanis, Bohemis interdictum legimus, Bodin. lib. 3. de republ. c. 7. Rol. à Valle, cons. 17. n. 32. lib. 3. Acta Bohem. de A. 47. Heig. p. 1. qu. 4. num. 44. multò magis ergo conventicula tanquam litium fomenta prohibeantur.

Quartum remedium est Lenitas & Consilium, quibus populus reconciliatur ut plurimum, Bodin. lib. 4. de republ. c. ult. non enim statim ad majora remedia transeundum esse suadet Machiavell. lib. 3. disc. 27. sed à mitioribus incipiendo, tentanda est litigantium desperatio, nec omnino desperanda; Arnise. lib. 2. doct. pol. cap. 5. reconciliatio verò plerumque seditionibus modum ponit, C. placuit. dist. 90. & concordiam maximè affectat. D. Thom. 1. 2. qu. 61. Rain. Conf. de priv. reconc. cap. 4. pag. 13.

Quintum remedium est eloquentia, quæ ad sopiendam seditionem multum conducit; nam ad sedandos tumultus aptissimi sunt, qui bonis artibus in vulgus grati sunt, Christ. Obem. in disc. c. 3. num. 12. Sapientissimos, ac summâ virtute præstantes viros, qui litigiosos populi motus orationis lenitate atque prudentia regere possint, adhibendos esse existimat Virg. 1. Æneid.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Ergo vir auctoritate pollens ad sopiendas lites publicas eligendus est, qui si eloquentia sua & auctoritate nihil proficiat, ad fortiora & violentiora remedia progrediendum erit, quæ principio minanda potiùs, quàm tentanda; Apollo, lib. 5. Phil. Igitur, qui vult compescere seditionem, is quam celerrimè tollat è medio Capita ejus, & Auctores **die Haupte-Rebellanten die Bäd- lins-Führer**/ qui lites publicas & privatas excitant, Machiavel. lib. 2. c. 24. de republ. & lib. 3. c. 27. interest enim reipublicæ, ejusmodi hominibus purgari L. 3. §. 13. de off. præf. Christ. Obem. in disc. c. 3. n. 12. Machiavel. lib. 1. disc. 52. putat, non esse melio-

rem conatus seditiosorum excludendi viam, quam si eadem arte, quâ illi plebem ad se trahunt, eandem ab his avertas. Plebs etiam ambiguis promissionibus induci potest, ut quieti se tradat; sin instantius urgeat lites publicas, irrita faciliè faciet Princeps, quæ per seditionem populus extorserit, *Schönb. lib. 7. pol. c. 14.* Divellendi sunt Auctores seditionum, ut hoc remedio consensus multitudinis tollatur: quidam occultis præmiis alliciendi sunt ad obedientiam, quidam per fallaciam demulcendi; mittendi quoque ad eos, qui eadem velle simulent, quò plus auctoritatis consilii que in sit. *Schönborn, lib. 7. polit. cap. 14. num. 4. 5. 6.* Sic Antigonus Rex Pythonem, hominem seditiosum blanditiis ad se allectum in medio Macedonum trucidavit. *Polyen. lib. 4. strat.* Pœna autem rebellionis varia est pro qualitate personæ; aut enim in furcam tolluntur, aut bestiis obijciuntur, aut deportantur, *L. si quis. 38. §. 2. de pœn. t. t. C. de sedit. vid. L. 3. §. 4. ad L. Cornel. de sicar. L. aut fact. de pœn. c. latores. 4. extr. de cler. exc. Gail. 2. de P. P. c. 9.* **Peinlich Halsiger. Ordn. art. 127. mit Abschlagung seines Haupts gestraffet / oder mit Ruthen gestrichen / und aus der Landgegend verwiesen.** Ne tamen seditiosi ad desperationem veniant, & animum resumant, *Bodin. lib. 3. de republ. c. 7.* pro cautela est, ut spes veniæ nulli præcidatur; *Keller. lib. 2. de off. jur. pol. c. 20.* tria contra rebelliones remedia tradit. (1.) ut rector Civitatis aut provinciæ maturè præcaveat, ne accidant, (2.) ut easdem emendet oportunè, priusquam vires sumperint, & ad effectum perniciosioris perturbationis venerint, (3.) ut pœnis afficiat auctores, non omnes complices: æquum enim est ibi pœna consistat, unde orta est culpa; & *Vigel. lib. 3. c. 4.* auctores criminum ita vindicari debere, ut ad omnes metus, ad paucos pœna pertineat. Nam unius improbi supplicio multorum improbitas coercetur, ut inquit *Cic. 3. in Verr.* Denique arma seditiosis adimenda sunt, *Gail. 2. de P. P. c. 9. num. 34.* Plura remedia vid. apud *Tholos. lib. 23. c. 9.* *Decian. de delict. tit. de conc. fact. & sed. lib. 7. c. 7.* *Machiavel. c. ult. sua reipubl. Bodin. lib. 3. c. 7.*

Ultimum litium publicarum remedium est, ut evitetur annonæ caritas, ubi tria observanda sunt, (1.) confugiendum ad Deum, (2.) emenda frumenti copia & importanda, (3.) di-

spen-

spensanda ritè annona; nam citò emenda, cautè convehenda, demùm mirabili oeconomia distribuenda. Huc spectant **die Kornhäuser** & consilium frumentarium sive annonarium, *vid. Bodin. lib. 3. de republ. c. 1. Hipp. à collib. in consiliar. pag. 68. in spec. aut. obs. reliquæ litium publicarum causæ contrariis remediis tollendæ sunt.*

CAPUT III.

De remediis abbreviandarum litium ex personâ judicis resultantibus.

Nonnulli unico remedio omnes lites abbreviari posse opinantur, Officio sc. Judicis nobili, provido, diligenti, quod in diminuendis finiendisque litibus versatur. *L. quidem. 21. de Reb. Cred. L. 2. pr. de aq. plu. arcend. L. 13. §. 3. de usufr. c. finem litibus. extr. de dolo & contum.* Quanquam verò remedium hocce plurimùm salubre esse non diffitear, id solum tamen minimè sufficere credo: quamvis enim iudices exactissimam litigandi formam & modum præscribant, interim tamen, si litigatores incertum litis eventum concordiaæ anteponant, alia remedia applicare necessum est. *Anthou. Faber. l. 9. C. for. tit. 22.* Hinc amicabile composio à iudice tentanda inter partes, antequam ad processum diveniatur. *c. 1. X. de mut. pet. c. ult. extr. de transfact. c. si illic. 29. caus. 23. q. 4. c. querel. 15. X. de simon. c. si primares. 4. caus. 5. qu. 2. L. 13. §. 3. ff. de usufruct. Felin. ad rubr. de Treug. & pac. n. 1.* non enim prudenter fortunaæ arbitrio committitur, quod per concordiam componi potest, *Andr. Knich. de jur. Saxon. c. 3. fol. 260.* ac legumlatori circa amicitiam & concordiam magis, quàm circa justitiam studendum est, *Arist. 8. Ethic. 1.* Hinc in omnibus ferè Europaæ provinciis statutum est, ut lis omnis amicabiliter componatur, antequam ad processum plene diveniatur, uti de Gallia testatur *Anthou. Fab. in Cod. lib. 9. tit. 22.* de Italia, *Gas. vol. 1. conf. 35. Fulgos. conf. 152.* de Germania, *Rec. Imper. de anno 1654. §. Zwertens / solle der Richter 10. 110.* hisce formalibus: **solle der Richter erster Instantz / die**

die Partheyen in zweiffelhafften Sachen nicht allein vor angefangenem Rechtsstand und *litis contestation*, sondern auch in quacunq[ue] parte *Judicii* durch alle dienliche Mittel und Weg / auch schiedliche Erinnerung / in Güte von einander zu setzen / und hierdurch alle weitläufige kostspaltige Rechtsfertigung zu verhüten / sich befließen / jedoch / ehe dann er die Güte vorschlägt / vorhero in den Sachen sich wol informiren / und sein Absichten bey diesem gütlichen Vergleichen dahin jederzeit sorgfältig stellen / damit die eine öffentlich ungerechte Sach führende Parthey zu demselben nicht gelassen / noch der rechthabende Theil damit beschwehrt / noch auch die Justiz / wider des andern Theils willen / verzogen werden.

Omissa tamen amicabile tractatione, processus per hoc non est nullus, nec reus ab observatione judicii absolvendus, sed respondere tenetur, Frider. Pruckm. vol. 1. consil. 42. n. 1. & seqq. Cum autem plerumque litigantium animi sint heteroclitici, nec ad concordiam proclives, quarendum venit: Num judex litigaturos ad concordiam compellere, & cogere possit?

Affirmativam tenent *Thessaur. decis. 89. n. 1. & 3. Dec. conf. 13. vol. 1. Barbat. vol. 4. concl. 54. Gail. lib. 2. de Pac. publ. c. 18. n. 6. & 7. Wesenbec. conf. 21. n. 1.* quorum sententia in certis saltem casibus videtur admittenda, sc. si subsit timor, ne partes ad arma veniant, *Mench. de arbitr. jud. quæst. centur. 5. cas. 442. n. 9. Keller. de offic. jur. pol. cap. 7.* aut dissensio sit inter partes insignes, unde *Respublica* turbari possit, *L. 21. §. in civilibus. ff. de captiv. vel lis sit super alimentis, Dec. in L. quidam. 21. n. 4. v. hoc tamen.* aut partes diu litigarint, & sic *Respubl.* inquietaretur, *Novell. 17. c. 6. de Mand. princ. Matth. de Afflict. dec. 194. n. 7.* aut de præjudicio tertii agatur, *Par. de Put. tr. de Synd. c. 1. n. 6.* aut constet *judici* alteram partium justitiam fovere, *Dec. in L. quidam. 21. n. 5.* vel etiam, si causæ sint multum dubiæ. *Grav. ad Vest. lib. 3. c. 1. n. 12. Mont. de jur. tut. c. 33. n. 287.* idque maximè, quando lis vertitur apud *judicem supremum*, *Matth. de Afflict. dec. 149. n. 7. & 8.* de quibus, aliisque casibus vid. *Felin. in rubr. extr. de Treuga & pace, 2. & seq. Par. de Put. tract. de Synd. verb.*

verb. concordia verò Judex, n. 1. & seqq. Cæteroquin regulariter Judices, præsertim inferiores, partes litigantes ad concordiam, & amicabilem compositionem cogere & arctare nequeunt, sed processum admittere tenentur, *Par. de Put. loc. cit. n. 9. Bartol. in L. congruit. 13. ff. de off. Præsid. n. 4. Frid. Pruckm. vol. 1. conf. 42. n. 6.* nemo enim jure compellitur ad transigendum vel paciscendum, L. 3. §. *tametsi*. 1. L. *diem*. 27. §. *stari*. 2. ff. *de recept. arbitr. L. si quis major*. 41. C. *de transact. L. si dictum fuerit*. 56. §. *si compromisero*. ff. *de evict. L. nec emere* 16. C. *de jure delib. Bald. in L. 7. C. de Sentent.* ubi ait, concordiam suaderi, imperari non posse, aut, pacem esse bonum persuasibile, non compulsibile. *Jacob. Menoch. dict. cas. 442. n. 8.* hinc Judex sit pacificus oportet. Cum autem hujus non sit instituti officium Judicis latissimum n latius describere, remedia saltem considerabimus, inter quæ generale est, quod illa ipsa hora, quâ judex judicat de aliis, ille ipse à Deo judicetur, *gl. Landrecht tit 3. art. 30. arg. L. rem novam. 14. pr. ibi: sic etenim, C. de judic. c. quicumque. 11. qu. 3.* & quidem eo modo, quo Judex alios judicat; quod si quisque judex in judicando probè perpenderet, alios iniquâ sententiâ nunquam gravaret. Saluberrimum quoque litium abbreviandarum remedium est, si Rex, Princeps, & quisque judex superior, non solùm præint, sed etiam intersint judiciis, secundum illud:

- - ut presens quasi maximus omnia judex
Claudere jura manu, cunctasque recidere lites
Debeat.

Sic Salomon ipse judicio præfedit 1. *Reg. 3.* Sic Maximilianus Anno 1502. mense Septembri, Augustæ Vindelico-rum bis judicio Cam. interfuit, & libellos supplices subscripsit, *vid. lib. an tot. de person. jud. Imp. Ingolstadii anno 1557. impress. Auth. disc. de concur. jud. Aul. & Cam. p. 48. & 49.* ubi similiter refert, duos Camerales Maximiliano II. anno 1570. baculum justitiæ, *den Besriches Stab* præsentasse, ut ipse jus diceret. Dein nulla pars inaudita condemnetur; hinc Alexander M. accusatore præsentem in judiciis, alteram sibi oclusit aurem, ut reo vacua maneret, *Plut. in vitâ Alex. M. unde Poëta:*

*Cur geminas homini concessit Jupiter aures?
Possit ut hæc lapsis, illa patere reis;*

Quoad judicem superiorem igitur potissimum remedium generale est audientia & praesentia. Quod iudices inferiores attinet, remedium est, ut pauci sint Iudices, Deum timentes, veritatis amantes, pie & honeste viventes, *Exod. 18.* mores enim praefertur scientiae, *arg. c. Sedulo. dist. 38. L. magistros. C. de prof. & Med. lib. 10.* & illaudabilis scientia, quam vita maculat. *c. nisi causa. §. per def. de renunc.* Pauci, quia multitudo iudicum à quò, introducit multitudinem litium ad quem; in superioribus autem iudiciis, quia plures sunt lites, plures quoque Iudices ordinari debent; sint quoque docti, experti, & diligentes, ne partibus ex ignavia Iudicis damnum accrescat, cui malo remedium invenit *Recess. Imper. noviss. §. Wann sie auch re.* ut nim: eo casu Fisc. Cael. ad poenam sive multam sibi applicandam agere debeat. Imperiti igitur & scientia juris destituti à iudicandi munere removeantur, & tantum literati eligantur, *c. status. dist. 61. L. 14. pr. ibi: legum observatione & c. C. de jud. Nov. 60. in f. Nov. 82. ubi Schrad. de feud. pag. 10. Sect. 14. n. 2. vid. Novell. 8. per tot.*

Varii iudicum electorum abusus sunt: officiorum venalitas, avaritia, corruptio, iniquitas &c. Remedium igitur est, ut venalitas officiorum judicialium serò prohibeatur, quia malè agendi occasionem praebet. *arg. d. Novell. 8. §. cogitandum. in pr. Mascard. de prob. conclus. 1137. n. 39. & 40.* ubi ait, eminentem officium omnia mala excogitare, Galli id vocant: *Baratterie.* Nos *crimen ambitus* appellamus, non *obst. L. unic. C. de suffrag.* ubi ambitus officiorum à crimine alienus esse videtur, quia ambire, i. e. honores & officia petere non sit prohibendum, &c. si id licito modo fiat, secus autem si donis & muneribus eò tendat. Alterum remedium quo huic malo occurritur, est iusjurandum, ante ingressum Magistratus seu officii praestandum, se, se nihil dedisse, nec se daturos aut promissuros quidquam pro Magistratu ac lite terminandà; *L. ult. C. ad L. Jul. repet. c. sancimus. l. qu. 7.* oportet enim praesides, conjectis in leges oculis quibuscunque litigatoribus aequalitatem atque iustitiam tribuere. *Nov. 149. c. 1. in f.* Tertium remedium est POENA, eaque duplex, *divina* sc. & *humana.* Divina est, dum quilibet iudex ipso momento, quo iudicat in terrà, à Deo quoque iudicatur in caelo. *Hiob. c. 15. v. 34. inquit: ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt,* sc. contra iustitiam,

stitiam, eorum enim habitacula consumet ignis hostium, uti notavit Joh. Bugenh. Pom. in comm. ad Hiob.

Humana est multiplex. Sic iudex pecuniam accipiens, ut sententiam sive justam, sive injustam pronunciet, in pœnam L. Jul. Repetundarum incidit, L. 3. §. 6. §. 2. ad L. Jul. repet. c. non licet. 69. caus. 11. qu. 3. Nov. 8. ut iudices sine quoquo suffr. ex Constitutione Justin. in quadruplum ejus, quod pro suffragio data est, L. ult. C. ad Leg. Jul. repet. Nov. 161. cap. 1. in f. ex Senatus-Consulto multa centum aureorum cum infamiâ irrogatur, L. unic. §. 1. §. pen. §. ult. ad L. Jul. Amb. Sic quoque iudex pecunia corruptus injustitiam faciens tenetur edicto de calumnia, r. r. C. de pœn. jud. qui malè jud. Aut pœnâ falsi, L. qui duobus. vers. §. is qui iudicem corruperit, ad L. Corn. de fals. Quæstio hic obvenit, num iudici maturanda vel administranda justitiæ causa, munera accipere liceat? Pfeffinger. in notis ad Vitriarii Jus Publ. in proem. id affirmat in casibus (1.) si donatio fiat gratuito, lite jam decisâ, & absque pacto præcedente; (2.) si iudex citra officium suum aliquid faciat, v.g. iter in se suscipiat, aut expediendâ causæ ergò noctem infomnem ducat; (3.) si consuetudine introductum sit, ut sponte oblata admittantur &c. Alii id restringunt ad Xenia, sive esculenta, poculenta, minutila scilicet: sic de jure Lubecensi mag ein Rathmann wol ein Stövecken Wihns nehmen / Joach. Kollus tit. 1. jur. Lub. art. 2. & ejusdem juris Commentator, Joh. Sibr. p. 1. Sect. 17. art. 4. n. 14. doliola permittit, non integra dolia.

Mihi autem cum aliis concludendum videtur, quod nec hæc accipere liceat: nam & in minimis est affectio, & doliola multiplicata constituunt dolum, vid. Tholosan. lib. 2. de repub. c. 6. n. 16. arg. c. militare. 23. qu. 1. Jus etiam Divinum gravissimas hæc in rem facit comminationes, Exod. c. 23. v. 8. ne accipite munera, quæ etiam excœcant prudentes, & subvertunt verba justorum. Et Esaiæ c. 5. v. 23. Ne qui justificatis impium pro muneribus & justitiam justî auferitis ab eo &c. Idem jure Civili prohibitum est. Nov. 17. c. 1. ubi ait Imperator: pure sumentem administrationem, & sine omni suffragio præ omnibus aliis mundis servare Deo nobisque & regi manus, &c. vid. Novell. 161. in pref. §. c. 1. Novell. 24. c. 2. & signanter Nov. 8. in pref. Id. quoque jure Came-

rali veritum, vid. Ord. Cam. part. 1. tit. 57. ubi legitur: auch von den Partheyen oder jemand anders/ keiner Sach halben/ so im Gericht hanget/ oder hangen würde/ kein Gab/ Geschenck oder einigen Nutzen durch sich selbst/ oder andere/ wie das Menschen Sinn erdencken möchte/ zu nehmen/ oder nehmen zu lassen/ &c. Hæc de persona judicis.

Quoad processum verò judex superfluas dilationes non concedat, si enim pars damnium acceperit ex protractione judicis, id parti refarcire tenetur, *Menoch. conf. 246. num. 65. & conf. 1205. num. 50.* nam, ut inquit *Brunnem. in proc. Civ. cap. 1. n. 63. longiorum istarum judicii morarum causa ex parte residet in iudicibus.* Libellum ineptum non admittat, *Pruckm. conf. 50. num. 201. vol. 1.* examinibus testium personaliter interfuit, maximè in causis arduis. *Aurb. apud eloqu. C. de fid. Instrum. ut veritas facilius eruatur. Marsil. in pr. §. diligent. n. 128. vid. L. de minori. §. torm. de qq. L. multum C. de testibus.*

CAPUT IV.

De Partibus Litigantibus, & quomodo hæc lites abbreviare possint?

Pertractatis iis quæ ad personam judicis pertinent, nunc ut de personis principalibus, litigantibus, agamus, ordo instituti suadet; specialia igitur remedia contra malitiam litigantium, omniumque hominum calumniam, obreftationem, diffamationem &c. recensetimus. Ea suppeditat partim S. Scriptura, partim Jus Civile, partim ratio naturalis & honesta. Sic (1.) est ultio divina, *Ecclesiast. c. 23. ibi: brevis omnis malitia; 3. Reg. 2. ibi: Malitiam tuam reddet Dominus. Psalm. 51. 93. & 140. Hier. 2. & 5. Ephes. 4. 1. Corinth. 5. 1. Reg. 12. Proverb. 14. & 20. Sap. 16.* Sic Lex per Moysen data est ad cohibendam hominum malitiam. *Gen. 6. quia lex malis moribus imposta est, 1. ad Timob. 1. ad Rom. 3. & 5. c. fin. 11. quest. 2.* (2.) Est Jus Civile, sive lex, eaque ita abhorret malitiam, ut protervitati litigantium modis omnibus obviare studeat, modo condemnando in expensas, modo jurejurando, modo infamix metu temeritatem litigantium coercendo. *§. 1. Inst.*

estit. de pœn. tem. litig. L. 2. de Episc. aud. L. eum quem temere. 79. de jud. L. ab execut. C. quorum appell. non. L. 1. C. de iurejur. propt. cal. cap. 2. § fin. de iur. calumn. in. 6. adeo, ut lex malitiam litigiosam malitiâ tolli concedat. L. in fundo. de re jud. gl. in c. cupientes. verb. malign. de elect. in 6. c. Dominus noster. 23. qu. 2. qui enim justam litem fovet, nec alio modo suum consequi valet, ad elidendas adversarii malitias & machinationes, cavillationibus &c. quoque uti potest, modo ad id falsum, aut perjurium non adhibeat. Tiraq. de retract. in pref. num. 70. ratio, quia malitiam excludens non præsumitur malitiosus, L. 1. §. 3. de dolo, L. 6. §. 8. si quis omitt. causâ test. L. cum pater 77. §. 31. de leg. 2. Hinc singulare remedium contra pervicaces lites, & ad repellendam litigantium malitiam adinventum, ut sc. reus conventus ab initio perat ab actore jurari de calumnia, nec amplius insistat, hoc enim casu si non juretur, & sententia feratur pro actore, hæc ipso jure erit nulla, & executioni demandari non poterit. Rol. conf. 71. lib. 1. num. 2.

Usque adeo leges oderunt lites, ut confessio liberatoria absente parte facta, in renunciatione litis, odio litium præjudicet. gl. in L. postquam liti, ubi Purpur. col. 7. C. de post. Rl. in auth. in success. in f. C. de leg. hered. à iudicibus igitur malitia litigantium comprimenda venit. L. si long. §. si fide de iudic. iudex enim ex officio malitiam litigiosam repellere teneretur. c. fin. ubi Felin. de calumn. Angel. in L. arbleras, §. calumniator, de his, qui notant. infam. L. 13. §. 3. ff. de usuf.

Jure Civili tria adversus temerè litigantes prodita sunt remedia, quorum primum est, condemnatio in expensas, de qua Reg. circumfertur, victum victori in expensas litis condemnandum esse. L. 89. de jud. L. ult. C. quand. provoc. non est necess. L. 4. C. de fruct. & lit. exp. c. finem litibus. de dol. & contum. Treutl. 1. disp. 12. th. 16. Rosbach. c. 78. num. 1. Wurmbs. 1. obs. 24. hoc enim remedium efficit, ut in malâ causa nullum litigare delectet. Goldast. tom. 3. conf. Imp. pag. 24. Gail. 1. obs. 152. num. 1. ubi n. 7. tria remedia temere litigantium recenset. (1.) est pœna quinquaginta librarum auri puri. text. in L. ab executione. C. quorum appellationes non reperiantur, gl. ibid. in verb. multandos. (2.) Est pœna extraordinaria ad arbitrium iudicis, juxta textum in L. eos

§. ne

§. ne temere, C. de appellat. gloss. ibid. in verb. pœnam. tertia pœna est amissio causæ & nota infamiæ, L. à proconsulibus, C. de appellat.

De Jure Canonico mitiores sunt pœnæ, uti notant Dd. in c. cum appellationib. frivol. de appellat. in 6.

In Camera Imp. pœna temere litigantis arbitraria est, & secundum qualitatem personæ & causæ temerarius litigator ultra expensas condemnari solet in aliquot marcas auri puri, vel argenti. vid. Ord. Cam. p. 1. t. 28. §. Darzu p. 2. & prajud. Cam. in symph. tom. 1. p. 3. vot. 15. in fin. quæ pœna postea aucta usque ad 20, marcas auri puri. B. A. de Anno 1654. §. Undnach dem allem 120. & ad Advocatos partium temere litigantium quoque extensa est. Sic Jacob. Simanca lib. 9. de Republ. c. 31. num. 7. ait: Ideo Mahometanis paucas lites esse, quia temere litigantes publicè flagellis cædantur. Hillig. in Donell. enucl. lib. 26. cap. 3. inf.

Huc faciunt expensæ retardati processus, quæ non ad finem litis reservari, sed in qualibet ejus parte etiam ante sententiam definitivam refundi debent, L. pen. de fruct. & lit. expens. Felin. in c. signif. n. 25. de libell. oblat. Cammer. Gerichts-Ordnung. tit. 50. §. 7. pag. 3. idque judex etiam non requisitus ex officio attendere debet. vid. Gail. 1. obs. 151. n. 21. ubi ait, in Camera id observari. Quod hodie à litigantibus parum aut nihil curatur, propter exiguam expensarum taxationem: malunt enim hi expensas persolvere, & per hoc litem protrahere, quam bona possessa alteri restituere. Unde ad abbreviandas lites cavendum erit, de sumptibus & expensis ad 10. ejus quantitatis, quæ libello continetur, pulsato restituendis, in casu quo injustè litem movisse deprehendatur. Schneid. §. sin minus. num. 4. Inst. de action. Nov. 96.

Alterum remedium Juris Civilis est juramentum calumniæ, sive malitiæ. L. 1. ubi Gothofr. C. de jur. propter calumn. ne litigantes injustis & non necessariis probationibus onerentur. Nov. 49. c. ult. secundum versus:

Illud juretur, quod lis sibi justa videtur,

Et si queratur, verum non inficietur,

Vt lis tardetur, dilatio nulla petatur,

Nil promittatur, falsa ut sententia detur.

is. ne lites multiplicentur, sed potius cohibeantur, L. 13. C. de transact. L. 2. de aqu. & aqu. plu. arcend. L. quidam. 21. de reb. Cred.

Cred. Multi enim juramento calumniæ deterriti malunt non litigare, quam jusjurandum præstare: hinc actor jurare recusans, exclusus à lite cedat ab actione, reus vero juramentum subire detrectans pro confesso habeatur & sententiam condemnatoriam exspectet. *L. 37. ff. de jurejur. L. 2. §. quod si actor. C. de jurejur. propr. cal. Nov. 124 §. illo utique generaliter.* Sic quoque colligatores temerè negantes in actione *L. Aquilæ*, & Legatis venerabilibus locis relictis, duplo puniuntur. *L. 4. C. deleg. Aquil. §. 1. Inst. de pæn. tem. litig.* Eodem modo conventus actione reali, si neget se possidere, & convincatur de mendacio, perdit rei petitiæ possessio nem, propter inficiationem, & ut pœnam suæ protervitatæ & malitiæ patiat. *L. fin. de R. V.*

Hæc de remediis Juris Civilis. Sequuntur nunc rationes honestæ, inter quæ potissima est censura morum, adeo, ut censes acriter animadvertant, si malitiam, si ebrietatem, si jurgia, si perjuriam, si contemptum religionis Remp. invadere deprehendant. *Schönborn. lib. 3. pol. cap. 10.* Nam adversus injustitiam, petulantiam, timiditatem ex omni genere artium maximè conveniens animadversio, castigatio, judicialis censura, inquit Plato, *dial. 15. in Soph.*

Si verò neutrum horum remediorum ad abbreviandas lites sufficiat, reviviscat MANUS REGIA, ne scelera præmeditata fluant cum sceleratis, *Cavalcan. p. 1. de brach. reg.* Et principaliter injungatur iudicibus maleficiorum, ut rigorosissime contra culpabiles procedant, *Bl. in L. obs. §. prof. qu. 11. de offic. proc. Menoch. conf. lib. 1. c. 7. num. 3.* quo respexit Ordinatio **des heimlichen Westphälischen Stuhl. Gerichts** introducta à Carolo, confirmata à Sigismundo Anno 1439. & Anno 1512. in Comit. Trevir. de quibus *Goldast. tom. 2. const. Imp. pag. 163. & 235.* Quid autem sit manus Regia, vid. *Socin. rubr. num. 4.* huc spectate ut quis teneatur litigare per seipsum, non verò per procuratorem, maximè in criminalibus, *Socin. reg. 245.*

Propius ut accedamus ad remedia specialiora, notandum, est sapius evenire, ut quis, licet juste sit condemnatus, ab ejusmodi sententiâ protelandæ litis causâ temerè appeller: hinc pro partibus justam causam foventibus singularis cautèla est, ut coram iudice primæ instantiæ causam accurate instruant, & jura

sua

sua plenè deducant, quo facto, si alteruter litigantium à sententià larà appellet, & postea in gravaminibus (quæ sunt immediata causa appellationis, *text. in cap. ut debitus. de appellat. Panormitan. in cap. cum cessante. n. 2. eod. tit.*) coram iudice appellationis omnia priora, puta ante allegata in primâ instantiâ, repetat & deducat, operæ precium est, ut appellatus statim post factam litis contestationem, nullâ datâ responsione, super non admissione gravaminum appellationis, eò quod nihil novi contineant, per generalia contradicendo submittat ad acta, quæ inter easdem partes notorium inducunt, *per vulgaria*. Nam tunc iudex causâ cognitâ, talia gravamina neque ad respondendum, neque probandum admittere, sed causam ex officio pro conclusâ acceptare, & definitivè pronunciare debet, quod juris est; prout quotidie in *Cam. Imper.* observatur, per *text. in L. ampliozem, §. in refutatoris. C. de appell. Ordinat. Cam. part. 3. tit. 33. §. penult.*

Deinde quotidie videmus litigantes malè conscios à quavis interlocutoriâ protelandæ litis studio appellare, spe freti, ut hoc puncto appellationis discusso, causa principalis demùm ad iudicem prioris instantiæ remittatur. Huic autem ingenti malo Jura saluberrimum sanè adinvenierunt remedium, scilicet, ut appellati coram iudice appellationis renuncient puncto appellationis, perantque appellantem compelli, ut in causâ principali, omisso puncto appellationis à sententiâ interlocutoriâ, procedat, cui peritioni, cum sit æquitati & juri conformis, Iudex, maximè si tergiversationem appellantis animadvertat, locum dare debet, idque in *Cam. practicatum esse memini Anno 1700. in causâ von Westersholt contra von Vehlen, vid. Gail. 1. Obs. 136. per tot.*

Sic si aliquis citetur ad locum non tutum, hoc casu comparere quidem non tenetur. *Myns. cent. 2. obs. 73. Gail. de P.P.I. l. c. 11. num. 7. clem. pastoralis. §. notorium, de sent. & re jud. sed exceptionem non tuti opponere potest, quàm si iudex non admitat, infert parti citatæ gravamen, à quo licitè appellatur, & hæc exceptio licet dilatoria sit, quandoocunque, etiam post litis contestationem, quia habet gravamen successivum, opponi potest. *Felin. in c. accedens. extr. ut lite non contest. num. 13.* Ne autem per hoc lites protrahatur, consultum est, ut citatus (si notorium sit, ejus inimicos morari in loco citationis) per Procuratorem vel excusatorem com-*

compareat, & excipiat. *Afflict. decis. 289. num. 24.* ubi docet praxin comparandi per procuratorem ratione loci non tuti, *Hypopol. in L. unoquoque. ff. de re jud. num. 179.*

Salutare quoque abbreviandarum, vel saltem impediendarum litium remedium est, ut actor, si intelligat tertium quendam extra judicium jactare, se aliquid juris habere super re litigiosâ, eum citari faciat ad assistendum, & jus quod habet deducendum ac prosequendum ut unâ sententiâ lis finem accipiat, aut renunciandum. *Gail. 1. obs. 70. num. 27.* Huc spectat remedium *L. si contendat. ff. de fidejussor. & L. diffamari. C. de ingen. manum.* de quibus vid. *Carpz. proc. jur. tit. 20. pertot.* Hæc in puncto processus. Quoad contractus nota, quòd, cum nonnunquam emanant prædia, agri, castra &c. oneribus realibus affecta, aut aliis creditoribus vel pro parte vel in totum, infcio emptore, addicta, vel saltem obligata, exindeque multæ ratione præstandæ evictionis oriantur lites & altercationes, ad illas refecandas & minuendas & ut emptores rerum immobilium securi certiq; sint de evictione, hocce adinventum est remedium: sc. ut publicis edictis, in locis castro, vel prædio empto vicinis, edictaliter curent citari omnes qui sua interessè & in ejusmodi bonis aliquid juris habere putaverint, sub pœnâ perpetui silentii, idque à judice superiore. *c. fin. qui matrim. accus. possunt. Roman. cons. 53. num. 3.* Idem obtinet ratione incertitudinis contra Creditores defuncti, ad vid. fieri inventarium, juxta formam *L. sancimus. C. de jure deliberandi.* videlicet, si quis beneficio inventarii velit adire hæreditatem suspectam, & de certis creditoribus non constet. *Castr. cons. 325. n. 2. part. 1. incip. non multum. Dd. in L. consulta. C. de testam.* Quamvis in judicio universali, v. g. petitione hæreditatis, generalis petitio libelli sufficiat, (hoc pacto, peto à te hæreditatem Sempronii quia sum ejus hæres) nec requiratur specificatio & designatio rerum hæreditariarum. Similiter in judicio generali, videlicet tutelæ, negotiorum gestorum, pro socio, &c. *L. licet C. de jud.* Quia autem hoc casu, dum sententia generalis libello conformis fertur, postea in puncto liquidationis novo processu, novaque litis contestatione opus est, & sic adeo lis ex lite jamjam decisa oritur, remedium est: ut quiseodem libello, vel in adjuncto quodam, specificè complectatur & designet res hæreditarias, quid nimirum, quantumque

que in hæreditate defuncti sit, vel tempore mortis fuerit, idque simultaneo processu cum causâ principali prober; quod fieri potest, quia liquidatio dicitur esse eadem causa cum petitione hæreditatis, *Afflict. decis. 35. n. 4.* Sic enim iudex certam ferre potest sententiam, tam super causâ principali, quam super fructibus perceptis & percipiendis, & sic facilis erit executio.

Deinde in positionibus actores sæpe asserunt reum conventum certam quantitatem v. g. centum debere, cum reus 50. duntaxat debeat, & hoc casu reus totam licitè & citra perjurium positionem negare potest. *Specul. tit. de lit. cont. §. 1. n. 3. Castr. in L. 1. §. si stipulanti. num. 5. ff. de verb. oblig.* ratio est, quòd narrata positionis prout narrantur, negari censeantur. *text. in L. si is qui ducenta. §. utrum. ff. de reb. dubiis. Gloss. in cap. 2. de test. lib. 6. in verb. sigillatim.* Ut verò oriens exinde prolixitas, litisque protractio, abbrevietur, poterit cautus actor positionibus certam quantitatem continentibus adjicere hanc clausulam: *si Reus non credat articulatam summam, respondeat de quantâ credat;* nam tum simpliciter negativè respondens non potest à perjurio excusari. *Castr. loc. citat.* Ita si testis ante aliquot annos in primâ instantiâ examinatus, postea coràm Iudice Appellationis repetitus sit, ad evitandas contradictiones, quæ ex temporis prolapsu & memoriæ labilitate forsitan oriri possent, poterit uti hac clausula: *testimonium reddo, & dico in hac causâ super articulado factò, prout mihi illud modò in memoriâ recurrit: quod si in primâ depositione appareat me aliter dixisse, quàm nunc dico, volo hoc repetitum testimonium ad primam testificationem reduci & referri.* *Br. in L. eos. num. 6. ff. ad L. Cornel. de fals. Felin. in c. cum in tuâ, num. 2. extra de testib.* Sic evitabitur perjurium & exinde metuenda litis prolixitas: hominis enim memorialabilis est. *L. peregre. ff. de acquir. possess.* Si autem relatio simpliciter fiat ad primam depositionem, & iudex talem relationem admittere nolit, poterit testis ad evitandam contradictionem, exhibitionem primi rotuli sive examinis petere, & exinde se informare.

Nonnunquam in retractu ratione sumptuum diu altercatur: quòd vero huic malo occurratur, consultum est, ut volens uti beneficio retractus quamprimum denunciaret emptori, ut nullos sumptus faciat, quia rem venditam retrahere intenderet. Magnas quoque:

quoque parturit lites beneficium restitutionis in integrum ex capite minorennitatis, aut S^Cti Vellejani: ad evitanda autem ejusmodi jurgia & futuras lites, pro securitate contrahentium tutissimum est, ut tempore contractus minores sive mulieres de beneficio restitutionis in integrum prœmoneant, atq; hoc factum esse, renunciationis instrumento inferi curent, qua ratione contrahentium securitati satis prospectum erit. *Cynus ad L. 2. C. de rescind. vendit. Guido sing. 374. & decis. 227. incip. plus dixi.* Cum autem aliqui debitores difficulter conveniri possint, hinc solliciti sint creditores, ut instrumento inferatur, debitorem promittere se soluturum Coloniae, Francofurti, Romae, &c. seu ubicunque locorum inventus fuerit; sic enim ratione contractus ubique conveniri poterit *L. contraxisse. 21. ff. de obligat. & act. in L. 3. ff. de bon. auferoritat. jud. possidend.* Multi quoque in materiâ dotali quotidie processus oriuntur: sic videmus maritum naturâ frigidum & impotentem non lucrari dotem. *Argent. in cons. Brit. art. 429. gl. 4. Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 92. & seqq.* ne autem pro tali habeatur ac per hoc dotem non lucretur, mavult litigare. Hinc ad evitandam exin resultantem litigandi materiam caute facit, ut pactis dotalibus tempus lucranda dotis, vel donationis propter nuptias expressè interatur, quando videlicet hujusmodi lucrum locum habere debeat, utrum statim post contracta sponsalia de presenti, an verò nuptiis subsecutis, & traductione factâ: uti communiter fieri assolet, ut sc. consummato prius per copulam ac traductionem ad domum matrimonio, **nach beschehenem ehelichem Beylager und Heimführung**/lucrum ex pacto in casu non existentium liberorum superstiti obveniat; contractus enim ex conventionem legem accipit. *L. 1. §. si convenerit. ff. de positi, tot. tit. ff. de pact. dotal. C. de pact. convent.* Eodem modo in securitatem rerum pro dote obligatarum, si hæ vendantur, consultum est mulieribus, ut maritus in instrumento venditionis confiteatur, se integrum precium ad suam utilitatem accepisse, & super reliquis bonis mariti de novo pro securitate dotis obligationem fieri, hoc est: ut fiat permutatio dotis pro alia re æquipollente, *Afflict decis. 209. num. 2. in fin.* Ad dirimendas lites & controversias feudales, cauti & providi sint agnati, ut majorum antiquas investituras accurate & magnâ diligentia custodiant, atque lineas, originem feudi,

ad eò que primum acquirentem sollicitè observent; nam in hujusmodi feudis antiquis, Agnatis proximioribus ut plurimum non jus sed probatio deficit, *Text. in L. duo sunt Titii. ff. de Testament. tut. vid. latius Gail. lib. 2. obs. 149. num. 5. 6. & seq.* Hæc de partibus litigantibus sufficiant.

CAPUT V.

De personis judicii accessoris, Advocatis sc. Causidicis & Procuratoribus, &c.

CUM hucusque de personis principalibus, judicium constitutentibus, actum sit, nunc ut de personis accessoris, veluti Advocatis, Procuratoribus, Solicitoribus, Notariis, &c. paululum dispiciamus, ordo suadet, certum enim & indubitatum est, hos multas quoque litium causas præbere, saltem eas studiose protrahere; ad eò, ut eorum protervitari, & litigandi libidini, certa quoque opponantur & adinventa sint remedia. Quorum alia publica, alia privata; publica iterum aut divina sunt, aut humana. Divinum remedium est, ut Advocatus, sicut & judex, in quavis litere omnes cogitationes dirigat in Deum, & ad vitæ perfectioris genus tendat, *Joh. Pet. Ala. tract. de Advoc. & caus. Christ. p. 1. qu. 98. per tot. & p. 2. qu. 1. & seqq.*

Sanè Advocatus & Procurator Rei Litigaturientis cavillari non debet, *Bl. conf. 174. lib. 2. Crav. conf. 47. n. 2.* ad eòque sub pœnâ maledictionis æternæ tenetur dicere debitori ut solvat, si sciverit eum debere, *Hering. tr. de fidejuss. c. 30. num. 22.* unde *Petr. Frid. in præf. lib. 1. de proc. & mand.* terribile Procuratoris Spirensis exemplum refert, qui mortis in agone sæpius hanc querelam repetiit: O juramentum calumniæ!

Publicum remedium duplex est, (1.) Si Advocatis & Procuratoribus salarium ex publico constituatur, Judicis arbitrio, ad quod omnes litigaturi conferant, ne Advocati occasionem habeant protelandi lites, & ex fugendi privatorum litigaturientium patrimonia, *Seign. de Pibrac. 1. remonstrat. pag. 9.* ubi ait: *que ce seroit un singulier moyen pour retrancher la multitude des procès & pour*

pour en accourcir la longueur. Alterum publicum remedium est: ut Advocati, Procuratores, &c. examinentur, & jurent, antequam possint hoc munus profiteri, (prout hoc in Imp. Camera observatur, & antiquitus fieri consuevit, *L. nemini. C. de Advoc. divers. judic.*) se omne, quod justitiæ & æquitati conforme, clientibusque proficuum est, omni studio procuraturos, non autem creditâ lite improbâ, vel penitus desperatâ, patrocinium præstituros, sed à lite destituros. *L. 14. §. Patroni, C. de judic.* Verùm hoc Causidicorum jusjurandum in Germaniâ, præsertim in judiciis inferioribus, recessit ab aulâ, & male; pessimum enim est injustam litem absque ejusmodi juramento suscipere, ac tueri, *Joh. Ordolph. ad L. fin. num. 157. de R. V.* Sic in supremo Imp. Camera Dicastrio non solum ipsi litigantes, sed etiam ipsorum tum Advocati, tum Procuratores, Juramentum calumniæ præstare coguntur. *O. C. p. 1. tit. 87. princ. G. B. 28. Febr. 1657. §. 1. add. Sent. Cam. num. 177. 221. 941. & 952. atque ibidem in Mantif. n. 35. & 87.* & quidem Procuratores semper illud in persona in que propriam animam, quantum ipsis causa cognita, præstant, *d. §. 1.* Litigantes verò, eorumque Advocatos per Procuratores, speciali Mandato ad hoc instructos, illud præstare quotidie videmus, *Blum. tit. 72. num. 7.* Ut verò partes malam causam foventes tantò citius à lite detenteantur, consultum foret, si hæc, earumque Advocati, personaliter in judicio comparere, & ejusmodi juramentum corporaliter præstare cogerentur. vid. *L. f. C. de jun. propri. calumn.* nisi longinquitas itineris, senium, adversa valitudo, vel aliud quoddam impedimentum obstat, quominus comparere valeant. Quâ de causâ Dd. voluerunt, illam consuetudinem quâ Advocatis & Procuratoribus juramentum calumniæ remittitur, non valere, *Spec. de Advoc. §. 1. n. 31. Obrecht. de iur. ord. c. 6. n. 44. Setzer. lib. 3. de junam. c. 3. n. 84.* licet etiam Principales jura- verint; Advocati enim melius calumniari norunt, quam collitigatores; *L. ab Anastasio. 27. ubi gl. verb. morantur. C. Mand. Setzer. dict. loc. n. 82.* illis siquidem optimè constat de causæ justitia vel injustitia, (nam Procuratores tantum processum dirigunt quoad formalia, de meritis causæ sive materialibus parum solliciti,) & collitigantes, ut plurimum juris imperiti, Advocatis credere coguntur. Sufficit tamen Advocatos, seu collitigantes credere se bonam

nam & iustam causam fovere *gl. c. pen. extr. de iur. cal. L. 2. §. observari. vers. Et licet. C. eod. Setzer. lib. 3. c. 1. n. 6.*

Calumniari autem dicitur non solum is, qui litem iniustam defendit, verum etiam, qui protelandæ litis causâ superfluas dilaciones petit. *L. quisquis. §. præterea. C. de postul. L. properand. §. illo. C. de iud.* Ne autem juramentum calumniæ temerè & falsò præstetur, quintuplex præfixa est pœna, (1.) Deus ultor est, *L. 2. C. de reb. cred.* (2.) infamiam incurrit reus. *Clar. §. perjurium. n. 2. 3.* (3.) accipiens pecuniam ad hoc ut iniustam litem moveat, intra annum in simplum pecuniæ acceptæ, post verò in quadruplum condemnatur. (4.) expensas refundere tenetur. (5.) digiti pejerantis abscindi debent. *P. 3. O. art. 107. H. Lath. lib. 2. de cens. c. 7. n. 72.*

Inter remedia publica ultimum capescit locum & hoc, ut protervitas, libido & temeritas convitiandi, cavillandi, iniuriandi &c. per irrogationem certæ pœnæ coerceatur, & refreneur, secundum *L. moris. 9. C. de pœn. Gylm. tom. 2. suppl. impetr. p. 2. vol. 14.* eaque secundum diversitatem circumstantiarum potest esse vel interdictio, vel infamiæ nota, vel multa pecuniaria, *Agricola de Advoc. c. 15. Speckh. cent. 2. cl. 4. qu. 4. L. 6. ff. de postul. Cammergerichtes Ordnung. p. 1. tit. 23. ibi: sollen sich aller Schmahwort/ Schimpff, redens / und unzuchtiger Gebärden enthalten.* Advocati enim boni officium est, Consultorem se præbere litigantibus, non autem litium calumniarumque conflatorem: *Bud. in for. p. 424.* & per eiusmodi cavillationes & injurias tam publica pax, quam privata quies contra bonos mores turbari solet; *Anth. Thesaur. dec. Pedem. 18. in princ.* Hæc de remediis publicis.

Privata remedia contra malitiam advocatoriam versantur aut circa lites ipsas, aut circa Advocatorum personas, ac honoraria. Primum itaque, quod circa lites ipsas versatur, remedium est: ut Advocati non omnes, sed tantum probabiliores & justiores lites recipiant: expedit enim paucas lites bene agere, quam multas malè defendere, & in infinitum protrahere, *Speckh. de off. Advoc. n. 14.*

Alterum circa lites ipsas remedium est, ut Advocatus, quamprimum sentiat litem esse iniquam, eandem deserat, *L. rem non novam.*

novam. 14. §. patrom. C. de jud. ubi Bl. notat : quandocunque
 Advocatus dicit se læsam habere conscientiam ex litis improbi-
 tate, potest à patrocínio desistere, *Spec. de salar. Advoc. num. 1°*
 ratio, quia in scelere præstare patrocínium & legibus & naturæ
 contrarium est. *L. omnes. 6. C. de def. civ. c. 1. de form. fid.* Si verò
 justam litem Advocatus foveat, poterit Adversarium malitiosè
 litigantem adhibitâ quavis solertiâ circumvenire, ut succum-
 bat in causâ, & id favore maturandæ justitiæ & finiendarum li-
 tium. *gl. in c. Dominus noster. 23. qu. 2. c. nullus. vers. amplect. 4.*
quæst. 4. Mysf. 3. obs. 6. Tiragu. de retract. lign. in pres. n. 71.

Saluberrimum porrò abbreviandarum litium remedium
 est, ut Advocati abstineant multis allegationibus juris. *Mysf.*
cent. 5. obs. 88. num. 6. Per hoc enim causa aliàs clara, obscura
 redditur, & lites in infinitum protrahuntur, hinc in *Ord. Cam.*
 legitur: **doch/ dâßer die Rechte nicht überflüssig allegire/
 damit dem Widerpart zu disputiren / und cavilliren nicht
 Ursach geben werde;** Sic pro vulgato quodam probando
 sufficit solam legem probantem allegare, imò non indiget. *Ripa.*
in L. eadem. 4. §. Cato. num. 7. de V. O. Quod si plures sint leges
 concordantes, sufficit earum unam allegare, *L. si quis obrepserit. ff.*
ad Leg. Cornel. de falsis, aut Reg. generalem, *L. quoties. §. sed et-
 si. de hered. Instit.* His demùm deficientibus ad Auctoritates re-
 currendum est, *L. Divi. §. pen. de jur. pat. Keller. lib. 2. de off. jur.*
pol. c. 25. Advocatus itaque præprimis eò collimet, ut factum cum
 omnibus circumstantiis probè narret, dein diligenter perpendat,
 quomodo à colligatore negatum probare possit, quænam sit
 actio instituenda, utrum affinia remedia habeat, quòdnam inter
 illa sit pinguius, quænam ejus requisita, & quomodò verificari
 possint? Sic ob difficilem Domini probationem in rei vindica-
 tione necessariam, provido Advocato consultum est, ut ante om-
 nia advertat, num aliquo interdicto possit nancisci possessio-
 nem, quia longè commodius est possidere, & Adversarium ad
 onera petitoris compellere, quàm alio possidente rem petere; sunt
 verba *Caji in L. 24. ff. de R. V.*

Moribus hodiernis ad evitandam difficilem Domini pro-
 bationem communiter rei vindicationi alternativè conjungi solet
 actio Publiciana, quod quidem in libellis ita hodie exprimere so-
 lent;

gent: peto hanc rem jure Domini vel quasi. *Gail. 1. obs. 62. num. 4. Myns. cent. 4. obs. 11.* idque non solum secundum *Jus Civile*, verum etiam secundum *Jus Canonicum* obtinet, per *c. 3. vers. secus autem. de sent. & re iud. in. 6.* Verum ego non puto solam particulam quasi efficere istam actionum conjunctionem, teu cumulationem, nisi precedentia libelli ita quoque sint comparata, ut actioni Publicianæ simul applicari possint. *Vid. L. 1. & 2. ff. de jurejur.*

Taliter & res se habet cum actione ad exhibendum; hæc enim hodiè quidem abrogata non est, datur tamen nunc aliud promptius & expeditius remedium ad obtinendam rei cujusdam exhibitionem, nimirum *imploratio officii Judicis*, ut hic per *Mandata compulsoria* injungat illi, qui rem nostram detinet, ut eandem nobis exhibeat, de quo vid. *Mev. p. 3. dec. 126. n. 4. Struv. in Synt. §. C. Ex. 15. th. 38.* quando verò eiusmodi Mandata cum vel sine clausulâ esse debeant, vid. *Blum. proc. Camer. tit. 34. Gail. 1. obs. 13.* Hucusque de remediis quæ circa ipsas lites: sequuntur nunc ea, quæ circa personas Advocatorum, Procuratorum, Solicitorum &c. versantur remedia, quorum primum est, ne admittantur Rabulæ loquentes, non eloquentes, litium confutores, sed probi, docti, examinati & jurati Jurium Dd. aut Licentiatii, indocti enim sub nomine Advocatorum non comprehenduntur, *Rol. à Valle, conf. 36. num. 7. vol. 3.* nec imperitus potest esse Advocatus, *Zaf. conf. 76. num. 7. vid. Rutz. Ruland. de Commiss. p. 1. lib. 1. cap. 13. n. 5.* ergò Advocatum oportet esse literatum, & juris notitiâ clarum. *Damboud. in pract. Civil. c. 124. num. 27.* Advocatus quoque in consilio debet esse cautus, in patrocinio fidelis, & in judicio justus, quoniam de talento sibi concredito tenetur reddere rationem; *Schneidevv. pr. Inst. de interd. num. 22.* Huc facit remedium, quod oculatim, & maturè præmissâ deliberatione Advocati debeant formare libellos, sive primas petitiones, quia multum refert, per hoc captare judicis benevolentiam; hinc narrent apertè, proponant diligenter, concludant acriter, confirmant solidè; *Tiraqu. in pref. ad L. si unquam. C. de revoc. don. n. 117.* & cauti sint, ne irritent judicem, quod fatuum esse dixit *Specul. in §. viro. n. 25. de except. & repl.*

Remedia circa Advocatorum salaria sunt, ut evitentur duo

extre-

extrema, (1.) ne Advocati affectent quodcunque lucellum à litigantibus, & per hoc jurisprudentiam reddant contemptibilem. *Spec. de Advoc. §. utriusque. num. 13.* (2.) ne immoderata honoraria à partibus litigantibus extorqueant, sed habeant rationem qualitatis causæ, & litigantium, *Sotus, de just. & jur. lib. 5. qu. 8. art. 4.* eò quod boni mores plus operentur quàm divitiæ. *arg. L. scire. 21. §. eos. vers. neque facult. de tut. & Cur. dat. ab his qui in dand. habent;* præsertim in Advocato: nam maximè nobile, laudabile, atque honorabile est Advocatorum officium, qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt, estque Advocati officium publicum & humano generi non minus proficuum, quam militia, modo absit malitia, *L. Advocati. 14. C. de Advoc. divers. jud. L. 1. §. postul. ff. de postuland.* Hucusque dicta rem edia partim communia sunt Advocatis & Procuratoribus, quia utrique causarum patroni nuncupantur, *L. Sancimus. C. de Advoc. divers. jud. L. 1. §. ait. ff. de postul.*

Specialia circa Procuratores, Solicitatores ac Notarios abbreviandarum litium remedia sunt, (1.) ut Procuratores pauci, & idonei constituantur, qui processum formalem observent, & ad finem usque fideliter prosequantur. *Damboud. in pr. rer. Civ. c. 85. n. 3.* ubi tertium litium abbreviandarum remedium apud ipsos, Advocatos & Procuratores consistere arbitratur, qui litibus, aut inchoandis, aut abrumpendis, aut citò terminandis breve, si velent, compararent compendium, & præsentaneum huic Reipubl. malo adferrent remedium.

Hinc Procurator, si calumniosam litem nomine sui Principalis instituat, ipse, & non Principalis in expensas condemnatur, nisi hic specialiter mandaverit, *L. non est ign. C. de administr. tut.* In Camerâ Imper. Procurator litem prorelans puniri potest aliquibus libris auri, secundùm causarum circumstantias; Dein, ne Advocati & Procuratores plures suscipiant lites, quàm expedire possunt, ratio, quia tales unum faciendo, aliud negligunt, & per hoc lites mirum in modum procrastinant; vid. *Keller. lib. 2. de off. jur. pol. c. 29.*

Clamosi, strepitosi, & rabiosi rabulæ omninò à litigiis arceantur, quia nihil rectè geritur, si cum clamore lis vincatur.

c. Offus. de elect. l. fin. C. de stud. lib. 11. & verbositas plerumque tot litium semina, quot verba effundit, *Br. in l. ult. C. de relat.* Hinc sanè deplorandum est, quod hodie multi, qui solum Notarii, vel qui nondum studium juris professi sunt, &c. non sine notabili dignitatis Advocatoriæ præjudicio, se pro Advocatis venditant, attem quam non intelligunt, nec unquam didicerunt, profitentur, & per hoc processus non solum in infinitum turpis lucri causâ protrahunt, verum etiam haud rarò optimas & in jure fundatissimas causas, culpâ propriæ eorum ignaviæ, perdunt. Huic autem malo tempestivè obviando Judex verbosis ejusmodi causidicis, notariis, &c. **den Zungen dreschern** silentium imponat & Advocationis officium interdicit *Joh. Bapt. Magon. de rect. par. ratione. part. 2. cap. 46. n. 5.* His sane subducite baltea, inquit *Varro*: Vivos contemnite vivi, indoctos spernite docti. Magnitudo & prolixitas scriptorum citra causæ exigentiam, quoque lites remorat, in multiloquio enim consistit confusio, *c. est Christ. de jurejur.* & ad Sapientem præprimis spectat: brevitati consulere. *Soc. Jan. cons. 94. lib. 1.* Hæc tamen facili remedio præcaveri, & abbreviari possent, modo superflua per Judicem rejicerentur, & ejusmodi Concipistæ, Notarii, &c. propterea punirentur. *arg. eorum que tradit gl. in c. presens. §. testis. de testib. in 6. Lancellot. de off. prat. de interrog. n. 1. Bl. in l. testium. num. 11. C. de testib. l. 9. §. circa adv. de off. Proc.* ubi concinnatores litium puniendi.

Sapissime quoque Notarii quâ tales retardant processum *Giov. Anth. Palazzo. p. 4. del governo distato. cap. 14.* præsertim rudiores, & malè scribentes, qui ob scripturæ obscuritatem & ambiguitatem nonnunquam litigandi præbent occasionem; *Joh. Bapt. Magon. de patr. ration. part. 2. cap. 57. n. 19. 27. & seqq.* ubi cautelosas solicatorum quorundam malitias refert. Igitur remedium adhibendum, ne sc. Comites Palatini suis abutantur comitativis, & omnes admittant ad publicum tabellionatum, etiam si nesciant principia linguæ Latinæ, multo minus fundamenta juris. *vid. Menoch. 2. aa. ff. 99. cap. 340. num. 10. Farin. de ind. tort. lib. 1. t. 5. qn. 37. num. 140.* Quod si Notarius clausulas insolitas, & litium genitrices instrumentis &c. inferat, aut à testatore relinquere quid in testamento instet, aut aliud malitiosum tentet, judicis

licis arbitrio puniatur, & accepta restituere teneatur. *Menoch. lib. 2. arb. ff. 99. cas. 395. n. 3. cent. 4. L. 1. C. de SS. Eccles.*

Foret quoque remediū loco, si certa mercedis recipiendas quantitas pro quolibet instrumento indies confici solito constitueretur, ad eam ut eam excedere non liceat. *Magon. de rec. pat. rat. p. 2. c. 57. n. 35.*

CAPUT VI.

De Remediis processus Litigiosi.

Pertractatis iis quæ ad abbreviandas lites ratione personarum tam principalium quàm accessoriarum pertiaent, nunc ad ipsum processum pervenire tum necessitas, tum ordo postulat. Remedia vèrò processus litigiosi quædam antecedunt, quædam sequuntur; antecedunt processum 1. locus, in quo lites tractantur, 2. tempus, 3. personæ litigantes. Deinde sequitur ipsa processus coarctatio & elucidatio tam circa substantialia, quàm incidentia. Hinc iudex diligenter observet 1. litis contestationem, veluti partem processus judiciarii; 2. Cognitionem ex probationibus, 3. conclusionem causæ: quibus observatis, & quæ pertinent ad legitimam Judicii formam, ut valida feratur sententia fiatque executio, securè potest procedere. *Oldend. in progymn. clas. 1. act. 12. n. 3.*

Locus iudicii, sive curia ad iudicandas decidendasque lites exstructa pro sancta habetur, & in eâ quilibet ab omni hominum injuriâ, lite, atque malitiâ defendi debet. *Br. in L. 15. n. 12. ff. de publ. jud. per L. Sanctum. ibi. Br. n. 3. ff. de R. D. Coler. de proc. execut. pag. 4. cap. 1. num. 173.* Sit itaque quoad locum, primum remedium, si iudicii locus religione muniatur, & ædibus sacris conjugatur, ut admoniti religione, Numinisque metu tam Judices, quàm litigatores de litibus sancte expediendis & abbreviandis cogitent, *Arist. 7. pol. c. 12. Tholosan. lib. 2. de Republ. c. 6. n. 15.* Alterum, quod locus iudicii non debeat esse longè dissitus, ne litigatores peregrè semper, & incerti vexentur, ut inquit *Joh. Fab. in L. 1. C. de summ. Trin.*

Tempus Judicii seu processus finiendi de jure Civ. est triennium, *L. prosperandum. 13. C. de Jud.* quod tempus si in omnibus litibus præcisè observaretur, earum multitudo tanè non adeò accresceret: & quia instantia litium Civilium triennis pro bono publico est introducta, hinc consensu litigatorum prorogari nequit, sed ipso jure perempta est, adeò, ut quicquid fit coram iudice lapsa litis instantiâ, id nulliter fiat, *Natta. conf. 304. n. 11. L. cum non ex eo die, C. quando provoc. non est necesse.* Quapropter de litibus consultum velim, ut eas vitemus cautissimè, feramus æquissimè, & finiamus citissimè. Hodie tamen in Germania instantia triennis non sine notabili Reipubl. præjudicio est abrogata, & causa per litis contestationem fit perpetua, quæ antea annalis, vel saltem temporalis fuit. Exemplum habemus in causis injuriarum, mandati &c. Hac de remediis litium præambulis, nunc ad ipsum processum progredimur, cujus brevem & succinctam formam ac methodum exhibet *Aubon. Faber. lib. 9. C. for. tit. 22.*

Remedia quoad processum primæ instantiæ duplicia sunt, generalia & specialia. Illa dicuntur, quæ totam litem concernunt: hæc, quæ partem solummodo attinent. Ad illa spectat, ut ambages processuum evitentur, *Jas. ad L. fin. C. de edict. div. Hadr. toll. Br. & Dd. in L. 1. ff. de R. C.* unde præprimis curandum est, ut supplicatio pro extrahendis processibus veluti exordium litis benè formetur, *Frider. lib. 1. de proc. execut. cap. 1.*

Deinde remedium generale est, ut reconventio aut omninò non admittatur, aut pari passu semper expediatur, *L. 14. C. de sentent. c. at si Clerici, extr. de Judic. c. ex lit. tit. de mut. petit.* & quidem si per reconventionem actionum confusio intendatur, rejicienda est, secus quàm actionum cumulatio: hujus enim finis est, ut lites abbrevientur, & facilius ad exitum perducantur, *Gilhaus. in arb. jud. cap. 3. n. 30.* Sic possessorium & peritorium simul definiri, Reipublicæ ad præcidendas lites valde expediens esse, asserit *Alvar. Valasc. conf. 51. n. 48.*

Aliud etiam remedium generale est, si rejiciantur superflue jurium allegationes & disputationes, nam ad decissionem litis tria tantùm à iudicibus requiruntur, (1.) factum ipsum cum omnibus circumstantiis; (2.) facti veritas, (3.) jus quod ex facto oritur. In

cau-

causa enim & factio jus est positum, *L. si ex plagis, 52. ff. pro Socio.* Et iudex jus, quod ex facto oritur, ipse scire, non verò ab advocatis addiscere debet. Causæ ordinariæ quoque ab extraordinariis diligenter secernantur, nec in his processus ordinarius admittatur: sicut nec in causis debiti liquidi & confessati, injuriarum, cambialibus &c. processus appellatorius.

Particularia processus remedia occurrunt in tribus eisdem partibus, suntque vel preparatoria vel disceptatoria, vel definitiva. In preparatoriis litium consideranda Citatio, atque Contumacia. Illa cum ad omnes actus, veluti ad comparandum, respondendum, videndum jurare testes, produci instrumenta, publicari relationes, acta, sententias, &c. in prioribus instantiis, si ve iudicii inferioribus fieri soleat, & debeat, ac propterea nimum quantum extendantur acta, litesque proferantur, remedium erit, si citatio generalis tantum decernatur, ad totam causam per se aut per Procuratorem tractandam, secundum stylum Cameræ Imper. *Mysf. cent. 4. obs. 33. gl. in Auth. qui semel. verb. tribus. C. quom. & quand. jud. c. præterea 2. ubi Panorm. n. 8. de dilat. gl. in c. cum dilect. 6. de obl. & cont. c. si primates. 3. quest. 2. l. 2. ff. si quis in jus voc. non ierit. Gail. 1. obs. 5. Mysf. cent. 5. obs. 85. Cammerger. Ordn. p. 3. tit. 12. § 3. ibi: unobedihrffrige Dilationen und Verlängerung der Sachen damit abzuschneiden.* Huc facit citatio peremptoria, modò tot dies in se habeat, quot aliàs 3. simplices habitura fuissent, cum particulâ peremptoriæ. *L. 71. & seq. de jud. L. 53. §. 1. de re jud. Schräd. de feud. p. 9. c. 7. n. 44.* aut comminatione, **Das nichts desto weniger ergehen solle was recht ist;** quæ vim habet peremptoriæ Citationis. *L. 2. C. quom. & quand.* Plura infra de citatione & contumacia dicemus. Quandoque citationum insinuationes diutius suspenduntur, dum Nuncii in itinere se impeditos fuisse fingunt, & ob morbum, defectum pedis, vel aliam quavis inanem causam venire non potuisse, **damit sie nur denen Partheyen das Warten Geld ankneiden / und ihre Reiss und Insinuation: s. Gebühr desto höher treiben mögen.** Ne autem per huiuscemodi inconveniencias Citationis insinuatio, reproductio, imò lis ipsa protrahatur, remedium foret, si Nuncii insinuantibus post traditos

processus certus terminus, intra quem insinuatio fieri debeat, stabilita distantia locorum & temporis ratione, præfigeretur, intra quem, si insinuatio facta non fuerit, aut eandem ex causis fonticis & citra ipsorum culpam intermissam fuisse, per attestata, vel alias legitimè non docuerint, omnes sumptus itineris ac insinuationis extradere & perdere, quin & præterea, si iterato hoc, fiat extraordinariâ multâ affici deberent.

Alterum remedium est, ut Reorum contumacia acriter puniatur; *Mascard. de prob. concl. 531. n. 59.* Quod si exceptio calumniosè & protelandæ litis causa opposita sit, ea non est admitenda, *Ruland. de Comm. p. 1. lib. 2. cap. 7. num. 22.* imò si tantum præsumptio adfit, exceptiones differendæ litis causa opponi, admitti non debent, sed iudex eas statim rejicere tenetur, nec propterea appellari potest. *Gail. 2. obs. 27. num. 10.* Notandum quoque est hodie ut plurimum loco specialis actionis Nobile Judicis Officium implorari. *Vant. sub tit. quid nullitas. num. 3. & 4.* Unde quamplures evitantur nullitates & abbreviantur lites, *Meichsner. tom. 2. lib. 2. dec. 1. n. 55.* Plura de contumacia statim memorabimus. Secunda pars iudicii est ipsa processus judiciarii forma, cum hîc percurrere tempus non patiat, idque nimis prolixum foret, videre licet apud *Webner. in obs. præct. verb. Juriszwesen. à fol. 235. usque ad fol. 310.*

Facta hinc inde plenariâ causæ instructione sequitur tertia iudicii pars, nempe sententia definitiva, *que est pronuntiatio iudicis, quâ controversia mota finis imponitur per absolutionem, aut condemnationem L. 1. ff. de re jud. & effectu sent.* quarum alteram contineat necesse est. Cum autem illa sæpius remedium appellationis, vel revisionis, vel nullitatis subministret, & propterea maximam litium protractionem causetur, hinc de validitate eius non nihil hîc disquirere necessitas efflagitat. Consideratur autem valor sententiæ vel ex solennitate pronuntiationis, vel ipsius sententiæ formâ debita. Quantum ad solennitatem, desideratur, ut ab ipso iudice pronuncietur, sedente pro tribunali, loco consueto, publico, & in scripto, sive libello, in quo concepta: nam sine scripto edita vel prolata sententia nullam vim habet, *L. fin. C. comminationes, epistolas. &c.* exceptis causis leviusculis, ac inter viles personas ventilatis, *que etiam sine scripto rectè terminantur*

nantur. *Authent. nisi breves. C. de sentent. ex peric. recitand.*
 Nec majorem vim habet sententia scripto quidem edita, non ta-
 men lecta. *L. 1. C. eod. tit.* nisi iudex sit persona illustris: hoc enim
 casu per suum Officiale, sive Locum tenentem proferri potest, id
 quod mores hodierni permittunt quibuscunque iudicibus, ut sc.
 per actuarios iudicii sententias pronuntient. Quod verò pro tri-
 bunalis legenda sit, obtinet quoad iudicem ordinarium: nam de-
 legatus non videtur obstringi ad tribunal consuetum, sed cen-
 setur eligere posse locum quemlibet honestum. *arg. L. si cum dies. §.*
arbitr. ff. de recept. qui arbitr. Idem obtinet in Episcopo, is enim in
 quolibet Diœceseos suæ loco, specialiter non exempto, iudicialia
 exercere potest, *c. cum Episcopus. de offic. Ord. in 6.* Et generaliter de
 Principibus, tam secularibus, quam ecclesiasticis in suis territoriis
 dicendum hoc est: quoniam non locus sententiæ latae, sed potestas
 jus dicendi personæ coharens jurisdictionem tribuit.

Judicem pronuntiantem sedere debere, colligunt ex *Novella*
de iudicib. 82. §. sedebunt. idque propterea, ut compositâ mente pro-
 ferat iudicium iustum; quod ipsum plenius colligitur ex *L. 6. §.*
fin. de postul. & c. fin. de sent. & re jud. in 6. Modò causa requirat
 plenam cognitionem, *gl. fin. inc. fin. de re judic. in 6.* si enim de
 plano tantum agatur, licebit iudici sententiam stando pronuntia-
 re. *Clement. sape ubi gloss. verb. stans. de V. S.*

Pariter ad sententiæ validitatem requiritur partium præsen-
 tia. *L. de quocunque. 47. ff. de re judic. L. eaque 7. C. quomodo &*
quando iud. sent. prof. deb. Nam sententia altero litigantium ab-
 sente lata ipso jure est nulla, nec unquam obtinere potest vim rei
 iudicatæ, quamvis pro absente lata sit, *arg. L. 9. ff. de iudiciis;* ex
 quâ Lege colligitur, iudicem de jure communi partes ad viden-
 dum & audiendum publicari sententiam, citare teneri. *L. 73. ff. de*
iudiciis. & sententiam definitivam ferendam esse partibus vel ve-
 rè, vel saltem per interpretationem præsentibus; quod ultimum fit,
 si vera vel ficta sit contumacia, v. g. Si quis ad domum citatus fue-
 rit *Gail. 1. obs. 169. num. 1. Menoch. L. 2. presumpt. 74.* Notan-
 dum autem est, quod, ubi citatio generalis ad totam causam locum ha-
 bet, (veluti in *Camera Imp.*) ibi citatio specialis ad videndum pu-
 blicari sententiam non habeat locum. *Gail. d. loc. Myns. C. 5 O. 86.*
 & huiusmodi citationem generalem etiam de jure subsistere tra-
 dunt

Sunt *Innoc. in c. consuluit. de off. deleg. Bald. Angel. & Imol. in L. qui ante calendas ff. de verb. oblig. Spec. t. de citat. §. viso, vers. item licet in die, & Joan. Andr. in d. c. consuluit, itemque Bartol. in extravag. ad reprimendam, in verbo: per edictum, licet enim aliqui contrarium tenuisse videantur, uti sunt: Joan. Andr. in addit. ad Spec. in d. vers. item licet, Butri. d. c. consuluit. & Panorm. in c. ult. col. 3. 4. de dilat. videlicet, quod ejusmodi citatio generalis non sit permessa, nisi ex causâ, quando persona citanda esset in longinquis partibus, per c. cum ex literis, ad. fin. de in integr. restit. & c. fin. de dolo & contumacia: prior tamen opinio, sicut est communior, ita quoque frequentatur in Camerâ, aded ut factâ ejusmodi generali citatione procedi solet in ipsâ causâ, & pronunciari, etiam definitivè abique ulteriori citatione, pro quâ simul militant *text. ad literam, in L. qui crimen. ibi: ut veniat ad causam peragendam. C. qui accus. non poss.* In quibusdam tamen casibus etiam in Camerâ, juxta Ordinationem, plures Citationes requiruntur, veluti in causis purgationum, & materia Legis diffamari.*

Si autem factâ Citatione Partes vel ex contumaciâ, vel ex eremodicio (h. e. *litis desertione*) emaneant, nihilominus in causa pronuntiari poterit. *d. L. 73. §. fin. de jud.*

Incidenter hîc notandum, quod quando absente altero in contumaciam sententia fertur, non semper contra contumacem, sed etiam pro ipso sententia ferri possit: semper tamen in expensas condemnabitur. *L. 13. §. 3. C. de judic. ibique Brunnem. n. 36. Mindan. lib. 2. de Mandat. c. 20. num. 12.* ubi hanc legem cum certâ moderatione in Camerâ observari testatur. *Myns. 4. obs. 67.* Colligendum etiam ex hac lege, quod quando aliquis ter citatus est, tunc de jure communi quarta citatio sc. ad videndum se declarari contumacem, necessaria sit. *Mich. Vrcurrus, in rep. L. si finita. §. Julianus. ff. de damn. insect. num. 77.* Sed Doctorum sententia & usus fori est contrarius. Sic nec causâ cadit ob solam contumaciam, si actor non probet. *Menoch. L. 2. A. qu. cas. 28. num. 4. Gail. 1. obs. 60. num. 8. Brunnem. ad L. 1. num. 5. & 6. C. quom. & quand. jud. Lex contumacia, de re judic. alium sensum habet; sed contumax in non respondendo plectitur damno litis, si præsens nolit respondere. L. 11. §. 4. ff. de interrog. act. ubi Bald. addit, cum, qui post judicis interrogationem injustè taceat, aliquan-*

quando pro confesso, sæpè pro negante haberi. Si actor, qui citari fecit Reum, in termino emanerit, circumducitur edictum, seu citatio peremptoria, *id est*, deletur, & obliteratur. *Donell. lib. 28. c. 3. lit. G.* Quo casu tamen duplex via proposita reo comparenti, ut vel à citatione absolutionem petat, manente nimirum libello; vel ab observantiâ judicii, & instantiâ, ubi novo libello opus est, novâq; citatione adversa partis. *Maranta p. 5. tit. 1. n. 47. Additio- nator ad Roding. pandect. Cam. L. 2. c. 54. & ex tit. ff. de judiciis colligit Carpz. lib. 2. R. 47. num. 12. & Berlich. decis. 1. Mev. p. 2. dec. 67.* circumductam citationem non operari litis pendentiam, aut præventionem, sc. in favorem actoris; nam si actor emanear, reus autem compareat, actor reum in alio judicio convenire nequit, sed lis pro pendente habenda. *Cujacius lib. 12. obs. 11. Berlich. p. 1. dec. 1.* sicut & citatio ab incompetenti iudice facta non inducit pendentiam litis. *Mev. p. 2. decis. 68.* aliquantulum tamen arbitrio iudicis actor à Reo expectandus est. *c. consultuit de off. jud. deleg. Menoch. L. 2. A. qu. cas. 45. n. 5.* In Camera Imp. ubi processus ratio accuratissima est atque exquisitissima, L. & post edictum. 73. ff. de iudiciis. L. properandum, & autâ, qui semel. C. quomodo & quando jud. hodie dum adhuc (certâ tamen sub moderatione) observantur, ita ut duobus modis circumductioni locus sit. Primò, etsi actore, vel reo contumaciter absente, ad præsentis partis instantiam in causâ principali iudex auditis allegationibus procedere & definitivè, si de causâ constet, pronunciare, simulque eum qui contumaciter abest, sive vincat, sive succumbat, semper in expensas condemnare queat; *Myns. 4. obs. 67.* Reus tamen, si causam satis liquidare vel nolit, vel non possit, actore in termino non comparente, contumaciam ejus accusare, ac effluxis sex juridicis absolutionem à citatione petere omnino potest. *Ord. Cam. p. 3. tit. 42.* Quo facto terminus habetur pro circumducto, neque actor, elapsis jam sex audientiis, comparens, etiamsi justas impedimenti causas alleget, auditur, sed prosequi litem si velit, eam petita alia citatione de novo instituere cogitur. *d. L. 73. de iudic. vid. Gail. 1. obs. 59. & Dd. ad d. authent. qui semel. C. quomodo & quand. jud.* Alter circumductionis modus est, si neuter neque in ipso termino, neque in sequentibus sex juridicis compareat. *Ord. Cam. part. 3. tit. 12. §. fin. & ibi Cysner.* tunc enim simili ratione

lex illis audientis, vel juridicis elapsis, nulla postmodum, nec actoris, nec rei excusatio, quamvis justa impedimenta allegantis, admittitur. Namque justa excusatio à dolo quidem & contumaciâ ejusque pœnâ liberat, neutiquam autem à circumductione termini, cujus alia considerario. *Myns. 5. obs. 87.* Atque isthæ circumductionis species, quâ neque Actor, neque Reus comparer, & ita uterque instantiam perire patitur, etiam à Doctoribus laudata & accepta. Quin & *argumento d. authent. qui semel.* verissimè & rectissimè Edictum, Citatio, Mandatum, omneque Judicium circumducitur, & utriusque, tam Actoris, quam Rei contumacia sit compensatio, ita statuente *Roman. cons. 454. & Alex. in L. fin. in princ. ff. de eo per quem fact. erit.* Et gravissima subest ratio, ne judiciis illudatur, aut eatemerè defraudentur, quemadmodum & hoc fraudationis gratiâ factum accipere debemus, non solum quæ contrahens aliquis gesserit, verum etiam, si quis forte datâ operâ judicio non adfuerit, vel litem mori patiatur. *L. vel ei. 3. ff. que in fraud. Cred.* Hæc de remediis puniendæ contumaciæ sufficiant.

Ad propositum, unde digressus eram, redeundo, sciendum est, cum sæpe contingat, ut sententia dubia & incerta proferatur, ac per eam lites nimium quantum retardentur, inque pejorem statum, quàm ante laram incertam ejusmodi sententiam fuerunt, reducantur, & immortalentur, ut barbarè dicunt; hinc ut malo huic obvietur, curam habeat judex, ut sententia ejus sit cerra. Etenim ad ipsius officium spectat vel absolvendo, vel condemnando finem imponere liti. *L. 21. in fin. ff. de Reb. Cred.* Hoc verò non fieret, si incerta esset, quam pronunciaturus est, sententia. Est autem sententia certa vel *per se*, si scilicet, ex ejus verbis constet, quid, quale, quantumque debeat, v. g. *condemno Titium in mille florenos, L. 74. ff. de V. O.* vel *per relationem ad aliud*; v. g. ad testamentum, *L. 5. §. 1. ff. de re judic. libellum. L. 59. §. 1. eod.* hinc valet, si judex ita pronunciat: *condemno Titium in id quod in libello petitum*, seu, ut vulgò fertur, **und wird Beklagter hiemit in die libellite summe condemniret** per *L. 3. C. de sentent. que sine certâ quant.* Alit non valet, si judex ita pronunciat: *solvat Titius quod debet*; quia adhuc in questione versatur, quantum debeat; & talis sententia cum utique incerta sit, *L. 21. §. 3. ff. de re-*
cept.

cept. qui arbitr. recep. ipso jure nulla est. *L. pen. C. ult. Cod. de sent. que sine cert. quant.* Ampliatur hoc in textu, ut nim procedat, etiam si de incertâ quantitate ferenda, dummodo illud incertum ante sententiam possit certificari. §. 32. *Inst. de Act.* Sic si generaliter interesse petitur, cum hoc deinceps coram iudice probari, & ad certitudinem deduci possit; inde certam eo nomine iudex ferre tenetur sententiam. *conf. Manz. ad §. 32. Inst. de act. n. 43.* Nec obstat, quod hac ratione talis sententia non sit conformis libello, quod tamen est contra *L. 18. ff. Commun. divid. L. fin. C. de fideicom.* nam Resp. utique est conformis libello, quia iudex non in aliud condemnat reum, sed saltem quantitatem in libello petitam explicat, & determinat; *Vinn. ad inst. de act. §. 32. n. 4.* Limitatur tamen superius, nisi natura negotii non admittat certam sententiam; sic enim uti incerta petitio actoris sustinetur, ita quoque incerta sententia admittitur; Exemplum huius est in obligatione generis, item in alternativâ, *L. 75. §. illud. 7. in fin. ff. V. O.* ex tali enim, si agatur, iudex non nisi generaliter aut alternativè pronuntiare potest, ne ferendo certam sententiam reo auferat jus electionis. *arg. §. 33. Inst. de act.* sic & in noxalibus actionibus rectè pronuntiarur: decem, aut noxæ dato. Ita si quis *ex L. 2. C. de rescindendâ vendit.* vel ad supplementum ejus, quod sibi secundum iustitiam debetur, vel ad rescindendum negotium agat, iudex non ad unum horum condemnare potest reum conventum, sed ita pronuntiare tenetur, uti petitum. *B. Brunnem. Ex. 28. ad inst. de act. §. 32. n. 7.* Causatur & factum adversarii incertitudinem, v. gr. quando quis decimas petitas recipit, non admissio agente ad decimationem; ut tum sufficiat ex incertâ petitione incertam præferre sententiam condemnatoriam solutionis decimarum, vel estimationem earum, prout conclusum per Actorem, relicta liquidatione earum post sententiam, per juramentum in litem vel per probationes, *L. si quando. 9. C. unde xi.* quæ repetitur in *c. ult. x. quod metus causa.* Quod etiam procedit in petitione rerum universalium, hereditatis, dotis, tutela, &c. quatenus incertitudo versatur tantum circa quantitatem, nam si de ipso universali non constaret, vitaret incertitudo. *L. fin. Cod. de sent. que sine cert. quant. Barbosa p. 2. rubr. soluto matrim. n. 44.*

Est & incerta Actio ejus quod interest. Judicis tamen est, condemnationem concipere, quatenus possibile, certam; ideoque diligenter inquirere debet, quanti constiterit interesse agentis, juxta placiti fidem rem fuisse restitutam, ut certa taxetur quantitas; *L. 3. in fin. C. de inutil. stipul.* Quæ positio facilis non est, cum utrique non semper liqueat, quatenus cujusquam intersit, quoniam res à factò dependet, *L. quatenus 24. ff. de R. 7.* quod incertum, & varium, pro cujus etiam varietate varia inducitur ratio ejus quod interest, modò major, modò minor quàm res est, modò omnino æquiparanda rei, circa quam incidit utilitatis ratio. Hinc plerumque dubitationes infinitas suboriri videas tam ex innumeris litigantium controversiis quàm judicum, ob tenuem aut nullam rerum experientiam, & legalis æquitatis ignorantiam, perplexitate; tam super probabilitate damnorum quæ prætenduntur, & impugnantur, quàm super moderatione totius summæ, an sc. in totum taxari debeat, an certam excedere, & qualem, & quibus in casibus?

Cui malo Justinianus tandem remedium posuit in *L. unica, C. de sent. qua pro eo, quod interest, profer.* Ubi istam prolixitatem, de quâ egimus, laudatissimus Imperator, prout fuit possibile (quia absolute ac determinatè definiti non potest, quod facti est, cum in circumstantiis sui cujusque subjecti casus consistat, *Leg. de accessionibus. 14. pr. in f. de divers. & temporal. prescr.*) in angustum coarctavit, iudicibus modum præscribens, quem sequantur in taxatione ejus, quod interest; ita ut in omnibus casibus qui certam habent quantitatem vel naturam, veluti in venditionibus & locationibus, & omnibus contractibus, interesse per sententiam definiendum dupli quantitatem excedat minimè: in jis verò casibus, qui incerti videntur, Imp. voluit iudices, factâ diligenti disquisitione, damnum æquè ac lucrum æstimare, atque ex bono & æquo sententiam ferre, sine omni fraude & machinatione.

Sententiam sequitur ipsa executio, veluti ultimum processus remedium. LL. enim non prodissent, nisi forent, qui jura exequantur. *L. 2. §. post. 13. ff. de Orig. Jur. Cammerger. Ordn. p. 3. tit. 48. §.* **Ein jedes Urtheil. vers. so nicht gebührlische Vollstreckung beschicht, bringe wenig Frucht.** Legitima enim executio sententiam sequitur, ut effectus causam, & melius

Ilus est litem non determinare, quàm benè terminatam non exequi, *Ruland. de Commiss. lib. 2. cap. 27. num. 1.* Ne igitur in puncto executionis novo processu indigeatur, & ita lis ex lite oriatur, contra *L. terminato. 3. C. de fruct. & lit. exp. L. minor. ff. de minor.* Iudici providendum, ut certius & citius sententia executioni mandetur. *L. si pretor. ff. de jud. L. un. ff. si quis jus dic. non obtemp.*

Quod si igitur quis Primæ Instantiæ processus ad præscriptum hæcenus modum diligenter & exactè observetur, impossibile est, quin ultra triennium litis instantia duret, imò quæcunque ferè lites anni spatio finirentur,

Lites autem quibus aut accelerandis aut finiendis Ego imparitum, omnes Supremo litium Definitori piè relinquam: multarum enim altercationum & litum finis rejiciendus est in illud ævum, quo sublato speculo & ænigmate, videbimus Deum de facie in faciem, qui nostram expiabit iniquitatem, & justitiam adducet duraturam in seculum seculi. *Dan. c. 9. v. 24. Benst. in Enarr. Evang. p. 210.*

Ad Te ergo, Sanctissime Deus, supplices provolvimur. serva nos in viis tuis, quibus notum fecisti abunde, quam triste sit lucrum, cotinus mundi usurâ perdere animam, & salutis æternæ ineffabile bonum!

Te denique, benevole Lector, hoc unum potissimum velim: si quid expectatione dignum offerunt presentes pagellæ, illud benignè acceptum feras; si quid infirmum appareat, vel minus commode dictum, mihi ignoscas, cui per alienas occupationes jam non licuit altius repetere, quod materia dignitas efflagitat. Neque inde gloriosam accupari, verùm potius aliquarum horarum inaugurati responsioni materiam substernere idoneam in votis habui.

SOLI DEO GLORIA.

COROL.

COROLLARIA.

I.

Feuda regalia divisionem recipiunt.

II.

Filia renuncians feudo favore stemmatis & nominis non perpetuo, sed duntaxat quamdiu masculi extiterint, exclusacensetur.

III.

Concubinatus de jure Canon. permittitur.

IV.

Vidua dicitur, qua nec habet, nec unquam habuit virum.

V.

In transactionibus, Remedium L. 2. C. de R. V. locum non habet.

VI.

Pater impensas in studia filii, vel adipiscendam dignitatem, puta Doctoratus, Licentia, Magisterii. &c. factas repetere nequit, licet easdem in libro rationum annotaverit. Nec ha in computationem veniunt.

VII.

Frater dives fratri egeni vel sorori victum praebere tenetur, & ad id Inclyto Imp. Cam. Jud. per Mandata compulsoria de praestandis aliment. S. C. cogi potest, nec repetitionem habet.

Applau-

*Applausus enigmaticus ad Doctoratus
Lauream.*

Lambitur à te Lex LAMMERTZ & ma-
xima praxis,

ALege haud claudus, practica mille
dabunt.

Magnus eris claudus, cum praxis clauditur
ære,

Major eris, praxin Legibus admoveas.

Excelsi à PULIAN praxin te discere dicis,

Rectè ideò doctum nunc GODE-
FRIDE tuum

Tu thema sumpstisti *de litibus abbreviandis*,
ZUM-PÜTZ hinc læto gratulor ex
animo.

Tuus addictissimus Servus & Patriota.

Progr. Godefridus Lammerts, Ubins.

Anagr. Subi: ut addis Regum flores!

LEMMA.

JvshortVs, LegesqVe rosæ, sInt septa potestas
aVthorVM, fLeXVs & JVga DVra, Labor.

EPIGRAMMA.

eLYsIIs arVIs CoMpar apVD arVa QVIrInI
hortVS sVaVIs Inest, IntegrItatIs opVs.

eX propriis pLantans regVM sapientia Cingla
 septis JVstia JVre, JVVanDo JVbens.
 en, VioLa rident, eX InDe rosera ViresCVnt,
 SVaViter Vt JVstia-narDa-niana fragant.
 se DLabYrInthaIS ea fleXIbVS arVareCeDVnt,
 pLVrlbVs Is COLles CaLLibVS horrVs habet.
 VeCeVs eò, Jonatha fratre te, goDefrIde, reperto
 gaVDens eXVLto fIXVs honore tVo,
 eX LabrInthiaCis te fleXIbVS hIsCe tVMphos
 aCqVIsisse tibi, gratVLor eCCe tibi.
 faVCibVs erIpVIt sapientia MinotaVrl
 te tVa, per fleXas te reVehendo Vias.
 nVnc tibi regales Lege flores, adDe scCVrVs
 Vltas, eXpeCtat Lavrea fleXa CapVt.
 LVX hVCVsque Latens, sVper InDita CanDeLabro
 tV LVstra noCtes, aC nebVlosa forI.
 SI te JVra Vrgent, breViter post praestita, gaVDe,
 SI sIC JVra VoLVnt, protrahe JVre forVM.
 LItels attendas, Danaasque perVre kaLenDas,
 eX aestate rosas, eX nIve VoLve rVbos
 Vt Versa VIta pLaVDas eX perpete VIta
 teqVe CoronabVnt sIDera, sarta DabVnt.

ea CeClnit aLter tVVs.

WILhelmVs henrICVs gatzem JVLIas.

horti qV. 23. rosa. CVLtor.

FINIS

gle
s habet
erto
phos
Vs
t/
De Labra
De
VM.
s
nt.
Lasy

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

